

Dyrlægens rolle i aflivningssituationen:

Et kvalitativt studie af danske dyrlægers selvrapporterede rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, udfordringer de ser i forbindelse hermed, og psykologisk viden, de kunne have behov for.

Nadia Vogt

Institut for Psykologi og Kommunikation, Aalborg Universitet

Kandidatspeciale

Tia G. B. Hansen, Ph.d.

30. august 2021

Rapportens samlede antal tegn
(inkl. mellemrum & fodnoter, ekskl. forside,
abstract, referenceliste og evt. bilag): 191.742

10. semester, Psykologi
Kandidatspeciale
Aalborg Universitet

Svarende til antal normalsider á 2400 tegn: 79,9
Nadia Vogt, Studienummer: 20164467

30.08.2021

Abstract

As research in pet owner experiences is showing that many owners suffer from feelings of grief, when their pet is euthanized, veterinarians are increasingly forced to focus on handling pet owner's grief during euthanasia encounters. A growing body of literature is focusing on the veterinarian's role as a counselor, and how they don't feel prepared from veterinary school to partake this task, though such studies has yet to be conducted and in a Danish context. This exploratory study examines how Danish veterinarians experience their role in relation to euthanizing a family pet, what challenges they face and what, if any, competencies, or psychological knowledge they find themselves lacking. Using a phenomenological-hermeneutical theoretical position, semi structured interviews was conducted with four Danish female veterinarians. The transcriptions from these interviews were analyzed using thematic analysis in order to identify patterns within the data. The patterns were then viewed in the light of theories of emotion work, feeling rules, sympathy and role theory. The thematic analysis found four major themes within the data: 'the good euthanasia encounter', 'expressed feelings', 'roles of the veterinarian' and 'challenges and sought-after psychological knowledge'. The role of the veterinarian was in this study found to be threefold. First, the veterinarians found themselves taking on the task as counselor and supporting the grieving owners. Second, the veterinarians were found to put emphasis on being a protector of the animals, ensuring animal healthcare and timely euthanasia. The third role of the veterinarian was as a financial business employee interested in giving owners a good experience in order for them to return with their potential new pets. The veterinarians experienced challenges as a result of their sometimes-conflicting roles, and in supporting pet owners in certain situations. Moreover, the veterinarians expressed a lack of knowledge on how to go about breaking bad news, and it is theorized, that the veterinarians might benefit from knowledge on grief related to pet loss. The implications of this study are interdisciplinary. Though veterinarians are aware of their role as counselors

and are already implementing pet owners needs into euthanasia encounters, they may benefit from more psychological training. This is consistent with previous literature from other countries, but more research on the topic is needed to establish potential formal training programs for veterinarians. Additionally, further studies are needed to determine pet owner's experience of euthanasia encounters and investigate what needs pet owners have during this vulnerable experience.

Indholdsfortegnelse

DYRLÆGENS ROLLE I AFLIVNINGSSITUATIONEN:	6
STATE OF THE ART	7
TILKNYTNING TIL FAMILIEDYR	8
SORG EFTER TAB AF FAMILIEDYR	8
DYRLÆGENS ROLLE.....	11
DELKONKLUSION	13
SPECIALETS FORMÅL OG FORSKNINGSSPØRGSMÅL	14
VIDENSKABSTEORI	15
FÆNOMENOLOGI	15
HERMENEUTIK	17
METODISK TILGANG	18
DET SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEW	18
ONLINE INTERVIEW	20
INTERVIEWGUIDE	21
TRANSSKRIPION	22
KVALITETSKRITERIER.....	23
ETISKE OVERVEJELSER	24
<i>Informeret samtykke</i>	25
<i>Fortrolighed</i>	26
<i>Sensitivitet</i>	26
UDVÆLGELSE AF UNDERSØGELSESDELTAGERE	27
STILLING OG UDDANNELSE	27
<i>Geografi</i>	28
TEMATISK ANALYSE	28
DELKONKLUSION	32
TEORI	34
EMOTIONSARBEJDE OG FØLELSESREGLER	34
<i>Emotionsarbejde</i>	34
<i>Følelsesregler</i>	36
SYMPATI.....	37
ROLLETEORI	41
<i>Rollekonflikter</i>	42
DELKONKLUSION	43
ANALYSE	44
PRÆSENTATION AF UNDERSØGELSESDELTAGERNE	44
ANALYSENS HOVEDTEMAER	45
<i>Den gode aflivning</i>	46
Planlægning af aflivningen.....	46
At være en støtte for ejer.....	51
<i>Udtrykte følelser</i>	59
Ejernes følelser og behov	59
At vise egne følelser	64
<i>Dyrlægens roller</i>	73
Dyrlægen som dyrets advokat	73
Dyrlægen som virksomhed.....	80
<i>Et arbejde med mennesker</i>	83
DELKONKLUSION	88

DISKUSSION	91
AFLIVNING AF ET FAMILIEDYR SKAL VÆRE EN GOD OPLEVELSE	91
DYRLÆGENS TRE ROLLER	94
DYRLÆGENS BEHOV FOR PSYKOLOGISK VIDEN	95
SPECIALETS STYRKER OG SVAGHEDER.....	99
<i>Teoretiske styrker og svagheder</i>	99
<i>Metodiske styrker og svagheder</i>	100
IMPLIKATIONER.....	102
KONKLUSION.....	104
REFERENCELISTE	106

BILAGSOVERSIGT:

Bilag 1: Interviewguide

Bilag 2: Samtykkeerklæring

Bilag 3: Invitation til interview

Bilag 4: Transskription af interview med Camilla

Bilag 5: Transskription af interview med Helle

Bilag 6: Transskription af interview med Mette

Bilag 7: Transskription af interview med Susanne

Dyrlægens rolle i aflivningssituationen:

Et kvalitativt studie af danske dyrlægers selvrapporterede rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, udfordringer de ser i forbindelse hermed, og psykologisk viden, de kunne have behov for.

Familiedyr fylder i dag hverdagen med både grin og glæde hos mange familier verden over. For mange betragtes deres familiedyr, som et højt skattet familiemedlem, og for nogle mennesker kan relationen til familiedyret betyde mere end deres relation til andre mennesker (Rémillard et al., 2017). Derudover har forskning fundet en sammenhæng mellem det at være ejer¹ af et familiedyr, og øget psykologisk, fysiologisk og psykosocialt helbred, hvorfor det ikke er mærkeligt, at 33% af alle danske familier i år 2021 har et eller flere familiedyr (Lund & Sandøe, 2021). De stærke bånd mennesker kan udvikle til deres familiedyr betyder også, at det kan være svært, når de skal herfra.

Hunde lever i gennemsnit 8-15 år afhængig af race, og tamkatte har en gennemsnitslevialder på 12-14 år, hvorfor det, at skulle sige farvel til et familiedyr er en situation, størstedelen af ejere på et tidspunkt vil stå i (Dyrenes beskyttelse, n.d.). Hvor man før i tiden i højere grad selv stod for at skaffe sig af med syge og uønskede familiedyr, er det gennem tiden blevet en integreret del af dyrlægers arbejde (Morris, 2012). I et studie af Dickinson et al. (2011), svarede 463 amerikanske dyrlæger, at de gennemsnitligt have mere end syv aflivninger om måneden, hvilket indikerer, at det i dag er en stor del af dyrlægers arbejde at tage sig af fortvivlede ejere, både før, under og efter beslutningen om, at aflive et familiedyr er taget.

Afskeden kan for ejerne yderligere kompliceres af det etiske dilemma, det kan være at tage beslutningen om, at ens familiedyr skal aflives. At beslutte, at en god ven og følgesvend

---

¹ I USA debatteres det, hvorvidt det amerikanske ord 'owner' i stedet bør udskiftes med 'guardian'. En dansk ækvivalent hertil er dog på nuværende tidspunkt ikke formuleret, og er muligvis ikke ønskelig, hvorfor termen 'ejer' blive anvendt i dette speciale.

skal "slås ihjel" kan for nogle kan være forbundet med både skyldfølelse og vrede oveni sorgen (Fernandez-Mehler et al., 2013; Friske, 1995; Rémillard et al., 2017; Rilley, 2018), og den fortvivlelse og sorg, som ejere kan føle efter aflivningen kan ifølge Adams, Bonnet & Meek (1999) lede til særlig svær psykologisk, emotionel og fysiologisk stress. Dette er interessant, idet den sorg, som mennesker, der mister et familiedyr oplever, ofte ikke valideres af omverdenen på samme måde, som sorgen over at miste et menneske. Ofte vil den sørgende ejers omgangskreds foreslå, at ejeren får sig et nyt familiedyr til at erstatte det afdøde, mens dette ikke på samme måde ville være passende, hvis der var tale om en enke, som skulle få en ny mand til at erstatte den afdøde (Rilley, 2018). Derfor vil dyrlægen i mange tilfælde være den eneste, som ejeren kan tale med om sin sorg, og dermed vil måden hvorpå dyrlægen støtter ejeren også have en indflydelse på, hvordan ejeren kan håndtere sin sorg efterfølgende (Pilgram, 2010).

Derfor vil fokus i dette speciale være kvalitativt at undersøge, hvordan dyrlæger oplever deres rolle i forbindelse med aflivningen af et familiedyr, og herunder hvordan de adresserer de emotionelle behov hos ejerne før, under og efter aflivningen og konkret støtter dem i processen, samt hvilke udfordringer de ser, og om der er psykologisk viden, de kunne have behov for i deres virke.

State of The Art

Dette afsnit gennemgår udvalgt forskningslitteratur inden for tilknytning til dyr, tab af familiedyr og dyrlægens rolle. En gennemgang af relationen mellem ejere og deres dyr, samt ejeres sorg i forbindelse med aflivning, skal danne baggrund for at forstå vigtigheden af dyrlægens rolle. Efterfølgende vil litteratur, der undersøger dyrlægers oplevelse af deres egne forudsætninger for at varetage denne del af deres arbejde blive præsenteret, hvilket til sidst leder frem til specialets forskningsspørgsmål.

Tilknytning til familiedyr

I 1994 var det totale forbrug på kæledyrsindustrien i USA \$17 milliarder dollars, mens det i 2009 var vokset til \$45,5 milliarder dollars (Wolfe, 2013). Det kan derfor argumenteres, at opfattelsen af hvordan man holder familiedyr har udviklet sig gennem tiden. Det blev først almindeligt at bringe syge dyr til dyrlægen i 1900-tallet, frem for at lade dem dø af sig selv eller selv slå dem ihjel (DeMello, 2012), og i dag ville 45% af danske hundeejere gerne betale 5000 kr. eller mere for en operation til et familiedyr, hvis alternativet var aflivning af dyret (Lund & Sandøe, 2021). Derfor er det heller ikke overraskende, at 99% af hunde- og katteejere anser deres familiedyr som fuldbyrdede familiemedlemmer og at 70% af voksne, der bor sammen med deres familiedyr, giver udtryk for, at de opfatter deres dyr, som deres barn (Ross & Baren-Sorensen, 2007).

For børn kan familiedyr være en kilde til venskab og støtte, mens de for enlige ældre kan være en kilde til omsorg og selskab. Samtidig kan de pligter, som følger med det at have familiedyret, være medvirkende til, at især ældre kommer ud ad sengen om morgenen og holder sig i gang i løbet af dagen (Ross & Baren-Sorensen, 2007). Relationen mellem familiedyr og deres ejere er af blandt andre Beetz (2017) og Julius et al. (2013) søgt forklaret ud fra blandt andet tilknytningsteori, teorien om the caregiving system, samt effekten af oxytocin (Beetz et al., 2012). Samlet set tyder forskningen altså på, at mennesker kan skabe stærke følelsesmæssige bånd til deres familiedyr, hvorfor det må følge, at der opstår en sorg, når disse bånd brydes (Julius, 2013).

Sorg efter tab af familiedyr

Ejeres oplevelse af tabet af et familiedyr er blevet undersøgt af flere i nyere tid. Blandt andet undersøgte Barnard-Nguyen et al. (2016) og Green et al. (2018) via spørgeskemaer, om der var særlige faktorer, som forøgede risikoen for henholdsvis amerikanske og australske/britiske ejeres følelse af sorg efter aflivningen af deres dyr. Derudover analyserede Rémillard et

al. (2017) samtaler med canadiske ejere, der ringede til en hotline for ejere, der havde mistet deres familiedyr, mens Rilley (2018) foretog interview med amerikanske ejere, som havde mistet deres familiedyr. Alle fandt de, at ejere med stor sandsynlighed føler sorg, når de skal sige farvel til deres familiedyr.

Gennem en spørgeskemaundersøgelse af amerikanske par med børn, der havde mistet et familiedyr indenfor de sidste tre år, fandt Gage og Holcomb (1991), at mænd i heteroseksuelle ægteskaber svarede, at det var lige så stressende at miste et familiedyr, som at miste et tæt venskab, mens kvinder svarede, at det kunne sammenlignes med at miste kontakten til deres gifte børn. Begge parter fandt det gennemsnitligt mere stressende at miste deres familiedyr, end at deres børn flyttede hjemmefra.

Lavorgna og Hutton (2019) forsøgte gennem en spørgeskemaundersøgelse at sammenligne sorgintensiteten hos australske ejere, som havde mistet et familiedyr, og personer, som havde mistet et menneske. Resultaterne viste, at det var svært at sammenligne de to, men at der ikke var nogen forskel på den oplevede sorgintensitet. Alligevel kan det for nogle være mere smertefuldt at miste et familiedyr end et menneske, idet familiedyret kan give betingelsesløs kærlighed, som er svært at opnå fra andre mennesker (Ross & Baron-Sorensen 2007). Af samme årsag mener familiedyrlæge Anne Fawcett (2016) også, at det for nogle kan være lettere at sørge over et familiedyr, end et menneske, idet forholdet til et andet menneske ofte er kompliceret og fyldt med blandede følelser og forventninger, som ikke på samme måde eksisterer i forholdet til et dyr.

Intensiteten af ejeres sorg ved tabet af et familiedyr kan variere, og afhænger blandt andet af, hvor stærk en relation ejeren har til dyret (DeMello, 2012). Derudover kan der være flere reaktioner på spil, når ejere sørger over deres dyr, og der skelnes normalvis mellem de indre (eng. grief) og ydre (eng. mourning) reaktioner (Hansen & Nielsen, 2018). De indre

indebærer individets subjektive følelse af savn, smerte og af at miste, mens de ydre i højere grad er de adfærdsmæssige og observerbare udtryk og handlinger (Fawsett, 2016, p. 177).

Dertil kommer kulturelle traditioner og samfundsmæssige forventninger til, hvordan sorg bør håndteres af både den sørgende og af omgivelserne.

Kenneth Doka (1999, p. 37) taler om særlige samfundsmæssige normer, han kalder sørgeregler (eng. grieving rules), der bestemmer hvem, der må sørge, hvor længe de må sørge, og for hvem de må sørge. Hvis et nærtstående familiemedlem er gået bort, kan man i nogle tilfælde have ret til sorgorlov, og ofte vil der være en begravelse eller en bisættelse. Derudover vil den sørgendes omgangskreds ofte kondolere og give social støtte (Hansen & Nielsen, 2019). Som tidligere beskrevet kan sorgintensiteten være lige så stor, når en familiedyr dør, som når et menneske mistes, men det vil ikke nødvendigvis aktivere de samme forventninger hos omgivelserne eller den samme sociale støtte. Kommentarer som: ”det er jo bare en hund” eller ”du kan jo bare få en ny kat”, kan være med til at ejerne føler sig mere alene med deres sorg (Toray, 2004).

Doka (1999) argumenterer derfor for, at man i forbindelse med tab af familiedyr kan anvende begrebet miskendt sorg (eng. disenfranchised grief). Når sorg er miskendt, vil den sørgende ikke have mulighed for fordomsfrit at verbalisere sit tab og modtage social støtte, eksempelvis i form af forståelse og anerkendelse, hvilket kan forværre sorgen. Ydermere kan sorgen over at aflive et familiedyr være blandet med skyldfølelse, fordi ejeren her spiller en aktiv rolle i dyrets død (Barnard-Nguyen et al., 2016). Derudover kan tabet også agere katalysator for sorgen over andre tab, man har oplevet i livet (Fawsett, 2016). Alle disse faktorer kan lede til kompliceret sorg (eng. complicated grief). Dette betegnes som en fejltilpasset copingstrategi i forbindelse med at miste noget, man har kært, og når den har en signifikant negativ indvirkning på ens daglige liv mere end seks måneder efter tabet (Adrian & Stitt, 2019).

Ejere kan også opleve forventnings sorg (eng. anticipatory grief), hvor individet oplever sorg, mens den døende stadig er i live. Dette kan ifølge Hewson (2014a) bl.a. lede til, at ejere ikke vil give tilladelse til aflivning, på trods af dyrlægens anbefaling.

Dyrlægens rolle

Fordi kulturen omkring familiedyr har ændret sig, er dyrlægens inddragelse i afslutningen af familiedyrs liv blevet større. Hvor ejere før i tiden selv aflivede lidende eller uønskede dyr derhjemme, bliver metoder som at skyde eller drukne dyr i dag i højere grad anset som usmagelige og inhumane (Morris, 2012). Den større inddragelse af dyrlægen i den livsafsluttende del af familiedyrets liv betyder, at dyrlægen også får flere roller. Henrik Hoffman (2014) beskriver, hvordan dyrlæger både skal agere læge, ven, underviser, socialarbejder, økonomirådgiver og sorgterapeut overfor ejerne, men at de udelukkende forberedes på den medicinske del af deres arbejde. Forfattere som Dickinson et al. (2011), Dow et al. (2019) og Littlewood et al. (2020) bakker op herom, og understreger, at der bør være større fokus på at undervise kommende dyrlæger i kommunikation med, og håndtering af, ejere med terminalt syge dyr på dyrlægeuddannelsen i hhv. USA, Australien og Australasien.

Psykologistuderende på 4. semester på Aalborg Universitet udførte i 2018 en spørgeskemaundersøgelse for at undersøge danske dyrlæger og veterinærpsygeplejerskers forhold til deres undervisning i håndteringen af ejeres sorg. Resultaterne viste at 83,7% af de adspurgte dyrlæger og veterinærpsygeplejersker ikke havde modtaget undervisning på deres studie i håndtering af ejeres sorg, mens 79,8% svarede, at de heller ikke havde modtaget undervisning i emnet gennem deres praktik. Da dyrlægerne og veterinærpsygeplejerskerne skulle vurdere, hvorvidt deres undervisning og uddannelse i håndteringen af ejeres sorg var tilstrækkelig i relation til deres professionelle virke, fandt forfatterne, at både dyrlæger og veterinærpsygeplejersker vurderede deres psykologiske viden til at være utilstrækkelig i forhold til deres professionelle virke (Kordon, Risgaard & Andersen, 2018).

For fremtidig forskning foreslog de at foretage kvalitative interview med dyrlæger, for at undersøge hvilken psykologisk viden, dyrlægerne kunne efterspørge. De studerendes fund er interessant, idet Testoni et al. (2019) argumenterer for, at måden hvorpå dyrlæger kommunikerer med ejere kan have en stor indflydelse på ejeres sorghåndtering. Forfatterne fandt, at negative effekter, som ejere kan opleve, når de skal aflive et familiedyr, reduceres, hvis de mødes af en empatisk og støttende dyrlæge, der kan hjælpe dem med at forstå familiedyrets situation, og er med til at dele ansvaret for beslutningen. Dette kan indikere, at dyrlægers viden om psykologi til dels kan gøre en forskel for ejeres sorghåndtering, men at dansk veterinærpersonale ikke føler at de besidder denne viden. I forlængelse heraf peger Fawsett (2016) på, at dyrlæger med større viden om sorg, muligvis vil være bedre i stand til at rådgive ejere.

Gennem Google Scholar og kædesøgning, og de primære søgeord 'veterinarian*' OG 'grief' på søgedatabaserne PsychInfo, ProQuest, samt Aalborg Universitets database Primo, er det lykket at identificere 11 artikler direkte relateret til dette speciales fokus. Artiklerne blev kun medtaget, hvis deres primære fokus var dyrlægers rolle i forbindelse med, og perspektiv på, aflivning, eller dyrlægers mulighed for at støtte sørgende sejere. Artikler om blandt andet omsorgstræthed blandt dyrlæger, tab af dyrlægers egne dyr, dyrlægefaglige og -tekniske problemstillinger relateret til det øvrige arbejde som dyrlæge, undervisning på dyrlægeuddannelser, artikler med fokus på sorg hos ejere og artikler på andre sprog end dansk og engelsk blev sorteret fra.

Artiklerne kom fra USA, Canada, England og Tyskland, og udgivelsesårene rangerede fra 1989 til 2019. De 10 artikler bestod af tre kommentarer (Antelyes, 1989; Hewson, 2015; Hoffmann, 2014), tre interviewstudier (Hart et al., 1990; Matte et al., 2019; Pilgram, 2010), samt et studie, der var en blanding mellem interview og observation (Morris, 2012), et

bogkapitel (Fawsett, 2016), en teoretisk disputats (Friske, 1995) og en spørgeskemaundersøgelse (Dickinson et al., 2011).

Interviewstudierne undersøgte primært hvordan dyrlæger og veterinærpersonale støttede ejere i forbindelse med aflivninger, og fandt at de generelt var omhyggelige i forhold hertil, ved at yde både praktisk og emotionel støtte. Dette indebar bl.a. at støtte ejerne i deres beslutning om aflivning, men at de ikke havde modtaget undervisning i emotionel støtte gennem deres uddannelse. Spørgeskemaundersøgelsen søgte bl.a. at belyse hvorvidt dyrlæger følte at deres uddannelse havde forberedt dem tilstrækkeligt på at støtte ejere emotionelt i forbindelse med aflivninger. Studiet fandt, at 75% af de adspurgte dyrlæger mente, at amerikanske dyrlægeuddannelser burde lægge mere vægt på undervisning i kommunikation, især med ejere, hvis dyr var terminalt syge.

Observations- og interviewstudiet af Morris (2012) fandt det samme som de øvrige interviewstudier, og fandt ydermere, at dyrlægerne så aflivning som både den bedste og den værste del af deres arbejde. De beskrev, at selvom aflivning både var forbundet med dilemmaer og frustrationer, så ønskede dyrlægerne at hjælpe ejerne gennem denne svære oplevelse på en positiv måde, og følte sig som vellykkede dyrlæger, når det lykkedes. Temaer i relation til at støtte ejer både praktisk og emotionelt gik igen i både kommentarerne, bogkapitlet, og den teoretiske disputats, og de kom alle med råd og vejledning til hvordan dyrlæger og veterinærpersonale kunne støtte ejere bedre i forbindelse med aflivninger.

Delkonklusion

Litteraturen indikerer, at ejere kan skabe en stærk tilknytning til deres familiedyr, og dermed kan opleve sorg, når de skal aflives. Denne sorg kan for nogle være lige så stor, som hvis et menneske, som stod dem nært, døde, men kan samtidig også være præget af skyld, idet ejeren selv er med til at tage beslutningen om, at dyret skal aflives. Derudover kan sorgen for nogle også være præget af ensomhed, idet sorgen kan være miskendt. Ejere, som oplever

miskendt sorg, vil sandsynligvis ikke have nogle at tale med deres sorg om, hvorfor dyrlægens rolle bliver ekstra vigtigt. At dyrlægen kan relatere til og normalisere ejerens sorg, kan muligvis have en indflydelse på, hvordan ejeren efterfølgende vil være i stand til at håndtere sin sorg, og kan muligvis være med til at, ejere undgår at opleve kompliceret sorg.

Resultaterne fra de ovennævnte studier indikerer, at dyrlæger i andre lande allerede yder både emotionel og praktisk støtte til ejere i forbindelse med aflivning, men også at der stadig er behov for yderligere undervisning i, hvordan emotionel sorg ydes på bedst mulig vis.

Specialets formål og forskningsspørgsmål

I forlængelse af ovenstående afsnit 'State of The Art', søger dette speciale at undersøge, om de resultater, som skitseres i litteraturen, også gør sig gældende i en dansk kontekst. Specialet vil først og fremmest fokusere på at kortlægge hvordan danske dyrlæger ser deres rolle i forbindelse med aflivninger af familiedyr, og herunder hvorvidt og hvordan de søger at yde støtte til ejere i forbindelse med aflivninger, og dernæst hvilke udfordringer de ser i forbindelse hermed og hvilken psykologisk viden, om nogen, de kunne have behov for. Specialet har derfor følgende forskningsspørgsmål:

Hvordan oplever danske dyrlæger deres rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, hvilke udfordringer ser de i forbindelse hermed, og er der psykologisk viden, de kunne have behov for?

Videnskabsteori

Dette afsnit præsenterer den videnskabsteoretiske baggrund for specialet, der er inspireret af fænomenologi og hermeneutik. Både fænomenologien og hermeneutikken har fokus på, at det er fænomenerens mening og betydning, herunder individets subjektive oplevelse, som skal beskrives, forstås og fortolkes, hvilket stemmer overens med specialets ønske om at opnå et indblik i dyrlægers levede oplevelser (Højbjerg, 2014). Afsnittet vil derfor redegøre for relevante begreber inden for både fænomenologi og hermeneutik, der vil anspore de metodiske valg, som er truffet og beskrevet i det efterfølgende afsnit 'Metodisk tilgang'. En opsamling på videnskabsteori og metodologiske overvejelser er at finde i afsnittet 'Delkonklusion' på side 32.

Fænomenologi

Fænomenologien er en filosofisk retning, der dukkede frem i starten af det 20. århundrede med den tyske filosof Edmund Husserl (Langdridge, 2007). Ordet betyder 'læren om det, der viser sig' og kommer fra en sammentrækning af de græske ord 'phainomenon' og 'logos' (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Det er en grundlæggende antagelse i fænomenologien, at virkeligheden er, som den opfattes af individet, og med udgangspunkt i den subjektive oplevelse forsøger man at opnå et indblik i individets erfaringsverden og forstå dennes dybere mening (Thagaard, 2004). Fænomenologer er af den opfattelse, at objekter kun eksisterer i vores virkelighed i kraft af vores perception af dem, og at denne kan variere afhængigt af hvem, der perciperer, hvornår og under hvilke omstændigheder (Langdridge, 2007). Dette betyder dog ikke, at objekter udelukkende eksisterer i den menneskelige bevidsthed, eller at de kun eksisterer, hvis de perciperes af mennesker, men i højere grad, at objekter kun eksisterer, hvis de er mulige for menneskelig intentionalitet (Collin, 2015).

Intentionalitätsbegrebet anvendes af fænomenologer til at beskrive hvordan individets bevidsthed altid er rettet mod objekter uden for bevidstheden selv, og hvordan objekter

samtidig er rettet mod bevidstheden (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Dette betyder, at forholdet mellem subjektet, eller individet, der oplever, og objektet, den verden, der opleves, skal ses som et forhold mellem samhørende, og ikke adskilte, enheder. Derved bliver adskillelsen af subjekt og objekt, individ og verden, ophævet gennem intentionalitetsbegrebet, hvilket leder til begrebet livsverden (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020).

Livsverdenen beskriver den virkelighed, som vi perciperer og erfarer, uden at stille spørgsmålstejn ved den. Sagt på en anden måde, den verden vi lever i. Man kan sige, at der er tale om en erfaringsverden, der er førvidenskabelig, og hvor den umiddelbare mening tages for givet (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Med den fænomenologiske psykologi ønsker forskeren at synliggøre den implicite mening, der eksisterer i individets dagligdag, og herved gå bagom kulturelle og sociale påvirkninger, stereotyper og fordomme (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Dette gøres med afsæt i en undersøgelse af fænomenerne selv, hvor forskerens egne antagelser, teorier og refleksioner om fænomenet må forsøges til-sidesat (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Husserl kalder dette for epoché (Husserl iflg. Langdridge, 2007, p. 17).

Husserl argumenter for, at mennesket besidder en naturlig indstilling til verden, som er præget af bias og antagelser om verden, der ikke stilles spørgsmålstejn ved. Denne naturlige indstilling mener Husserl bør sættes i parentes, når et fænomen skal undersøges, og at man bør forsøge at se mennesker og fænomener uden at tage noget for givet (Jacobsen, Tanggaard & Brinkmann, 2020). Det er dog af senere fænomenologer, herunder Martin Heidegger, blevet kritiseret, idet de ikke mener, at fuldstændig epoché kan opnås, men udelukkende tilstræbes (Langdridge, 2007).

Denne kritik af fænomenologien ledte til en videreudvikling af principperne bag, der sidenhen dannede grundlag for hermeneutikken (Andersen & Koch, 2015; Langdridge, 2007).

Både fænomenologien og hermeneutikken deler de grundlæggende betragtninger, at man må forstå og fortolke, før man kan forklare, og at det er de meningssammenhænge og betydninger, som de aktører og sociale fænomener, som man studerer, bærer, som skal fortolkes og videreformidles i en videnskabelig sammenhæng (Højbjerg, 2014).

Hermeneutik

Hermeneutik betyder 'at fortolke', og kommer af det oldgræske ord 'hermeneuein'. Det er et metodisk redskab, der anvendes til læsning af tekster, og målet er at forstå en tekst bedre, end forfatteren selv (Andersen & Koch, 2015).

Hermeneutikken går helt tilbage til græsk filosofi, men blev af Friedrich Schleiermacher i starten af det 19. århundrede formuleret som en universel doktrin til forståelse og fortolkning frigjort fra tidligere dogmer (Andersen & Koch, 2015; Gadamer, 2006). Hermeneutikken blev efterfølgende videreudviklet i flere retninger, hvoraf en var den filosofiske hermeneutik, der blev formet af Heidegger og Hans-Georg Gadamer (Højbjerg, 2014).

Med et større fokus på eksistens, blev den filosofiske hermeneutik udgangspunkt for forståelsen af det at være til i verden. Tilhængere af den filosofiske hermeneutik mener, at mening skabes i mødet mellem en given genstand og fortolkeren. Måden hvorpå individet fortolker, eksempelvis en tekst, vil altid være afhængig af den begrebsverden, som individet forstår og fortolker ud fra. Tekstens udlægning vil derfor, bevidst eller ubevidst, være formet af en række forudsætninger, hvorfor individet, eller fortolkeren, må siges at spille en aktiv rolle i fortolkningsprocessen (Højbjerg, 2014). Denne forståelse indebærer en anerkendelse af, at fortolkerens eksistens altid vil være indlejret i tid, og at historisk kontekst og handlingssammenhænge derfor vil påvirke en forfatter eller en taler (Andersen & Koch, 2014).

En af de bærende principper for den filosofiske hermeneutik er den hermeneutiske cirkel, der beskriver den vekselvirkning, der sker mellem del og helhed i forbindelse med

fortolkning (Højbjerg, 2014). Bevægelsen ses som en cirkel, idet den går fra fortolkeren, til genstanden, og tilbage til fortolkeren, som en spiral uden et klart start- og slutpunkt. Fortolkeren vil være påvirket af sin forforståelse, der beskriver den forståelse, der går forud for ny forståelse og af sine fordomme, der er de meninger, som fortolkeren udlægger verden ud fra. Fordomme er altid ubemærkede i spil, og skal i denne sammenhæng ikke forstås som fordømmende eller snæversynede synspunkter, men som domme individet kan forstå og tolke verden ud fra (Højbjerg, 2014). Med begreberne fordomme og forforståelse forsøger den filosofiske hermeneutik at gøre op med tanken om, at individet kan gå fordomsfrit til verden, og derfor handler det i stedet om, at indse, at forforståelse og fordomme kan være en meningsfuld forudsætning for erkendelse af verden. Nogle fordomme kan dog være mindre frugtbare og positive, og derfor handler det i den filosofiske hermeneutik at være åben, når man vil forstå.

Metodisk tilgang

Med udgangspunkt i den fænomenologisk-hermeneutiske position, beskriver dette afsnit de metodiske overvejelser, der lægger til grund for specialet. Først er det semistrukturerede interview beskrevet, samt begrundelsen for valget heraf, efterfulgt af overvejelser om online-interview, interviewguide og transskription. Efterfølgende er kvalitetskriterierne for specialet udfoldet, herunder validitet, reliabilitet og generaliserbarhed, efterfulgt af specialets etiske overvejelser og udvælgelse af undersøgelsesdeltagere. Afslutningsvist er der redegjort for tematisk analyse med udgangspunkt i Braun & Clark (2006), før specialets teori gennemgås i det efterfølgende afsnit.

Det semistrukturerede interview

Specialets formålet er at forstå hvordan danske dyrlæger oplever deres rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, hvilke udfordringer de oplever i forbindelse hermed, og om der er psykologisk viden, de kunne have behov for. Til dette er et kvalitativt forskningsinterview valgt, mere specifikt det semistrukturerede interview, fordi dette fokuserer på

undersøgelsesdeltageres oplevelse af et emne, og forsøger at forstå deres hverdagsverden på baggrund af deres subjektive perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015). På denne måde stemmer det kvalitative forskningsinterview godt overens med speciales fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt, idet det ser interviewet som: *"et medium, der kan udtrykke menneskelig erfaring fra episoder uden for interviewinteraktionen"* (Tanggaard & Brinkmann, 2020, p. 36).

Det semistrukturerede interview er kendetegnet ved at minde om en hverdagssamtale, men adskiller sig herfra ved at have et forskningsmæssigt formål. Med det semistrukturerede interview søger forskeren at indfange beskrivelser af undersøgelsesdeltagerens levede hverdagsverden, som sidenhen kan anvendes i fortolkningen af de beskrevne fænomener (Kvale & Brinkmann, 2015). Det semistrukturerede interview udføres på baggrund af en interviewguide, der stadig giver forskeren frihed til at følge eventuelle temaer, som fremlægges af undersøgelsesdeltageren under interviewet, og herved afvige fra sine på forhånd forberedte spørgsmål (Tanggaard & Brinkmann, 2020). Dette træk blev i forbindelse med dette speciale anset som en fordel, idet det ikke var tydeligt på forhånd, hvordan dyrlægerne ville svare og hvilke dele af oplevelsen af deres rolle under aflivningen af familiedyr, de ville tillægge mest vægt. Hermed var det fordelagtigt at have friheden til at kunne spørge nysgerrigt ind til de dele af deres oplevelse, som de var mest optagede af at fortælle om. Samtidig var det dog gavnligt at have interviewguidens spørgsmål at vende tilbage til, og til at guide samtalen mod de temaer, som var interessante for forskningsspørgsmålet.

Interviewene tog en time, og blev lavet med dyrlægerne enkeltvis, og ikke i grupper, omend dette også havde været en mulighed (Tanggaard & Brinkmann, 2020). Dette blev valgt, fordi dyrlæger oftest arbejder alene i konsultationsrummet, og dermed står med ejerne selv i aflivningssituationen. Derfor var det mest interessant at høre deres personlige oplevelse

af denne type af situationer og tanker om den, uden påvirkning fra andre dyrlæger og deres betragtninger.

Online interview

Til dette speciale blev undersøgelsesdeltagerne interviewet over AAU Zoom Meetings, som er en videokonferencetjeneste, der i praksis fungerer som et online mødelokale. Via et link, som den enkelte undersøgelsesdeltager fik tilsendt per mail, kunne de tilgå det samme mødelokale som jeg, og ingen andre kunne tilgå det. AAU Zoom Meetings kan anvendes til samtaler indeholdende følsomme og fortrolige oplysninger, idet det overholder gældende lovgivning i henhold til GDPR. Gennem AAU Zoom Meetings blev interviewene optaget med både lyd og billede til senere transskription, og blev gemt på et eksternt USB-stik som en ekstra sikkerhed.

Onlineinterview blev valgt fremfor et fysisk interview i lyset af covid-19 pandemien og ønsket om at mindske smitterisikoen. Dette gjorde det muligt at søge efter undersøgelsesdeltagere uafhængigt af geografi, idet det ikke var nødvendigt for nogen at transportere sig hen til den anden. Derudover gav det undersøgelsesdeltagerne større frihed til at planlægge interviewet om aftenen, for eksempel når de havde puttet deres børn, idet de ikke skulle forlade huset. Dette var en stor styrke for specialet, idet dyrlæger ofte har travlt i deres arbejdstid, og interviewet derfor var nødt til at foregå i deres fritid. Onlineinterview gjorde det derfor sandsynligvis muligt for flere dyrlæger at deltage i interview.

En kritik af onlineinterview kan være, at man ved et fysisk interview skaber en relation ansigt-til-ansigt, med bedre øje for nonverbal kommunikation, herunder mimik og gestik, som ikke nødvendigvis på samme måde opnås ved et onlineinterview (Flick, 2018). Denne kritik blev dog forsøgt imødekommet ved at anvende video i forbindelse med interviewene, og ydermere blev disse dele af kommunikationen anset som mindre vigtige i forbindelse med

dette speciale. Med sit fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt er fokus for specialet i højere grad på undersøgelsesdeltagernes oplevelser og verbale fortællinger, og det nonverbale er ikke analyseret nærmere. Med en opvejning af fordele og ulemper, blev det vurderet vigtigere at beskytte både undersøgelsesdeltagere og forskeren mod smitte, end at afholde interviewene fysisk.

Interviewguide

Som skrevet i forrige afsnit anvender dette speciale semistrukturerede interview til dataindsamling. Interviewene er udført på basis af en interviewguide, som det er sædvane for denne type af interview.

Interviewguiden blev udformet med udgangspunkt i et forslag af Kvale & Brinkmann (2015, p. 45), hvor interviewguiden inddeles i to kolonner, forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål (se bilag 1). Spørgsmålene til interviewguiden blev blandt andet udformet med inspiration fra Hewson (2015) og Hoffman (2014), idet disse artikler belyser interessante aspekter af det at være dyrlæge, og at forholde sig til ejere, herunder i aflivningssituationer. Hewson (2015) giver konkrete bud på, hvad dyrlæger kan gøre og bør overveje, når de taler med sørgende klienter, mens Hoffman (2014) blandt andet sætter fokus på dyrlægens forskellige roller.

Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) vil forskeren gennem interviewet forsøge at afklare mening. I dette speciale var det primære fokus at undersøge, hvad dyrlægerne gjorde i aflivningssituationen, og hvilke refleksioner de havde i relation hertil, samt om der var noget de gerne ville, eller følte at de burde, gøre. Derudover søgte det at belyse, hvordan dyrlægerne oplevede deres rolle, herunder hvad de synes, at denne var og ikke var, samt hvilke ting de tillagde vægt i forbindelse med aflivningen, og indirekte, hvad de ikke tillagde vægt. På baggrund af disse refleksioner blev spørgsmålene til interviewguiden lavet.

I interviewguiden var en kort introduktion til interviewet beskrevet, samt en mundtlig anerkendelse af undersøgelsesdeltagernes afleverede samtykke. Det indledende spørgsmål var faktisk, både for at få noget viden om undersøgelsesdeltagernes alder og baggrund, men også for at starte blidt ud. Derefter var interviewet i gang og fortsatte med et åbent spørgsmål, hvor de blev bedt om at beskrive hvordan en aflivning foregik hos dem. Dette skabte en fælles forståelse af deres arbejdsgang, og hvilke processer de gennemgik i forbindelse med en aflivning, hvilket var nyttigt gennem interviewet i relation til at forstå, hvad der var på spil.

Derudover gav det mulighed for at stille yderligere uddybende spørgsmål, blandt andet hvis de præsenterede nogle temaer omhandlende ejeren og relationen hertil undervejs. Denne fordel beskriver Kvale og Brinkmann (2015) også, idet et åbent spørgsmål kan give undersøgelsesdeltagerne mulighed for at rette fokus mod de aspekter, de selv finder væsentlige, som forskeren efterfølgende kan stille uddybende spørgsmål til. Under selve interviewet blev især sondrende spørgsmål og tavshed anvendt, for at opnå dybere beskrivelser af visse aspekter fra undersøgelsesdeltagerne (Kvale & Brinkmann, 2015).

Transskription

Transskription er en omdannelse af en mundtlige samtale til skreven tekst, hvilket kan argumenteres at skabe en form, der er bedre egnet til nærmere analyse (Kvale & Brinkmann, 2015). På baggrund heraf blev interviewene i dette speciale transskriberet. Kvale & Brinkmann (2015) beskriver, hvordan form og omfang af en transskription blandt andet afhænger af undersøgelsens formål, tid og materialets karakter.

I dette speciale blev interviewene transskriberet ord for ord, men uden ”øh”, lyde, tonefald eller pauser. Tryk på særlige ord, blev dog fremhævet via kursivering. Andet nonverbal kommunikation blev medtaget, hvis det blev vurderet relevant. Afbrydelser og omformuleringer af sætninger blev medtaget, men blev i nogle tilfælde omformuleret i selve specialet med

respekt for undersøgelsesdeltagerens oprindelige mening. Dette stemmer overens med anbefalinger fra Braun & Clark (2006) i relation til tematisk analyse, hvor det ikke er et krav at medtage mere end det verbale, og vægten lægges på, at være tro mod undersøgelsesdeltagerens oprindelige mening, når man transskriberer. Derudover blev disse valg blev truffet, idet undersøgelsesdeltagerens oplevelse og fortællinger var det primære fokus for dette speciale i kraft af dets fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt.

Interviewene transskriberede jeg selv på baggrund af lyd- og billedoptagelser fra AAU Zoom Meetings kort tid efter interviewene blev lavet. Dette er ifølge Tanggaard & Brinkmann (2020) fornuftigt, idet forskeren på dette tidspunkt nogenlunde klart kan huske, hvad der er blevet sagt, og derved opnår en mere præcis transskription. Ved selv at stå for transskriptionerne argumenterer både de og Braun & Clark (2006) for, at forskeren kommer dybere ind i sit materiale, og allerede her får idéer til den senere analyse. Dette gjorde sig også gældende for dette speciale.

Kvalitetskriterier

Hvor man med en kvantitativ tilgang er interesseret i at undersøge antal og udbredelse, ønsker man med den kvalitative tilgang at undersøge bestemte fænomener, samt individets oplevelse eller beskrivelse heraf (Thagaard, 2004; Tanggaard & Brinkmann, 2020). I dette speciale anvendes derfor en kvalitativ tilgang i tråd med det fænomenologisk-hermeneutiske ståsted, i en søgen efter at blive klogere på dyrlægers oplevelse af deres rolle i en aflivningssituation, samt eventuelle udfordringer, de måtte opleve, og psykologisk viden, de kunne have behov for.

Gennem reliabilitet, validitet og generaliserbarhed søger dette speciale at opnå så høj en kvalitet som muligt. Reliabilitet omhandler hvorvidt forskningsresultater er konsistente og troværdige (Kvale & Brinkmann, 2015). Konsistens i interview- og transskriptionsstil på

tværs af interviewene er efterstræbt ved kun at være én til at interviewe og transskribere interviewene (Kvale & Brinkmann, 2015). Derudover er reliabilitet tilstræbt gennem gennemsigtighed i specialets generelle metodologiske overvejelser, herunder rekruttering og karakteristika for interviewdeltagerne i det omfang det har været muligt i relation til anonymisering. Specialets interviewguide er også vedlagt (se bilag 1), og ydermere vil afsnittet 'Tematisk analyse', gennemgå analysemetoden anvendt i dette speciale. Herved kan andre, som kunne være interesserede i at replicere specialet, lave lignende interview og følge de samme trin, og muligvis opnå de samme resultater.

Validitet beskrives af Kvale & Brinkmann (2015) som en vurdering af, hvorvidt det en metode har til formål at undersøge, faktisk er det, den undersøger (Kvale & Brinkmann, 2015). Validitet kan ifølge Flick (2008) opnås ved faktuel nøjagtighed i data og fyldestgørende fortolkning og præsentation af undersøgelsesdeltagernes udsagn. Dette er efterstræbt ved gentagne gange at sikre, at der ikke er sket mis-transskription, så transskriptionerne dermed er tro mod undersøgelsesdeltagernes udsagn, og ved kontinuerligt at tjekke overensstemmelsen mellem datamaterialet og analysen heraf, samt lave velbegrundede fortolkninger.

Specialet vil også efterstræbe generaliserbarhed, mere specifikt analytisk generalisering, der er det omfang i hvilket en undersøgelses resultater kan være vejledende for andre lignende kontekster. Ved analytisk generalisering skal forskeren præsentere understøttende dokumentation og på baggrund heraf argumentere for, at resultaterne kan generaliseres. Dette er præsenteret og uddybet i afsnittet 'Metodiske styrker og svagheder' på side 100.

Etiske overvejelser

Etiske problemstillinger i kvalitativ forskning kan opdeles i mikro- og makroetiske problematikker. De makroetiske problematikker indebærer overvejelser om hvordan forskningen placerer sig i en samfundsmæssig kontekst, herunder hvad man som forsker vil med sit

arbejde, og hvilken indflydelse det kan have for samfundet (Brinkmann, 2020). I relation her- til søger dette speciale, som tidligere nævnt, at skabe en større indsigt i hvordan dyrlæger op- lever deres rolle i en aflivningssituation, samt om de oplever udfordringer og om der er noget psykologisk viden, de kunne have brug for. Tidligere forskning indikerer, at der mangler un- dervisning i arbejdet med mennesker på dyrlægeuddannelsen i andre lande (Pilgram, 2010), og derfor opstod nysgerrigheden på, hvordan danske dyrlæger forholder sig til denne del af deres arbejde, og hvad psykologi eventuelt kan bidrage med i denne sammenhæng.

De mikroetiske problematikker omhandler hvordan der bedst tages vare på undersøgel- sesdeltagerens person, og indebærer overvejelser om informeret samtykke, fortrolighed og sensitivitet. Disse vil alle blive gennemgået i de følgende afsnit.

Informeret samtykke

At indhente informeret samtykke indebærer, at forskeren sikrer sig, at undersøgelsesdel- tageren deltager frivilligt og er klar over formålet med deres deltagelse, hvilket er vigtigt, idet dette kan minimere risikoen for at skade undersøgelsesdeltageren (Brinkmann, 2020; Kvale & Brinkmann, 2015). Til dette speciale fik hver undersøgelsesdeltager før interviewet tilsendt en mail vedhæftet en samtykkeerklæring (se bilag 2). Grundet Covid-19 blev det vurderet til- strækkeligt, at undersøgelsesdeltagerene videresendte samtykkeerklæringen tilbage per mail sammen med deres godkendte tilsagn, og ved selve interviewets start blev samtykket genveri- ficeret mundtligt. Samtykkeerklæringen indebar en kort beskrivelse af specialets overordnede formål, samt information om, at undersøgelsesdeltagerens svar og identitet ville blive anony- miseret under transskriptionen. Derudover blev det beskrevet til hvad, deres svar ville blive anvendt, og hvordan det ville blive offentliggjort, samt deres mulighed for at trække samtyk- ket tilbage.

Fortrolighed

Fortrolighed indebærer, at undersøgelsesdeltagerne ved, hvad der sker med de data, der kommer ud af deres deltagelse, samt hvorvidt deres identitet kan identificeres eller ej (Kvale & Brinkmann, 2015). I forbindelse med dette speciale blev det vurderet mest hensigtsmæssigt at anonymisere undersøgelsesdeltagerens identitet. Jævnfør Thagaard (2004) blev navne og stednavne derfor ændret eller udeladt under transskriptionen, hvis de ikke var kritiske for meningsforståelsen. Kvale & Brinkmann (2015) påpeger, at nogle undersøgelsesdeltagere muligvis ønsker at sætte deres navn på deres svar, men da det ikke på forhånd var klart, hvad der ville komme frem under interviewet, og om dette potentielt kunne være følsomt, blev det prioriteret at beskytte deltagerne via anonymisering.

Sensitivitet

Under interviewet var det væsentligt at holde fokus på specialets forskningsspørgsmål, og dermed navigere i spændingsfeltet mellem dyrlægenes oplevelse af ejernes behov og dyrlægenes egne følelser i forhold hertil. Mens dyrlægenes oplevede udfordringer og behov for psykologisk viden var interviewets fokus, var dyrlægenes tanker om deres egne utilstrækkeligheder eller coping-strategier i forbindelse med deres arbejde, og hvorvidt de oplevede omsorgstræthed ikke (for mere om omsorgstræthed, se Hewson, 2014b). Derfor blev indhold som dette ikke udforsket nærmere. Dette var vigtigt, både fordi det ikke var relevant for specialet, men også fordi samtalen hurtigere ville kunne udvikle sig til at blive sårbar for undersøgelsesdeltagerne, hvis de skulle fokusere på disse emner. På grund af interviewets tidsbegrænsning, var hverken værktøjerne eller tiden til at give eventuel nødvendig hjælp under interviewet til stede. Derudover var der heller ikke nogle henvisningsmuligheder klar, i tilfælde af behov for professionel hjælp efterfølgende, hvorfor det var vigtigt ikke at gå i dybden med disse potentielt følsomme emner.

Udvælgelse af undersøgelsesdeltagere

Til specialet blev alle undersøgelsesdeltagere valgt på baggrund af strategisk udvælgelse og tilgængelighedsudvalg (Thagaard, 2004). Tre af undersøgelsesdeltagerne blev fundet gennem Facebook, og en blev kontaktet personligt per mail. En invitation til deltagelse i interview blev delt på den sociale medieplatform (se bilag 3), hvori formålet med interviewet var forklaret. Inklusionskriterierne var: at være dyrlæge, være uddannet i Danmark og arbejde med familiedyr. I alt viste 14 dyrlæger interesse for at deltage i specialet, og de tre udvalgte, var de første til at tilkendegive, at de ønskede at deltage i et interview. Den sidste undersøgelsesdeltager blev kontaktet personligt per mail med henblik på deltagelse, på baggrund af et tidligere interview med vedkommende i forbindelse med et andet forskningsprojekt. Det blev vurderet, at hvis denne dyrlæge ønskede at deltage, ville hun kunne bidrage med interessante perspektiver på dette speciales forskningsspørgsmål. Jeg kendte ingen af de fire dyrlæger på forhånd, bortset fra et tidligere interview med den ene.

Stilling og uddannelse

Da specialets fokus var på dyrlægers oplevelse af deres egen rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, deres oplevede udfordringer og eventuelle behov for psykologisk viden, var det et krav for deltagelse, at undersøgelsesdeltagerne var uddannede dyrlæger, var uddannede i Danmark og arbejdede med familiedyr. Disse krav blev stillet, idet relationen til et dyr, som bor hos en familie i deres hjem, i mange tilfælde vil være anderledes, end relationen til et produktionsdyr (Anneberg & Bubandt, 2016). Med specialets fokus på ejere i sorg og dyrlægens håndtering heraf, blev det derfor vurderet mindre interessant at interviewe dyrlæger, der arbejder med produktionsdyr, og hvis kunder primært er landmænd. DeMello (2012) beskriver hvordan dyr, der bor i hjemmet, kan opnå samme status som et familiemedlem, og hvordan relationen til dyret dermed kan være meget stærk. Dette kan lede til en stor sorg, som ikke nødvendigvis ses hos landmænd, der skal aflive dyr i deres besætning. I følge Serpell (2004)

kan dette være fordi dyr med stor nytteværdi: "often seem to be precluded from becoming the objects of people's positive affections, presumably because such animals are usually harmed as a result of their utility" (p.146).

Geografi

Geografi var ikke en overvejelse i forbindelse med rekruttering, idet interviewet, som skrevet, forgik på Zoom, og derfor ikke krævede, at undersøgelsesdeltagerne og jeg var fysisk til stede sammen. Derfor blev det heller ikke noteret, hvor i landet dyrlægerne praktiserede. Derudover var det kun et krav, at undersøgelsesdeltagerne var uddannede i Danmark, men fordi en kandidat i veterinærmedicin, som det kræver at blive dyrlæge, udelukkende kan erhverves på Københavns Universitet, kunne det antages, at alle undersøgelsesdeltagerne var uddannede herfra.

Tematisk analyse

I dette speciale anvendes tematisk analyse til at identificere temaer fra semistrukturerede interview med dyrlæger angående deres rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, samt eventuelle udfordringer, de måtte opleve, og psykologisk viden, de kunne have behov for.

Tematisk analyse kan overordnet beskrives som en måde, hvorpå temaer og mønstre i et datasæt kan identificeres og arrangeres (Braun & Clark, 2006). I 2006 udgav Virginia Braun og Victoria Clark en artikel, hvori de definerede en fremgangsmåde for metoden, bestående af seks trin, og det er denne, der vil blive anvendt i dette speciale. Braun & Clark (2006) definerer den tematiske analyse som en fleksibel, men metodologisk grundig kvalitativ metode. Den tematiske analyse har ikke en lang videnskabsteoretisk tradition, hvorfor Braun & Clark (2006) argumenterer for vigtigheden af, at forskeren gør sig sin videnskabsteoretiske position bevidst. De lægger vægt på, at en undersøgelses videnskabsteoretiske afsæt og analysemetode

passer til forskningsspørgsmålet, og mener, at det er vigtigt, at forskeren gør sig bevidst om disse beslutninger og anerkender dem som beslutninger.

Med dette speciales fænomenologisk-hermeneutiske afsæt og valget af semi-strukturerede interview som dataindsamlingsmetode er den tematiske analyse anvendelig, idet den via sine seks analysetrin søger at undersøge temaer, som går igen – både i det individuelle interview, og på tværs af interview. Den tematiske analyse er, ligesom det fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt, oplagt til kvalitative studier, idet de begge søger at belyse undersøgelsesdeltagernes oplevelser, og forsøger at uddrage mening herfra.

For Braun & Clark (2006) defineres et tema som noget, der i dataene er vigtigt i relation til forskningsspørgsmålet, og som repræsenterer et mønster. Et tema kan derfor enten være noget, som en enkelt undersøgelsesdeltager lægger meget vægt på, eller noget, som går igen på tværs af flere interview. Således vil temaerne også blive defineret i dette speciale, så de enten kan bære præg af aspekter, som går igen hos en enkelt undersøgelsesdeltager, eller som går på tværs af interviewene.

Når det er besluttet, hvordan et tema defineres, skal forskeren gøre sig klart, om denne vil lave en tematisk analyse af hele sit datamateriale, eller blot udvalgte dele. Dette speciale fokuserer primært på udvalgte dele, der kan være relevante for specialets forskningsspørgsmål. Aspekter af datamaterialet, der ikke har været relevante herfor, er derfor ikke analyseret. Dog er specialets forskningsspørgsmål relativt bredt i den forstand, at undersøgelsesdeltagere selv gennem interviewene har kunnet sætte fokus på de dele af deres arbejde, og dele af deres rolle som dyrlæge, som de selv fandt relevante.

En anden ting, som forskeren skal gøre sig klart i forbindelse med tematisk analyse er, om denne arbejder induktivt eller deduktivt (Braun & Clark, 2006). Den induktive tilgang er primært kendetegnet ved at være 'bottom up', hvor kodning og analyse primært er datadrevet

uden en teoretisk ramme, selvom man, som Braun & Clark (2006) også påpeger, ikke kan sætte sig ud over sin forhåndsviden. Modsat er den deduktive tilgang primært kendetegnet ved at være 'top down', hvor kodning og analyse sker ud fra et teoretisk udgangspunkt. Dette speciale anvender en induktiv tilgang i overensstemmelse med dets fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt, der ønsker at sætte undersøgelsesdeltagerens oplevelse i fokus. Det er derfor undersøgelsesdeltagerne, der har besluttet hvad, der har været relevant for emnet, og der er ikke er anvendt decideret teori til hverken udarbejdelse af interviewguide eller kodning. Det har dog ikke været muligt at sætte sig ud over den viden, der var blevet opnået gennem læsning af andet forskning, der beskæftiger sig med emnet, og deres fund. Denne forskning har dog ikke været præget af særlige teoretiske udgangspunkter, og har ikke haft indflydelse på valget af teori til dette speciale.

Det næste forskeren i følge Braun & Clark (2006) bør overveje er, om denne vil arbejde med semantiske eller latente temaer. De semantiske temaer er de, som træder umiddelbart ud fra datamaterialet, og afspejler det, som individet siger direkte. De latente temaer er de, som ligger mellem linjerne af det, som individet fortæller, og som forskeren i højere grad selv uddrager og fortolker sig frem til. I dette speciale er der primært anvendt semantiske temaer, for, med udgangspunkt i den fænomenologisk-hermeneutiske ånd, at holde sig så tæt til undersøgelsesdeltagerens oplevelse som muligt, selvom der dog også er fundet enkelte latente koder i forbindelse med analysens andet trin.

En fjerde og sidste ting, som forskeren skal tage stilling til, er epistemologi, og hvorvidt der arbejdes ud fra en realistisk-essentialistisk eller en konstruktionistisk tilgang. Den realistisk-essentialistiske tilgang tillader forskeren at sige noget om individets motivationer, meninger og oplevelser, idet disse ses som værende udtrykt gennem sproget. Modsat ser den konstruktionistiske tilgang individets meninger og oplevelser som socialt konstruerede og

søger ikke at undersøge individets motivation eller individuelle psykologi. Dette speciale læner sig primært op ad den realistisk-essentialistiske tilgang på baggrund af dets fænomenologisk-hermeneutiske udgangspunkt, og fokus på undersøgelsesdeltagernes oplevelse. Det antages altså, at undersøgelsesdeltagernes fortællinger giver en indsigt i deres personlige oplevelse af at arbejde som dyrlæge i en aflivningssituation. Dog må det pointeres, at specialet også arbejder med elementer fra den konstruktivistiske tilgang, idet det antages, at den sociokulturelle kontekst, som undersøgelsesdeltagerne er indlejret i, også har en indflydelse på dem, deres erfaringer og oplevelser.

Når forskeren har gjort sig de ovenstående overvejelser, kan denne gå i gang med de seks trin, som den tematiske analyse, præsenteret af Braun & Clark (2006), indeholder. Trinene kommer efter hinanden, men indebærer en vekselvirkning mellem at kigge på datamaterialet, kode og skrive. Det første trin indebærer, at forskeren skal gøre sig bekendt med sit datamateriale og fordybe sig i det. Ved selv at indsamle sit datamateriale får forskeren den fordel, at denne allerede under indsamlingen har fået et umiddelbart kendskab til datamaterialet. Vælger forskeren derudover også selv at transskribere sit datamateriale er dette ifølge Braun & Clark (2006) en yderligere fordel, idet forskeren derved allerede her kan begynde at lede efter mønstre og mening, der kan guide den senere kodning. Når dataene er transskriberet, bør transskriptionerne sammenlignes med den originale optagelse igen, for at tjekke deres akkuratehed.

Det andet trin omhandler den umiddelbare kodning af datamaterialet, efter at forskeren er blevet betydeligt bekendt med dette. Kodningen indebærer at identificere de små individuelle dele af data, som kunne være relevante for den senere analyse. Herved organiseres data, så de udgør små meningsfulde grupper, der er mindre end de temaer, som genereres i det følgende trin. I det tredje trin refokuseres analysen til de mere overordnede temaer, som findes

ved at gruppere de umiddelbare koder. Dette leder videre til det fjerde trin, hvor temaerne holdes op imod datamaterialet, og det vurderes om datamaterialet inden for hvert tema hænger meningsfuldt sammen, og om de overordnede temaer adskiller sig tydeligt fra hinanden. Temaer, der ikke er overensstemmende med datamaterialet, skal enten ændres eller slettes. Dette kan enten lede til at temaet opdeles i flere mindre temaer, eller at flere temaer samles under ét bredere tema med eventuelle undertemaer.

I det femte trin identificeres hvert temas essens, og temaerne finjusteres og navngives. Det sjette trin indebærer den endelige analyse og præsentationen af analysen i en rapport, hvor de temaerne understøttes af relevante uddrag fra datamaterialet og relevant teori, med det formål at besvare forskningsspørgsmålet. I selve analyseprocessen og gennem alle seks trin spiller forskeren ifølge Braun & Clark (2006) en aktiv rolle, idet temaerne konstrueres af forskeren på baggrund af dennes forforståelse og tolkning af datamaterialet, og aflæses ikke blot ud fra datamaterialet.

Delkonklusion

Forrige afsnit præsenterede de metodologiske overvejelser, der er gjort i forbindelse med specialet, og hvordan det fænomenologisk-hermeneutisk afsæt, er indtænkt heri. Idet en fænomenologisk-hermeneutisk metodologi søger at indsamle naturalistiske førstehåndsfortællinger, giver det mening at anvende det semistrukturerede interview som metode i dette speciale, fordi forskningsspørgsmålet blandt andet søger at belyse danske dyrlægers oplevelse af deres rolle i forbindelse med aflivningen af et familiedyr, samt hvilke udfordringer de oplever, og om der er psykologisk viden, de kunne have behov for. Med det semistrukturerede interview er det muligt at undersøge undersøgelsesdeltagerenes livsverden, og gennem tematisk analyse af transskriptionerne, at identificere temaer, som præger deres fortællinger. Særligt det hermeneutiske afsæt i specialet giver, som tillæg til fænomenologien, mulighed for at gå ud over ønsket om epoché, og i stedet anvende forhåndsviden aktivt i analysen af

datamaterialet. Herved kan Braun & Clarks (2006) forståelse af forskeren som en aktiv del af udvælgelsen og sammenkoblingen af temaer i og på tværs af forskellige interview imødekommes ud fra et hermeneutisk perspektiv, hvor forskerens forforståelse er en aktiv del af analyseprocessen.

Teori

Dette afsnit præsenterer specialets teoretiske udgangspunkt. Til specialet er tre teoretiske perspektiver valgt, for bedst muligt at belyse dyrlægens rolle i forbindelse med aflivningen af familiedyr, samt de udfordringer dyrlægerne oplever og eventuelle behov for psykologisk viden, de kunne have. Først er Arlie Hochschilds teori om emotionsarbejde og følelsesregler beskrevet, efterfulgt af en redegørelse af Candace Clarks teori om sympati. Til sidst Katz & Kahns rolleteori gennemgås.

Emotionsarbejde og følelsesregler

Arlie Hochschild (1979), der er amerikansk sociolog, interesserer sig for individets emotioner, og hvordan de ifølge hende er underlagt en vis social styring. Hochschild (1979) argumenterer for, at socialpsykologien fejlagtigt har haft den antagelse, at emotioner ikke er styret af sociale regler, fordi de anses som værende spontane og uden for individets kontrol. Denne antagelse er hun uenig i, idet hun mener, at individet, afhængig af situationen, kan inhibere eller inducere en følelse.

Hochschild (1979) trækker delvist på sociologen Erving Goffman, idet hun mener, at sociale regler er med til at styre individets følelser, således at de er meningsfulde i en given situation, men samtidig at individet selv har agens til at vurdere og ændre sine emotioner i overensstemmelse med, hvad der forventes fra omgivelserne. Hun understreger denne pointe således: ”In sum, the emotion-management perspective fosters attention to how people try to feel, not, as for Goffman, how people try to appear to feel” (Hochschild, 1979, p. 560).

Emotionsarbejde

Hochschild (1979, p. 561) lægger dermed vægt på begrebet *emotionsarbejde* (eng. emotion work), der handler om selve individets arbejde med, eller forsøg på, at ændre en følelse, og ikke hvorvidt individet har succes med dette eller ej. Hun beskriver derudover, hvordan

emotionsarbejde ikke blot handler om emotionskontrol eller emotionsundertrykkelse, idet emotionsarbejde skal forstås mere bredt, og også kan indeholde fremdyrkelse af følelser eller modifikation heraf. Hun understreger dog, at dette ikke skal mistolkes som manipulation, idet dette indebærer en overfladiskhed, som hun ikke mener, at begrebet indeholder.

Emotionsarbejde inddeles i to overordnede typer: fremdyrkelse og undertrykkelse. Ved fremdyrkelse er individets kognitive fokus på en ønsket følelse, som er umiddelbart fraværende, mens undertrykkelse er, når individets kognitive fokus er på en uønsket følelse, som er umiddelbart til stede (Hochschild, 1979). Til denne fremdyrkelse eller undertrykkelse af følelser beskriver Hochschild (1979) tre forskellige teknikker.

Den ene er kognitivt emotionsarbejde, hvor individet forsøger at ændre sine tanker, billeder og forestillinger om en situation, for at ændre de umiddelbare følelser, der er forbundet med en given situation, så situationen får en anden betydning og emotionel indvirkning på individet. Således kan man for eksempel ved at tænke positivt føle sig bedre tilpas.

Den anden er kropsligt emotionsarbejde, hvor individet forsøger at ændre fysiske og kropslige symptomer på en følelse, for eksempel ved at tage en dyb indånding eller forsøge at undgå at ryste. Den tredje er ekspressivt emotionsarbejde, hvor individet forsøger at ændre sine følelser ved at ændre sin fysiske fremtoning eller ansigtsmimik, for eksempel ved at smile, når man er trist, eller græde, når man ikke er ked af det (Hochschild, 1979). Forskellen mellem det kropslige og det ekspressive ligger i, at individet via det kropslige emotionsarbejde forsøger at ændre symptomer på de oplevede følelser, for eksempel ved at forsøge ikke at ryste, og herved opnå en form for kontrol, mens det ekspressive emotionsarbejde i højere grad handler om individets forsøg på at ændre indre følelser, ved at give udtryk for andre følelser, end de umiddelbart oplevede (Hochschild, 1979).

Følelsesregler

Hochschild (1979) definerer følelsesregler (eng. emotion rules) som sociale retningslinjer, der guider hvordan individet ønsker at forsøge at føle, som: "may be describable as a set of socially shared, albeit often latent (...) rules" (p. 563). Følelsesregler beskrives som det, der guider individets emotionsarbejde ved at etablere en oplevelse af emotionel berettigelse eller forpligtelse hos individet, og skal findes som emotionelle konventioner mellem hvad individet føler, og hvordan individet burde føle (Hochschild, 1983).

Følelsesregler kan ifølge Hochschild (1979) blandt andet genkendes gennem måden hvorpå, andre reagerer på deres oplevelse af, hvad individet føler, eksempelvis hvis en anden proklamerer, at der er noget individet, ikke har ret til at være sur over. Det kan også komme mere direkte, eksempelvis at individet burde skamme sig (Hochschild, 1983). På denne måde bliver individets følelser overvåget af andre, og påtalt, hvis individet, så at sige, synes at føle noget forkert i forhold til den givne situation. Dette kan blandt andet ske via irettesættelse, drillerier eller overtalelse til at føle noget andet. Hochschild (1979, p. 564) kalder dette for regelpåmindelser (eng. rule reminders). Disse kan også komme til udtryk som spørgsmål fra andre, eksempelvis hvis individet bliver spurgt, hvorvidt det ikke bare elsker en bestemt ting, hvor spørgsmålet samtidig tilkendegiver hvad spørgeren forventer, at individet føler (Hochschild, 1983). Individet kan også minde sig selv om reglerne, hvis det opdager, at det, individet burde føle, ikke stemmer overens med dets faktiske følelser (Hochschild, 1979).

Følelsesregler indeholder ikke kun information om hvilke følelser, individet forventes at have på bestemte tidspunkter, men også hvor længe, individet må have en given følelse og i hvilket omfang (Hochschild, 1979). Derudover påpeger hun, at der specifikt for sorg kan opstå problemer, hvis individet ikke udtrykker sig i overensstemmelse med følelsesreglerne, f.eks. pga. asynkronisering af det personlige og kulturelle ur. For at sørge og udtrykke sorg kræver det nogle gange den rette kontekst, men hvis denne ikke viser sig med det samme,

men først senere, kan individets omgangskreds opleve, at sorgen kommer for sent (Hochschild, 1983).

Derudover spiller placering også en rolle. For at kunne sørge kan det for nogle kræve, at man fysisk befinder sig det rette sted, i nærheden af et publikum, som er modtageligt for ens udtryk. Herved er der altså forskel på, om man befinder sig sammen med andre sørgende familiemedlemmer, eller en klasse med nysgerrige børn. Dette gør sig ifølge Hochschild (1983) særligt gældende for mænd, der ofte venter på ceremoniel tilladelse til at føle og udtrykke sorg. Hun beskriver hvordan mænd, selv når de græder, muligvis begrænser sig selv, så de ikke hulker åbenlyst, og derved mister respekt. Dette gør sig i højere grad gældende for mænd end kvinder, grundet de kulturelle standarder som sættes for mænd i relation hertil.

Der skelnes også, i hvert fald teoretisk, mellem det individet selv forventer at føle, og det, individet burde føle i en given situation. Forskellen ligger i, at individet muligvis, fordi det kender sig selv og sine naboer, realistisk set forventer, at en kommende nytårsfest med dem vil blive kedelig, om end individet ved, at det sandsynligvis ville være mere passende, at det følte sig ekstatisk. Dog vil disse to oftest stemme overens (Hochschild, 1979).

Sympati

Candace Clark, der er professor i sociologi, beskriver i sin bog *Misery and Company: Sympathy in Everyday Life* fra 1997, hvordan sympati har en stor betydning for den sociale interaktion i hverdagslivet. Hun peger på, at sympati er medvirkende til at skabe og styrke sociale relationer, og at sympati er en del af menneskets morale kodeks: "We have made sympathy giving a key ingredient in "niceness" and institutionalized it in the social role of "the good" person." Thus, sympathy is part of our moral code." (p. 11)

Clark (1997) beskriver sympati som en social emotion, der påvirker hvordan individer læser og reagerer på hinanden, og som, i tråd med begreberne emotionsarbejde og

følelsesregler af Hochschild (1979; 1983) er underlagt sociale regler. Sympati er den sociale lim, der, som én af flere emotioner, kan skabe sammenhold mellem mennesker. Udvekslingen af sympati mellem individer kan påvirke deres fremtidige bånd til hinanden og fremtidige interaktion. Uden sympati til at skabe sammenhold mellem to individer i en relation påpeger Clark (1997), at relationen kan risikere at ophøre, på grund af måden hvorpå vi lever i dag. Med den vestlige kulturs muligheder for at vælge og vrage, blandt andet mellem relationer, kan den ene eller begge individer blot opgive relationen, hvis de ikke oplever dette sammenhold.

Når sympati gives og modtages, kræver dette to individer: én der agerer udløser og objekt, en sympatiseret, og én der agerer doner, en sympatisør. Disse to kan dog sagtens være inden for det samme individ, således at individet kan sympatisere med sig selv, ved at en del af selvet sympatiserer med en anden del af selvet. Individet kan også sympatisere med dyr, eksempelvis hunde, katte eller dyr i bur zoologisk have.

Den sympatiserede skal dog ikke ses som en passiv modtager i interaktionen, idet de kan fremsætte subtile hints om, at de ønsker sympati. Dette må dog ikke gøres for åbenlyst, idet et individ, der for åbenlyst beder om sympati, kan risikere at fremstå svag eller selvmedliddende. Derfor kan ønsket om sympati også ofte misforstås af andre, der i stedet vil forsøge at løse individets problemer ved at tilbyde konkret assistance eller gode råd, frem for at tilbyde sympati.

Ifølge Clark (1997) består det at sympatisere af tre komponenter: empati (eng. empathy), stemning (eng. sentiment) og udtryk (eng. display), der alle er vigtige for at bygge bro mellem sympatisør og den sympatiserede. Empati defineres som evnen til at sætte sig i andres sted: "To feel for someone else's misery, one must first, of course, gauge what it is. A type of mental interaction must occur, an imaginative leap into the minds of others (...)" (Clark,

1998, p. 34). Empati er vigtigt og nødvendigt for at føle sympati, men det er ikke nok i sig selv. Clark (1997, p. 36) inddeler empati i tre forskellige variationer: kognitiv empati, fysisk empati og emotionel empati, der kan operere hver for sig, eller på samme tid i kombination.

Kognitiv empati indebærer, at individet anerkender, at en anden er i problemer, og kognitivt kan sætte sig ind i, hvordan den anden føler og tænker. Fysisk empati indebærer måden hvorpå følelser kan smitte, eksempelvis når en andens grin eller gråd får individet til smile eller fælde en tåre. Emotionel empati indebærer, at individets umiddelbare oplevelse og forståelse af den andens problemer sker gennem individets egne følelser, hvorved individet selv føler det samme, som den anden (Clark, 1997). De beskriver altså måden hvorpå individet kan have empati for andre, enten kognitivt, fysisk eller emotionelt.

Den anden komponent, stemning, indebærer, at individet føler de samme følelser, som de tror, den anden føler. Clark (1997) beskriver i det følgende, hvordan empati kan forekomme uden stemning:

”Even when people empathize with someone, they can feel emotions quite incompatible with the other’s. First, they can feel glad, rather than sorry, about another person’s plight. For example glee over an enemy’s or a competitor’s undoing requires empathy, just as sympathy does” (p. 45).

Empati og stemning skal derfor ses som to adskilte komponenter af sympati. Stemning opstår oftest, når individet oplever, at noget negativt eller uretfærdigt sker for en værdig person, som ikke fortjener det.

Den tredje komponent af sympati er udtryk, der beskriver hvordan individets sympati kommer til udtryk. Denne adskiller sig fra stemning, idet udtryk er mere offentlig og udadrettet end stemning.

At udtrykke sympati for en anden tvinger de involverede parter til at interagere, og fordi det er et symbol på sociale bånd mellem mennesker, fremmer det integration og solidaritet (Clark, 1997). Dette kan for eksempel være gennem kondolencebreve eller kort med ønsket om god bedring. I tidligere tider var der klare rammer for, hvordan og hvornår sympati måtte eller skulle udvises. For eksempel var der visse steder i Europa tradition for, at alle byens kvinder skulle besøge en kvinde, hvis hun var blevet enke. Gjorde man ikke det, bestred man enkens og sin egen ære. I takt med urbaniseringen er lokale traditioner som denne forsvundet, og sympati skal i dag i højre grad være udtryk for oprigtige følelser, der skal udtrykkes på den rigtige måde på rette tid og sted (Clark, 1997).

Derfor må en sympatisør i dag kunne aflæse andres behov for sympati og herudfra donere sin sympati på den måde, som stemmer overens med den sympatiseredes behov. Hvis ikke individet lykkes med at vise sympati på den måde, som den anden ønsker, kan individet risikere at blive set som enten uærlig, hvis der vises for meget sympati, eller ligeglad, hvis der vises for lidt. Derved risikerer individet at sætte relationen til den anden i fare. At vise sympati, selvom det ikke er oprigtigt, kan dog også modtages positivt, idet man gør det for den andens skyld: "Showing an emotion without feeling it signifies at least that the emotion is due to the other person and this "dueness" is a considerable gift in itself" (Clark, 1997, p. 65)

Sympati kan ifølge Clark (1997) bestå af tre komponenter, empati, stemning og udtryk, men vil hyppigst kun indebære to af de tre. Oftest vil empati altid indgå, sammen med enten stemning eller udtryk. Når empati og følelser optræder sammen, uden det tredje komponent, udtryk, kaldes det skjult sympati, mens det, når empati og udtryk optræder uden følelser, kaldes overfladesympati.

Rolleteori

Rolleteori omhandler hvordan individets rolle i en organisation påvirkes af andres og egne forventninger til blandt andet adfærd og ydeevne (Katz & Kahn, 1978). Teorien blev præsenteret af blandt andre psykologerne Daniel Katz & Robert L. Kahn i 1987, som en del af en større organisationsteori, og er siden blevet anvendt til at forstå stress og udbrændthed blandt medarbejdere.

Katz & Kahn (1978) definerer menneskelige organisationer som rollesystemer, hvor hvert individ påvirker andre i større eller mindre grad. Hvert individ har en rolle, der indebærer visse forventninger. Katz & Kahn (1978, p. 190) beskriver, hvordan roller kan være sendte (eng. sent role). Når en rolle er sendt, er der tale om andres opfattelse af, hvad et givent individs rolle indebærer og de forventninger de har til det individ, som besidder rollen. Dette kunne f.eks. være lederes forventninger til deres medarbejdere, som de kommunikerer til dem direkte eller indirekte i form af arbejdsopgaver, som medarbejderne forventes at påtage sig. Dette kalder Katz & Kahn (1978, p. 190) også for rolleforventninger (eng. role expectations). Rolleforventninger vil oftest bestå af præferencer i forhold til hvordan specifikke arbejdsopgaver bør udføres, og dermed hvordan individet bør gøre eller bør undgå at gøre. Rolleforventningerne kan dog også være til et individs personlige karakteristika eller hvordan det bør tænke, agere og tro, og er derfor ikke afgrænset til jobbeskrivelsen.

En rolle kan dog også være modtaget (Katz & Kahn, 1978, p. 192). Når en rolle er modtaget, indebærer den måden hvorpå individet opfatter disse kommunikerede forventninger fra omgivelserne – altså de, der er indlejret i den sendte rolle. En virksomhed kan anvende sendte roller, til at kommunikerer hvad medarbejdere bør, og ikke bør, gøre. Det er dog forskelligt fra individ til individ, hvordan denne sendte rolle modtages, idet den modtagende rolle er påvirket af hvordan den enkelte forstår og fortolker den sendte rolle. Den modtagne rolle består også af individets indre motivation for at udføre sin rolle tilfredsstillende, og indeholder

individets egen forestilling om hvordan en person i deres job bør og ikke bør gøre (Katz & Kahn, 1978).

Rollekonflikter

Fordi individets rolle kan være præget af forventninger fra andre, der sommetider kan være modstridende, og af forventninger fra individet selv, kan der opstå såkaldte rollekonflikter (eng. role conflict) (Katz & Kahn, p. 204). Disse kan forekomme i flere forskellige former (McGrath, 1976). Fordi roller blandt andet sendes fra andre, kan der opstå en konflikt, hvis individet modtager to forskellige roller fra to forskellige kolleger eller ledere med to forskellige sæt af forventninger (Katz & Kahn, 1978). Dette kan gøre det svært for individet at rette sig efter anvisningerne fra begge afsendere, og i nogle tilfælde vil det være umuligt, hvis indivilligelse i at efterleve den ene rolle udelukker efterlevelse af den anden.

Rollekonflikter kan også opstå mellem modstridende forventninger fra den samme person, for eksempel hvis individet bliver bedt om at præsentere noget kortfattet, men detaljeret (Katz & Kahn, 1978; McGrath, 1976). En anden type af rollekonflikter opstår, når rolleforventningerne et individ modtager er i konflikt med individets egne egenskaber, for eksempel personlighedstræk, værdier eller moralske overbevisninger, eller hvis individet ikke mener at kunne leve op til forventningerne (McGrath, 1976).

Den sidste type rollekonflikter kalder Katz & Kahn (1978, p. 204) for inter-rollekonflikter (eng. inter-role conflict). Disse opstår, hvis der er uoverensstemmelse mellem to roller, som individet selv besidder, for eksempel rollen som medarbejder og rollen som mor. I dette tilfælde vil det oftest være en konflikt relateret til allokering af tid, men inter-rollekonflikter kan også potentielt ske mellem to eller flere arbejdsroller, hvor det dog i højere grad vil være problemer som interessekonflikter, der vil være på spil (McGrath, 1976).

Delkonklusion

Forrige afsnit har redegjort for tre teoretiske perspektiver, der til sammen blev vurderet meningsfulde til forståelsen af dyrlægens rolle i forbindelse med aflivningen af familiedyr, samt de udfordringer dyrlægerne oplever og eventuelle behov for psykologisk viden, de kunne have. Først blev Arlie Hochschilds teori om emotionsarbejde og følelsesregler beskrevet, for i det følgende afsnit at kunne belyse, hvordan dyrlægerne anvender emotionsarbejde over for ejerne i forbindelse med aflivningen, og hvordan de er påvirkede af følelsesregler. Derefter blev Candace Clarks teori om sympati redegjort for, i ønsket om i det følgende afsnit at kunne belyse hvordan dyrlægerne oplever og viser sympati over for ejerne, og samtidig hvordan sympati fungerer som den sociale lim mellem ejer og dyrlæge. Afslutningsvist blev Katz & Kahns rolleteori gennemgået, for bedre at kunne forstå dyrlægens forskellige roller, og hvordan der kan opstå konflikter imellem disse, der kan lede til udfordringer for dyrlægerne.

Analyse

Analyseafsnittet indeholder først en præsentation af specialets fire undersøgelsesdeltagere, efterfulgt af en analyse af fire udvalgte hovedtemaer, der er udarbejdet på baggrund af tematisk analyse med et fænomenologisk-hermeneutisk afsæt. Kriterierne for, at et tema blev medtaget var, at det fyldte meget hos en enkelt undersøgelsesdeltager eller at det gik igen på tværs af flere interview. Analysen tager udgangspunkt i de teorier, som blev gennemgået i forrige afsnit, og fokuserer derfor på hvordan dyrlægerne anvender emotionsarbejde, følelsesregler og sympati i kontakten med ejerne, samt om der kan identificeres rollekonflikter.

Præsentation af undersøgelsesdeltagerne

De fire undersøgelsesdeltagere, der blev interviewet til specialet, var alle kvinder i alderen 27 år til 51 år, med en gennemsnitsalder på 40,5 år. Af hensyn til undersøgelsesdeltagerne er deres identitet anonymiseret i forbindelse med transskriptionen af interviewene, og navne såvel som geografiske placeringer er ændret.

Camilla. Camilla er 27 år gammel og har arbejdet som dyrlæge i 1 år. Camilla har primært haft vikariater, men har både arbejdet på større og mindre klinikker. Camilla foretager kun aflivninger i klinikken.

Mette. Mette er 41 år gammel og har arbejdet som dyrlæge i 12 år. Mette har arbejdet med både kvæg, heste, og familiedyr, men har på interviewtidspunktet egen klinik, hvor hun udelukkende arbejder med smådyr. Mette foretager enten aflivninger i klinikken eller i hjemmet.

Helle. Helle er 43 år gammel og har arbejdet som dyrlæge i 16 år. Helle arbejder i blandet praksis på en mindre klinik, hvor hun også foretager aflivninger i hjemmet.

Susanne. Susanne er 51 år gammel og har arbejdet som dyrlæge i 24 år. Susanne har primært arbejdet med familiedyr på både små og store klinikker. Susanne foretager både aflivninger i klinikken og i hjemmet.

Analysens hovedtemaer

Hovedtemaerne belyser til sammen dyrlægens rolle i forbindelse med en aflivning, hvilke udfordringer de oplever, samt hvilke behov for psykologisk viden, de giver udtryk for at have. De fire hovedtemaer er 'den gode aflivning', 'udtrykte følelser', 'dyrlægens roller' og 'oplevede udfordringer og behov for psykologisk viden'. Det første hovedtema, der har to tilhørende undertemaer, omhandler den gode aflivning, og hvordan denne opnås gennem planlægning af aflivningen og ved at støtte ejeren emotionelt. Det andet hovedtema, med to tilhørende undertemaer, omhandler de følelser, som kommer til udtryk under en aflivning, og hvordan disse kan variere ejere imellem og hos dyrlægen selv. Det tredje hovedtema, der har to tilhørende undertemaer, omhandler dyrlægens roller under en aflivning, herunder dyrlægen som dyrets advokat og dyrlægen som virksomhed, mens det fjerde og sidste hovedtema omhandler de udfordringer, som dyrlægerne oplever. I tabel 1 ses en oversigt over analysens hovedtemaer, med dertilhørende undertemaer, og temaernes indhold.

Tabel 1: Temaoversigt.

Hovedtema	Undertema	Indhold
Den gode aflivning	Planlægning af aflivningen	<ul style="list-style-type: none"> • Fred og ro • Omgivelser • Betaling
	At være en støtte for ejer	<ul style="list-style-type: none"> • Bekræfte ejer • Mindes det gode • Det skal være pænt
Udtrykte følelser	Ejernes behov og følelser	<ul style="list-style-type: none"> • At kunne læse mennesker • Mænds følelser
	At vise egne følelser	<ul style="list-style-type: none"> • At græde med ejer • At være professionel
Dyrlægens roller	Dyrlægen som dyrets advokat	<ul style="list-style-type: none"> • Når nok er nok • Når det ikke er tid
	Dyrlægen som virksomhed	<ul style="list-style-type: none"> • Ejer skal komme igen • At holde sig på god fod med ejer
Et arbejde med mennesker		<ul style="list-style-type: none"> • Oplevede udfordringer • At overlevere dårlige nyheder • Uddannelse

Den gode aflivning

Det første hovedtema omhandler undersøgelsesdeltagernes oplevelse af, hvordan de forsøger at skabe rammerne for en aflivning, der er en god oplevelse for ejerne og dem selv.

Analysen tager fat i, hvordan undersøgelsesdeltagerne forsøger at opnå dette gennem planlægning, og ved at støtte ejer, både i forhold til det praktiske og i forhold til det emotionelle.

Planlægning af aflivningen. Alle undersøgelsesdeltagerne beskriver overvejelser angående hvor aflivningen skal finde sted fysisk, idet den både kan foregå hjemme hos ejer eller på dyrlægeklinikken. For Helle handler det om, at der skal være fred og ro:

“Enten foregår det jo i hjemmet, typisk ved dem, ellers foregår det jo inde på dyrehospitalet, hvor jeg afliver dyret derinde i et konsultationslokale. Der tager vi dem typisk ind i et lokale, hvor vi kan være i fred og ro (...)” (Helle, ll. 141-144).

At der er ro omkring aflivningen, er også noget, der er vigtigt for Camilla:

“Jeg kan godt lide, at der er en ro omkring, når det her skal foregå. Der skal ikke være en masse snak ude i venteværelset. Der skal være ro og stilhed, og man skal kunne gå hjem og græde, uden at tænke på, at der sidder en masse andre og kigger på, at man kommer grædende ud fra konsultationen” (Camilla, ll. 214-219).

For Camilla handler dette især om, at hun ikke selv ville bryde sig om, at der sad mange andre i venteværelset, hvis hun selv skulle have sit kæledyr² aflivet:

“Og så en aflivning/ når der også sidder 30 andre ude i venteværelset med deres kæledyr, som *ikke* skal aflives, så tænker jeg bare, at for mig i hvert fald selv, ville det være

---

² Specialet ønsker at holde fast i termen 'familiedyr', men vil, for at undgå forvirring, i analysen anvende termen 'kæledyr', når undersøgelsesdeltagerne gør det.

ekstra hårdt at skulle gå ind med mit kæledyr, og ikke komme ud med det igen, og så se alle de andre, der sidder derude med deres” (Camilla, ll. 209-214).

Denne ro omkring aflivningen som både Helle og Camilla beskriver som vigtig, kan relateres til, at de føler sympati med ejerne. Dette ses især når Camilla beskriver, at det for hende ville være hårdt, at der sad en masse andre og ventede med deres kæledyr, som ikke skulle aflives. Camilla kan altså sætte sig i ejernes sted, og udviser dermed både empati og stemning, men måske i mindre grad udtryk, idet sympatien ikke kommer fysisk til udtryk hos Camilla.

Susanne fortæller også, at hun prioriterer ro i forbindelse med aflivningen, og derfor anvender Susanne et mere privat rum til aflivninger, end de almindelige konsultationslokaler:

“Nu er jeg på en klinik, hvor vi har nogle meget store glaspartier fra konsultationerne ud til venteværelset, så når det er aflivninger, har vi så et mere privat rum, vi kan gå ned bagi, hvor der er lukket, og hvor man kan få lov at være i fred og ro” (Susanne, ll. 129-133).

Og hun følger op med: “(...) så har vi en dør i forbindelse med rummet, så vi bare kan sende dem ud den vej” (Susanne, ll. 205-206). Susanne forklarer efterfølgende, at hun gør dette, idet hun ønsker at tage hensyn til ejerne ved, at de ikke skal stå og græde foran dem, som sidder i venteværelset:

“ (...) jeg tror det er nemmere for folk at give sig selv lov til at være kede af det, hvis ikke der er vinduer ud til gaden eller vinduer ud til de andre, der sidder i venteværelset, og hvis ikke vi er for mange mennesker i rummet. Så det er simpelthen for at give noget privathed *til dem*” (Susanne, ll. 290-299).

Ud fra Susannes udsagn kan man altså tale om, at hun oplever, at der er visse følelsesregler på spil, i henhold til at vise tristhed og at være ked af det i det offentlige rum. Det forstås, at det

at græde anses som en privat sag, og at det derfor er lettere for ejerne at vise deres følelser, hvis der er ro og privathed omkring dem, hvilket både Helle, Camilla og Susanne forsøger at skabe.

Mette beskriver, ligesom Susanne, specifikt det, at ejerne sandsynligvis har det lettere, når de ikke skal vise deres følelser til fremmede i venteværelset, og i tillæg hertil kommenterer hun på, at det derfor er en fordel at aflive i hjemmet hos ejerne: “(...) [ejerne] har nemmere ved at være hjemme, når der ikke sidder/ når de ikke skal gå grædende ud gennem et venteværelse, hvor der er fyldt med mennesker og sådan noget bagefter” (Mette, ll. 474-477).

Dermed taler Mette sig ind i beslutningen om at aflive hjemme hos ejeren frem for at aflive i klinikken, som er noget både Mette, Susanne og Helle gør. Helle nævner kort, at aflivning for hende gerne må foregå i hjemmet, da hun fortæller om, hvordan en aflivning typisk foregår:

“[dyret] må ikke udsættes for smerte eller lidelse deriblandt, så derfor er det vigtigt, at tingene foregår stille og roligt, og ofte faktisk gerne hjemme ved folk eller i rolige omgivelser, så både dyr og mennesker ikke oplever alt for meget hurlumhej omkring dem” (Helle, ll. 27-31).

Mette og Susanne vil ligesom Helle også helst aflive i hjemmet:

“Jeg kan meget, meget bedre lide at gøre det hjemme ved folk. (...) jeg kan tydeligt mærke, at [dyrene] nemmere falder i søvn, de er meget mere rolige omkring det, der skal foregå, hvilket så gør, at ejerne er meget mere rolige. Så selvom ejerne er stressede af, at de skal have aflivet, så tager de det trods alt lidt mere, hvad skal man sige, *behageligt*/ de er mere i sync, eller hvad skal man sige, med situationen, når det er hjemme ved folk, fordi de kan se, at deres dyr har det godt” (Mette, ll. 434-453).

“Jeg har mange hjemmeafleveringer også, og dem synes jeg ofte er gode, fordi dyrene er i deres eget miljø, og de kommer som regel glade ud og modtager mig inden de opdager, at jeg er dyrlægen. Nogle gange opdager de jo ikke engang, at jeg er dyrlægen, udover at jeg godt nok lugter lidt sært. Men som regel er de mere afslappede, fordi de er i eget miljø, og folk kan samles omkring dem” (Susanne, ll. 588-595).

For Mette, Susanne og Helle, er det et hensyn til både ejeren, men også til dyret, at de hellere vil aflive hjemme hos ejeren. De taler alle tre om, at dyret bliver mindre stresset og er mere roligt, når det foregår derhjemme, hvilket indikerer, at de alle tre føler sympati med dyrene, som Clark (1997) beskriver, at man kan. Samtidig indikerer citaterne også, at de føler sympati med ejerne, idet de også gerne vil, at det skal være en god oplevelse for dem, uden for meget stress.

Mette beskriver også, hvorfor hun ikke bryder sig så meget om at aflive i sin klinik længere, frem for at aflive hjemme hos ejer:

“Det er bare sterilt. Det er ikke hyggeligt. Det er ikke rart. Så man tager noget af afslappetheden af det. Det er det, jeg synes, der er/. Altså rent praktisk er det jo lige så nemt for mig [på klinikken]. Det er da klart, det er da meget nemmere, og jeg har ordentligt lys til det og sådan noget, men jeg kan meget bedre lide, at det er hjemme ved folk. Fordi det rent kolde miljø, kan jeg ikke lide, når jeg jo ved det andet. Jeg tænkte jo ikke over det, inden jeg havde været ude ved folk og gøre det så meget, som jeg har nu, men nu hvor jeg har set hvor smukt det kan være, og hvor glade folk er, så har jeg ikke lyst til at gøre det inde på det metalbord, jeg har, længere” (Mette, ll. 501-512).

På samme måde, ville Susanne ønske, at deres klinik kunne være mere hyggelig i forbindelse med aflivninger:

“Jeg kunne godt tænke mig, at vores rum var lidt mere hyggeligt. Det er det desværre ikke. Men jeg ved, at der flere steder hvor man, du ved, har lidt bløde stole eller en sofa, hvor hunden kan komme op og ligge i, eller pæne billeder på væggen, sådan så det ser lidt hyggeligere ud. Det synes jeg ville være en god ting. Bare en potted plante eller et behageligt billede på væggen. Vores er meget klinisk (...)” (Susanne, ll. 299-306).

Derved kan det igen argumenteres, at Susanne og Mette føler sympati med ejerne og derfor ønsker, at aflivningen skal være en god oplevelse, som er afslappet og hyggelig. Dette er derfor også vigtigere, end at det er praktisk for dem selv. Mette fortæller, at selvom det i virkeligheden er nemmere for hende at aflive i klinikken, kan hun bedre lide at gøre det hjemme ved ejerne, fordi det er mere afslappet og hyggeligt.

At undersøgelsesdeltagerne føler sympati med ejerne, kan også muligvis forklare deres overvejelser omkring hvordan ejeren skal betale for aflivningen. Helle fortæller om forskellige muligheder, afhængig af ejerens sindstilstand efter aflivningen:

“Ja, når de så går hjem derfra, så/. Nogle af dem har ikke lige ro i kroppen eller står og er helt tårevædet, så de kan slet ikke lige magte for eksempel at betale for konsultationen i det øjeblik, så mange af dem aftaler vi med, at de kan komme igen engang i løbet af ugen efter, eller hvordan de lige får luft i systemet, og så kommer de ind og afregner efterfølgende. Ellers aftaler vi, at vi sender regningen til dem, for eksempel” (Helle, ll. 212-219).

Modsat Helle vil Camilla helst, at ejer betaler, før aflivningen finder sted, for at ejerne har mulighed for at gå bagefter, hvis de har behov for det:

“Jeg prøver egentlig altid, at de betaler for aflivningen, *før* jeg har aflivet. For eksempel mens dyret er ved at falde i søvn, så siger jeg altid: ”det kan være, at vi lige skal afregne,” for der er mange, de vil gerne, når dyret ligesom er væk, så vil de gerne vil hurtigt ud. Så har de ikke lyst til at være inde i rummet mere” (Camilla, ll. 95-100).

De samme overvejelser gør Susanne sig:

“Vi tilbyder næsten altid, at de kan afregne på forhånd, hvis de er interesseret i det, så de bare kan forlade klinikken bagefter, fordi de typisk er grådkvalte og følelsesmæssigt berørte, ik’. Så kan det være rart, at man bare kan få lov at gå, og ikke også skal stå og tænke på penge” (Susanne, ll. 24-29).

Mette taler med ejerne inden og giver dem muligheden for selv at vælge, hvornår de vil betale:

“(...) så snakker jeg lige kort med dem. Og så siger jeg: ”skal vi aflive den først og få det overstået, eller vil du gerne have det økonomiske ordnet først? Hvordan har du det med det?”. Der er jo så nogen, der helst bare vil have alting ordnet, sådan så når jeg er færdig, så går jeg. Og nogen vil helst bare have aflivet først, fordi de kan ikke, altså, have tanken om, ja/ det skal bare overstås” (Mette, ll. 143-149).

I citaterne ses det, at en praktisk ting, som at betale for aflivningen er velovervejet i henhold til hvordan det bliver den bedst mulige oplevelse for ejeren. Undersøgelsesdeltagerne har forskellige måder, hvorpå de kan akkommodere ejernes behov, ved enten at lade dem betale først, senere eller selv lade dem vælge, og dette kan bunde i en sympati for ejerens følelser og den svære situation, de står i.

At være en støtte for ejer. I tillæg til ovenstående, er det at være en støtte for ejer også noget, som alle undersøgelsesdeltagerne lægger vægt på, når de taler om, at aflivningen skal

være en god oplevelse for ejeren. Dette indebærer ifølge dem alle blandt andet at forklare hvad de gør, og hvorfor. Helle beskriver her, hvordan hun konkret gør:

“(...) jeg forklarer dem så, at selve proceduren foregår ved, at man starter med at give dyret en injektion med en bedøvende væske, altså sådan et narkosemiddel, som den falder i søvn af, og som den også er smertedækket af, så den er i fuld narkose. Så falder den stille og roligt i søvn, og kommer i det vi kalder fuld narkose, hvor den ikke føler smerte og der er ingen bevidsthed. Når dyret så er i dén tilstand, får det en injektion ind i blodbanen med aflivningsvæske, som er et højkoncentreret bedøvelsesmedicin, som så sætter hjertet og vejtrækningen i stå. Det forklarer jeg ejeren” (Helle, ll. 149-159).

Også Camilla lægger vægt på at fortælle ejerne, hvad hun praktisk gør under aflivningen, og samtidig forklarer hun også de ting, som måtte ske med dyret undervejs, for at berolige ejerne:

“(...) jeg fortæller dem, hvad der skal ske, hvornår jeg gør hvad, og hvad de kan forvente, at der sker, når jeg gør nogle forskellige ting. Det gør jeg meget ud af at fortælle folk om, for der sker nogle ting, når man dør, som folk ikke er klar over, fordi folk ser rigtig meget tv, og der bliver tingene fremstillet på en måde, som ikke er retvisende for, i forhold til hvad der sker i virkeligheden. Der er mange, når dyret er aflivet, så kan de være sådan lidt: ”den har jo ikke lukket øjnene.” ”Nej, det gør man faktisk ikke, når man dør,” siger jeg så. ”Men han eller hun *er* død. Der er ikke noget hjerteslag længere. De er helt væk.” [Ejerne kan også sige] sådan noget med: ”ej, han *tisser*.” ”Ja, det gør man også, når man dør.” Jeg tror, at de har brug for det der med, at jeg fortæller dem om ting, der sker, hvornår de sker, og at det er noget, jeg har prøvet før, fordi *de* ikke har prøvet det før” (Camilla, ll. 764-778).

Som Camilla beskriver, kan der ske nogle fysiske ting med dyret under aflivningen, som ejerne ikke er forberedte på. Dette vil hun gerne forklare dem undervejs og forberede dem på, så de ikke bliver overraskede og tror, at der er noget galt. Dette kan indikere, at Camilla føler sympati for ejerne, idet hun gerne vil, at de ikke bliver forskrækkede, over det der sker, og dermed får en ubehagelig oplevelse. Derudover fortæller hun også, at hun tænker at ejerne har brug for at vide, at det er noget hun har prøvet før og dermed er rutineret i, hvilket igen kan være for, at ejerne føler sig mere trygge. Ligesom Camilla, vil Mette også gerne være på forkant i forhold til at gøre aflivningen til en god oplevelse for ejerne:

”Så når [dyrene] er faldet i søvn, så holder jeg øje med om de kaster op også. Hvis de har fået noget at spise, kan de godt kaste op, så der ved jeg nogenlunde, hvornår jeg skal holde øje, sådan tidsmæssigt, med om de får noget kvalme. Og igen er det af hensyn til ejerne, så jeg lige kan redde gulvtæppet eller spare dem for oplevelsen, hvis de er nogen, der ikke lige skal have *den* oplevelse” (Mette, ll. 645-652).

Udover at forklare hvad de gør, og hvorfor, fortæller alle undersøgelsesdeltagerne også, at de forsøger at bekræfte ejeren i, at aflivning, er den rigtige beslutning for deres dyr, og at det er okay, at aflive. Helle beskriver det således:

“(…) [vi] skal hjælpe dem med at forstå og underbygge at, ”jamen, det er okay at aflive dem, og det er okay, at sige farvel”, så de ikke står med dårlig samvittighed eller frustrationer, når de skal stå og være herre over liv og død, som sådan set er det, de skal som dyreejere” (Helle, ll. 49-53).

Camilla gør også noget ud af, at bekræfte ejeren i, at de har truffet den rigtige beslutning:

“(…) jeg prøver også altid at gøre mig umage i den forstand, at jeg prøver at vise dem, at jeg forstår hvordan de har det, at jeg har været der selv, og samtidig støtter dem i, at

det er en rigtig beslutning, de har taget. Jeg prøver ligesom at vise dem, at det er okay, selvom/ der er mange, de giver sådan udtryk for, at de føler sig som *onde* mennesker, fordi de har taget den her beslutning” (Camilla, ll. 292-298).

Som Helle og Camilla beskriver, opfatter de det som et stort ansvar dyreejerne står med, når de beslutter, at deres dyr skal aflives. Derfor forklarer de også begge, at de gør noget ud af at berolige ejerne med, at det ikke er forkert at aflive, så ejerne ikke føler skyld. Dette kan argumenteres at være med til at vise ejerne, at dyrlægen føler sympati med dem, idet de kerer sig om, hvorvidt ejerne føler sig skyldige eller ej. Denne sympati kan muligvis være med til at styrke det sociale bånd mellem ejeren og dyrlægerne. Også Susanne bekræfter ejerne i, at det er det rigtige, de gør, samtidig med, at hun validerer ejernes følelser, og fortæller dem, at det er i orden at være ked af det:

“[Ejerne] får stillet Kleenex til rådighed, og jeg kan godt/ nu er det selvfølgelig lidt svært i de her corona-tider, men ellers kan jeg godt finde på lige at lægge en hånd på skulderen, og sige: ”det er den rigtige beslutning” og ”jeg kan godt forstå, at I er kede af det. Det er helt i orden at sørge over et elsket kæledyr, for de betyder meget for os”” (Susanne ll. 216-221).

At Susanne validerer ejernes følelser, kan indikere, at hun føler sympati for ejerne. Idet hun beskriver, at hun kan sætte sig ind i, hvorfor de er kede af det, udviser hun empati, der ifølge Clark er en af delkomponenterne af sympati. Derudover kan Susanne siges at støtte ejerne nonverbalt, ved at lægge en hånd på deres skulder og stille Kleenex til rådighed.

En anden ting, som flere af undersøgelsesdeltagerne beskriver, at de gør, for at støtte ejerne i forbindelse med aflivningen er, at få ejerne til at mindes de gode tider, de har haft med dyret. Hele fortæller om en konkret aflivning, hun har haft hjemme hos en familie:

“Så sagde jeg til dem, at de måtte fortælle lidt anekdoter om, hvad hunden den havde lavet, og så begyndte de fra en ende af at fortælle røverhistorier om hvor mange balladestreger den hund, den have lavet i hele dens liv, og inden jeg var ude af døren stod de med tårer i øjnene og grinede af røverhistorierne. På den måde er det jo/ man kører derfra med tårer i øjnene og et smil på læben, fordi det var det rigtige for hunden og det blev en god oplevelse for de folk, jeg var ude ved” (Helle, ll. 727-735).

Også Camilla opfordrer ejerne til at tænke på de gode ting, der har været ved at have haft kæledyret, men hun oplever, at det kan være udfordrende, når der er børn til stede, idet børnene eventuelt kan føle, at hun er skyld i aflivningen:

“(…) de der børn kan godt sende en et blik, der sådan siger: ”det er dig, der dræber Fido.” Og så står man bare der, og tænker: ”ja, det er mig.” Man kan ikke rigtig/. Selvfølgelig er det så rart, at forældrene er der, for tit så prøver forældrene jo så at trøste dem. De tager jo ligesom over, for det er jo ikke mit job at trøste børnene. Men jeg prøver altid, som med de voksne/ børn er jo ikke dumme. Tværtimod. Så jeg prøver altid at snakke med børnene om, at/ prøver at få dem til at tænke på nogle af de ting, som måske har været gode ved at have kæledyret. For eksempel: ”nåh, var det en frækkat, tyggede han i ledninger, eller spiste han planter, eller lavede den unoder,” og sådan. Så kommer de til at tænke på noget andet end det, der måske sker lige nu. Det hjælper på nogle af børnene” (Camilla, ll. 584-597).

Camilla beskriver i citatet hvordan hun ikke oplever, at der er hendes job at trøste børnene. Dermed kan det tolkes som om, at Camilla har en klar forventning til sig selv om, at det ikke er en funktion, hun skal varetage, hvilket det heller ikke tyder på at forældrene har en forventning om, hvis de tager over, som Camilla oplever. Dermed opstår der ikke en rollekonflikt i denne situation. Selvom Camilla ikke ser det som sin rolle at trøste børnene, forsøger hun

alligevel at hjælpe dem med deres sorg, ved at få dem til at tænke på noget andet, hvilket kan tolkes som om, hun laver emotionsarbejde. Hun forsøger at ændre børnenes følelser, ved at flytte deres fokus fra aflivningen, og hen på nogle positive minder i stedet.

En anden måde, hvorpå undersøgelsesdeltagerne kan siges at støtte ejerne under aflivningen, er ved at gøre sig umage med, at aflivningen bliver gjort på en pæn og ordentlig måde. Mette fortæller her, hvordan hun helst vil, at aflivningen foregår uden blod, og uden at hun skal stikke dyret i hjertet frem for i forbenet:

" (...) rent fagligt prøver [jeg] at være forberedt, så jeg kan ramme venen, på en måde, så det foregår smooth og pænt og uden blod ud over det hele. Efterhånden er jeg relativt rutineret i hvordan jeg lige holder fingrene, så jeg ikke får blod ud over det hele. Det lykkes jo ikke altid. Nogle gange er vennerne bare klappet sammen, fordi den bedøvelse jeg bruger, kan godt give lavt blodtryk. Så bakser man lidt med det, og det er træls. Rent fagligt bliver det træls dér, hvis man skal stikke i det andet ben også, eller man bliver nødt til at sige, at: ”jeg kan ikke lade den ligge her. Jeg bliver nødt til at have den ned på gulvet, for at jeg kan ramme den i hjertet, for jeg ikke kan ramme den i forbenet”

(Mette, ll. 675-687).

Mette beskriver, at det bliver træls for hende, hvis aflivningen ikke foregår pænt og ligetil. Da hun efterfølgende bliver spurgt, hvorfor dette er træls, svarer hun, at det er for ejernes skyld. På samme måder fortæller Susanne, at hun tænker over, hvordan hun formulerer de praktikaliteter, der er efter aflivningen, over for ejerne, så det lyder pænt:

“(...) [ejerne] har brug for at få at vide, at det foregår pænt, når det er, at [dyrene] skal sendes afsted. Jeg siger måske ikke til dem, at vi putter dem i en pose og lægger dem i en fryser. Så kan jeg godt finde på i stedet at sige, at: ”når det nu er, at Fido er død, så har vi et kølerum, hvor han ligger koldt, indtil han bliver afhentet og bliver sendt til

krematoriet, og de gør det pænt og de gør det ordentligt”. Og det gør de selvfølgelig også, men [ejerne] behøver ikke at se, at jeg putter [dyret] i posen, og de behøver ikke at se, at den bliver puttet ned i en fryser, og bliver mokket rundt med, fordi der nogle gange er mange dyr og sådan nogle ting. Så jeg tror, at de har brug for at høre også, at det bliver håndteret på en anstændig måde, og det gør vi jo så vidt, som vi overhovedet kan, men det er jo også nogle praktikaliteter. Vi skal jo have plads til dem i fryseren, og ham som kommer og henter dem, jamen han smider dem jo ind ovenpå hinanden i en bil, for de kan jo ikke blive lagt pænt ved siden af hinanden. Sådan er det, men det behøver man ikke at fortælle folk, tænker jeg” (Susanne, ll. 658-676).

Når Susanne formulerer sig nøje, og ikke fortæller ejerne, at dyrene måske bliver ”mokket rundt med” i fryseren, så kan dette være fordi, hun gerne vil vise ejerne sympati, ved at skåne dem den mere praktiske virkelighed, således, at det sociale bånd til ejerne bevares. Derudover kan det tolkes som om, der opstår en rollekonflikt, som Susanne forsøger at løse. Selvom dyret er dødt, kan det tænkes, at ejerne stadig har store forventninger til, at dyret bliver håndteret på en anstændig og omsorgsfuld måde. Disse forventninger kan muligvis være svære for Susanne at leve op til, idet der i forbindelse med opbevaringen og afhentningen af dyrene er nogle praktikaliteter, som Susanne ikke herre over. Hvis Susanne fortæller ejerne den fulde sandhed, vil aflivningen muligvis ikke blive en god oplevelse for dem, og de vil derfor muligvis ikke komme igen, med et potentielt ny kæledyr. Derfor forsøger Susanne muligvis at formulere sig nøje, så ejerne føler, at deres forventninger indfries, uden at hun behøver at lyve.

Mette formår at få vendt de praktiske udfordringer, hun kan opleve, når hun afliver dyr i hjemmet, til noget, der gør det til en positiv oplevelse ejerne:

“Så har jeg kister med ud. Papkister. Så [dyrene] bliver lagt i kister. Det har jeg ikke altid gjort, men det var noget jeg startede på, efter jeg havde kørt et års tid i mit firma

her. Jeg startede med det af ren praktik, fordi det er så smart, når man skal have dem ud i bilen, at man kan bære dem i de der papkasser i stedet for en pose, hvor det svupper rundt og sådan noget. Det er ikke så pænt. Så de der kister/ og folk elsker det bare. Det er sådan nogle hvide papkasser med en lille blomst, en lilje, på, og så lægger [ejerne] jo bolde og tyggelegesager og tæpper og sådan noget ned i. Det synes de bare er rigtig, rigtig fint. Jeg synes også, at det er fint, men fra min side af er det ren praktik. Det er skidesmart for mig at have det på den måde ” (Mette, ll. 255-267).

Mette nævner, ligesom Susanne, at det er vigtigt, at det foregår pænt, og at dette også er en af grundene til, at hun ikke blot lægger dyret i en pose og løfter det ud i bilen efter en aflivning i hjemmet. Mette fortæller i det følgende, hvordan ejerne tager imod det, at hun har papkisterne med ud:

“(...) nogle synes, at det er fjollet. Men ellers er der mange, der faktisk synes/ jeg har enkelte, der siger: ”Gud, det er jo ligesom, at et er rigtigt.” Ligesom med mennesker. ”Nej, men det er jo ligesom sådan en *rigtig* begravelse.” Så jeg har jo sat [dyrene] på højde med bedstefar, eller sådan noget, ik’. Det er der nogen, der ligesom/ ”Nej, hvor er det fint. Det er jo fuldstændig rigtigt.” Så det ikke bare er et kæledyr. Der føler de, at jeg gør noget mere ud af det, end at det bare er et kæledyr. Så er det faktisk deres bedste ven. Den følelse får de nok mere, når jeg putter dem i kisterne, end når jeg putter dem i poser eller bare bærer dem ud i deres tæppe” (Mette, ll. 275-285).

Mette fortæller altså, at nogle ejere føler, at deres dyr kommer på højde med mennesker. På denne måde kan det argumenteres, at ejerne oplever, at Mette viser dem sympati ved indirekte at sætte dyrene på højde med et menneske, og dermed støtte ejerne i, at de er berettiget til deres sorg. Papkisterne bliver på en måde et symbol på, at hun kan sætte sig ind i, hvordan de har det.

Udtrykte følelser

Det andet hovedtema omhandler hvordan dyrlægerne oplever og beskriver ejernes følelser og behov, samt hvordan de beskriver deres egne følelser og hvad, der kan påvirke dem under en aflivning. Det er også disse ting, som analysen vil tage fat i.

Ejernes følelser og behov. Flere af undersøgelsesdeltagerne nævner, at deres arbejde i høj grad handler om at kunne læse mennesker, for at finde ud af hvilke forventninger og behov, den enkelte ejer har til aflivningen. Camilla fortæller, hvordan hun oplever, at der kan være forskel på ejerne:

“Nogle er sådan rimelig afklarede og bliver ikke rigtig sådan/ i hver fald ikke sådan udadtil væsentligt påvirkede, og jeg vil sige, at det nok også nogle gange især er dem, der måske har haft rigtig mange dyr og har prøvet det mange gange. Hvor at, der er andre, der kan man godt mærke, at det her dyr, ligesom, er hele deres liv, og de er sådan meget mere kede af det” (Camilla, ll. 118-124).

Også Mette oplever, at der er forskel på ejerne og deraf deres behov. Disse forsøger Mette at spore sig ind på, bl.a. ved hjælp af små detaljer, til at vurdere ejerens relation til dyret:

”Men altså, det er lidt noget med at fornemme mennesker, se deres kropssprog, hvor meget snakker de. Jeg kan sagtens snakke, hvis det skal være, og nogle gange kan jeg mærke, at det skal vi ikke, og så tier jeg bare stille resten af tiden. Det kommer an på svarene. Hvis jeg spørger: ”hvor gammel er den?”, og de siger: ”nej, men, det ved vi ikke” (trækker på skuldrene), så er det en af dem, der ikke/ og andre nævner jo hele deres fødselsdag og sådan. Sådan nogle ting. Det er de små detaljer” (Mette, ll. 117-125).

I citatet nævner Mette, at det handler om at fornemme, hvad ejerne har brug for fra hende.

Dette kan tolkes som om Mette oplever, at ejerne har forventninger til hendes rolle som dyrlæge, som ikke er de samme for alle ejere. Derved bliver det nødvendigt for Mette at vurdere,

hvad den enkelte ejer har behov for fra hende, og dette styrer hvordan hun skal agere. For Camilla kan disse forventninger også være med til at styre, hvordan hun føler:

“Mine følelser under en aflivning afhænger også meget af, hvordan, hvad hedder det, ejeren reagerer. Der er også nogle gange, hvor man har barnløse inde, hvor man kan mærke, at den der hund eller kat er ligesom *deres barn*, fordi de måske ikke *kan* få børn. (...) Det synes jeg også er hårdt, ik” (Camilla, ll. 181-189).

Og hun fortsætter:

“Der er jo også aflivninger af dyr, som *ikke* er syge og som *ikke* er gamle. Der bruger jeg nok ikke så meget tid på at gøre mig umage, for der er folk oftest heller ikke *kede af det* på samme måde” (Camilla, ll. 365-368).

Der kan, ud fra det Camilla fortæller, tales om, at de følelsesregler, som gælder for dyrlægen, er forskellige fra aflivning til aflivning, og både afhænger af den enkelte ejer, og relationen mellem ejer og dyr. For Helle gælder det også om at aflæse ejernes behov, og hvilke behov de har på et givent tidspunkt under aflivningen. I det følgende fortæller hun om, hvad hun lægger i det, at man skal kunne læse ejernes behov:

“Det jeg tænker på er det med, hvornår skal man sige noget, og hvornår skal man trøste dem, hvornår skal man holde sin mund, hvornår skal man snakke, hvornår skal man lade dem være fem minutter alene med dyret og hvornår har de bare behov for, at man *står* der eller lægger en hånd lige på skulderen af dem og siger: ”du skal nok komme igennem det her.” Nogle mennesker har simpelthen brug for, at der er helt ro og helt stille om det, og andre har behov for at *snakke* det igennem. Hvis du tackler det forkert, så får de en dårlig oplevelse, og hvis ikke man rammer den måde, det menneske har brug for at tage afsked, så får de taget en forkert afsked” (Helle, ll. 636-646).

Helle nævner de forskellige muligheder hun har, for at støtte ejerne under aflivningen, for eksempel ved at snakke eller tie, forlade lokalet eller give dem en fysisk berøring. Helle

fortæller også, at det er vigtigt at tackle situationerne korrekt i overensstemmelse med ejernes behov, idet de ellers får taget en forkert afsked. Dette kunne man forestille sig lægger et stort pres på Helles skuldre, idet det bliver hendes ansvar, at ejerne får taget en god og rigtig afsked. Dette vil Helle gerne, at de gør, muligvis fordi hun føler sympati med ejerne og ikke ønsker, at de skal gå derfra med en dårlig oplevelse. Derudover vil hun måske ikke risikere, at det sociale bånd imellem dem svækkes

Også Susanne taler om, at ejerne kan have forskellige behov under aflivningen, som hun forsøger at opfylde, men hun føler også, at dette falder hende naturligt:

“ (...) jeg tror stadigvæk at jeg har en meget god fornemmelse af, hvad det er for nogle mennesker, jeg har med at gøre. Har de brug for at vi snakker om noget andet? Har de brug for lige at få en arm på skulderen? Eller har de brug for at være alene? Jeg er meget lidt bange for at spørge *direkte* til folks behov, hvis jeg er i tvivl om, hvad der er det rigtige, lige her. Det kan jeg sagtens finde på, for eksempel at sige: ”ville det være rart for dig, hvis jeg gjorde” et eller andet. Jeg synes også hurtigt, at man kan fornemme, hvis man lægger en hånd på skulderen, om det er en, som synes, at det er en god idé, eller at det er for tæt på. Så kan man lige trække den til sig igen og så snakker vi om noget andet, for eksempel” (Susanne, ll. 847-859).

Susanne nævner også, at hun i sit forsøg på at hjælpe og være støttende, muligvis kan komme til at overtræde en ejers grænse, ved for eksempel at lægge en hånd på skulderen af dem, hvis de ikke ønsker dette. Her kan det argumenteres, at der opstår en miskommunikation mellem hvordan ejeren ønsker at modtage sympati, og hvordan Susanne opfatter, at ejeren ønsker at modtage sympati. Derved får Susanne givet udtryk for sin sympati på en anden måde, end ejeren ønsker, hvilket muligvis kan gøre ejeren utilpas. Susanne italesætter dog ikke dette som et problem, og fortæller, at hun blot vil forsøge at lede ejerens opmærksomhed over på noget

andet. Det kan dog teoretisk skabe en risiko for, det sociale bånd mellem Susanne og ejeren svækkes.

Flere undersøgelsesdeltagere gav under interviewet også udtryk for, at en af de ting de bruger til at vurdere, hvordan de skal agere over den enkelte ejer, afhænger delvist af ejerens køn, hvilket Mette beskriver således:

”Er det mand/kvinde? Det bruger jeg. Mændene vil typisk ikke snakke. Det er generaliseret, det her. Der findes bestemt også modpoler i hver. Men kvinderne vil typisk gerne snakke noget mere og sidde med [dyret] og holde den, og sådan noget, hvor mændene måske er en lille smule mere distancerede, eller i hvert fald lader som om, de er det”
(Mette, ll. 98-104).

Citatet viser hvordan Mette oplever, at der er forskel på, hvordan mænd og kvinder agerer under aflivninger, og i relation hertil, hvad de har behov for. Hun beskriver mændene som mere distancerede end kvinderne, mens hun fortæller, at kvinderne ofte søger mere fysisk kontakt med dyret under aflivningen, ved for eksempel at sidde med den. Også Camilla beskriver, hvordan mænd kan agere anderledes end kvinder:

” Nogle gange har man også den der klassiske far, der kommer ind, som er blevet sendt afsted med familiens hamster eller kanin, eller et eller andet, som nu er blevet gammel og syg og skal aflives, og så sender man manden afsted, for der er ikke nogen andre, som kan holde ud at tage derved for at få dyret aflivet. Og jeg synes oftest, at de der mænd, er ret afklarede, men *alligevel* kan man nogle gange se på dem, at den lille lortehamster, den har alligevel fyldt lidt mere, end han måske vil indrømme” (Camilla, ll. 747-755).

Her ses det, at også Camilla oplever at særligt mænd kan agere på en særlig måde under en aflivning, idet de på den ene side kan virke afklarede, men samtidig kan virke som om de er berørte, men ikke viser det tydeligt.

At mænd agerer anderledes i aflivningssituationen end kvinder, kan belyses teoretisk ud fra begrebet om følelsesregler. Hochschild (1983) peger på, at især mænd muligvis har behov for ceremoniel tilladelse til at udtrykke deres følelser, og måske også for at føle i det hele taget. For mændene, som Camilla beskriver, er det ikke sikkert, at aflivningen hos dyrlægen giver dem den rette ceremonielle tilladelse til, at de kan udtrykke deres følelser. En anden mulighed er, at selvom mændene ser aflivningssituationen som ceremoniel tilladelse til at vise deres følelser, begrænser de deres følelsesmæssige udtryk, ved for eksempel ikke at hulke eller græde. Dette beskriver Hochschild (1983) kan være fordi, mænd i så fald ville kunne risikere at miste respekt i forhold til de standarder, der kulturelt sættes for dem. Interessant er det, at disse kulturelle standarder, faktisk kommer til udtryk gennem Camillas opfølgning på den tidligere udtalelse:

“(...) jeg føler oftest at [mænds] behov måske ikke er så stort for omsorg eller, at jeg ikke skal huske ham på alle de gode ting og sådan noget. De virker sådan meget afklarede, og det ved jeg ikke, om er fordi det er sådan noget kønsrolle-noget, eller hvad det er. Men de tager det ofte sådan lidt mere som en mand, eller hvad man skal sige, ik”
(Camilla, ll. 755-762).

I citatet forklarer Camilla, at mændene ”tager det som en mand”, hvilket understøtter, at der, som Hochschild (1983) påpeger, er en kulturel forståelse af, at mænd ikke er, eller ikke har tilladelse til at være, lige så følelsesladede, som kvinder.

Dette skel mellem mænd og kvinders adfærd hjælper dog både Camilla og Mette til hurtigere at vurdere, hvilke behov den ejer, de står overfor har, og dermed hvordan de skal agere.

Deres opfattelse af, hvordan mænd typisk agerer, og hvad de har brug for, for eksempel i relation til omsorg, er vigtig for hvordan de relaterer til ejeren. Omsorg kan argumenteres at være en måde at vise sympati på, og som Clark (1997) påpeger, er det vigtigt for sympatisøren, her dyrlægen, at vise sympati på den måde, som den mandlige ejer ønsker, således, at det sociale bånd mellem dem opretholdes. Derudover kan det argumenteres, at den mandlige ejer, som den sympatiserede, også udsender subtile hints om, hvilken type sympati han ønsker, og at det kan hypnotiseres, at det er disse hints, som Camilla og Mette opfanger.

At vise egne følelser. I tillæg til ovenstående talte undersøgelsesdeltagerne også om, hvordan de håndterer deres egne følelser under en aflivning. Mette beskriver her, hvordan hun har det med at græde under en aflivning:

“(...) jeg kan sagtens stå og græde faktisk. Jeg gør det ikke over for folk (griner). Jeg prøver at tænke på noget andet og vende ryggen til (...)” (Mette, ll. 576-581).

I citatet siger Mette hvordan hun under aflivningen ikke ønsker at vise ejerne, at hun bliver ked af det. Dermed kan man sige, at hun prøver at ændre sine fysiske reaktioner på tristheden. Mette beskriver, at hun forsøger at tænke på noget andet, hvilket kan relateres til det kognitive emotionsarbejde, som Hochschild (1979) beskriver. Mette prøver at ændre sine tanker, så de ledes væk fra de tanker hun umiddelbart har i situationen, i forsøget på at ændre sine følelser. Derudover kan det at vende sig om ses som kropsligt emotionsarbejde, idet hun fysisk ændrer sin position i et forsøg på at ændre sine følelser.

Camilla ønsker, ligesom Mette, ikke at vise ejerne, at hun bliver berørt under aflivningen: “(...) der er altså nogle gange, så kan jeg *ikke* skjule, at jeg bliver ked af det. Så der må jeg så lige blinke *ekstra* hårdt (griner)” (Camilla, ll.464-465). Camillas reaktion med at blinke ekstra hårdt, for ikke at græde, er et klassisk eksempel på kropsligt emotionsarbejde. Camilla oplever et kropsligt symptom på, at hun bliver ked af det, nemlig, at hun får tårer i øjnene. For

at ændre sin følelse, forsøger hun at få kontrol over sin krop således, at den ikke oplever det fysiske symptom. På samme måde beskriver Camilla, at hun, hvis hun skal ind til en aflivning, hvor hun ved, at ejer vil blive ked af det, har nogle strategier for sit emotionsarbejde:

“Sådan, okay, hun [ejer] vil helt sikkert græde, hende her. Godt. Så kigger jeg bare noget mere ud ad vinduet eller aer Fido, mens vi snakker, for at flytte fokus væk fra mig selv på en eller anden måde” (Camilla, ll. 497-500).

Camilla beskriver, at hun, hvis hun har en forventning om, at ejeren vil græde, vil fokusere på noget andet, end ejeren, for at undgå selv at græde. Dette kan relatere sig til den fysiske empati, som Clark (1997) mener, at man kan opleve, når man føler sympati for andre. Når Camilla ser ejeren græde, vil dette smitte til Camilla, som vil opleve at blive ked af det. Derfor anvender hun kropsligt emotionsarbejde, ved at kigge ud ad vinduet, og på denne måde ændre og undgå de fysiske symptomer hun kunne opleve, når hun bliver ked af det.

Under aflivningen er der også følelsesregler på spil for undersøgelsesdeltagerne. Både Helle og Camilla beskriver, hvordan de oplever, at de ikke altid føler, at de kan tillade sig at være kede af det, fordi det ikke er deres dyr. Camilla siger for eksempel således:

“Nogle gange kan jeg godt få sådan en følelse af at jeg ikke rigtig har *ret* til at blive ked af det, for det er jo ikke *mit* dyr. Jeg kender jo ikke dyret andet end hvad jeg har set til det kort, måske” (Camilla, ll. 445-449).

Også Mette indikerer, at der er en følelsesregel på spil, når hun ikke ønsker at vise ejerne, at hun bliver berørt under aflivningen:

“Det er heller ikke fordi jeg sådan *helt* skjuler det, men jeg ved ikke, om de ville synes, at det var lidt underligt. Jeg ved det faktisk ikke. Det er måske derfor, at jeg

gemmer mig væk. Det er fordi jeg tænker, at de måske synes, at det er lidt underligt, at jeg står der og tuder (...)” (Mette, ll. 603-607).

Citatet viser, hvad der kan tolkes som en tydelig oplevelse af en følelsesregel, hos både Camilla og Mette, idet de oplever, at der er visse følelser, de ikke er berettiget til at føle, fordi ejerne ville synes, at det var underligt. Camilla og Mette kan måske frygte, at hvis de bryder denne regel, ved at blive mere ked af det, end de kan tillade sig, så vil dette blive påtalt af andre, for eksempel ejeren, og de vil blive udsat for en regelpåmindelse. For at undgå dette, kan man argumentere for, at Camilla og Mette derfor selv justerer deres følelser, så de er i overensstemmelse med det forventede. Dette kan også forklare hvorfor de ikke ønsker at græde under aflivningen, idet de muligvis frygter, at dette vil bryde følelsesreglerne. Ikke alle undersøgelsesdeltagerene føler dog på denne måde. Helle beskriver hvordan hun nogle gange kan græde med ejeren:

“(...) vi tager også en tudetur sammen med [ejerne] en gang imellem. Det gør vi. Det er sådan, det er. Hvis ikke det gjorde ondt på os også, en gang imellem, så tror jeg, at man skulle være lavet af stål, og det er vi ikke” (Helle, ll. 516-520).

Helle holder sig, modsat Camilla, ikke tilbage, hvis hun oplever at blive ked af det og græde under aflivningen. Helle konstaterer, at hun i sin position som dyrlæge ikke kan undgå at blive følelsesmæssigt berørt under en aflivning, og indikerer, at dette ifølge hende er helt i orden. Derved kan man argumentere for, at Helles oplevelse af, hvad der er passende i aflivningssituationen for hende som dyrlæge er anderledes, end Camillas og Mettes er, og hendes forståelse af følelsesreglerne er anderledes.

Også Susanne taler om, at det at græde med ejerne er i orden, og hun ser det endda som en positiv ting: “(...) jeg tror faktisk kun at folk ser det som en positiv ting, at man har en empati, som er så dyb, at man faktisk også selv bliver følelsesmæssigt berørt af det” (Susanne, ll.

360-262). For Susanne bliver det, at hun bliver følelsesmæssigt berørt, et tydeligt signal til ejeren om, at hun har sympati for ejernes situation, idet hun derved viser sympati, der indeholder alle tre delkomponenter. Dette kan indikere, at også Susannes forståelse af følelsesreglerne er anderledes, end Camilla og Mettes er, der ikke ønsker at vise ejerne, at de bliver følelsesmæssigt berørte af situationen.

For Camilla hænger det at blive for følelsesmæssigt berørt under aflivningen, også sammen med, at hun gerne vil fremstå professionel. Dette beskriver Camilla her: "(...) hvis jeg tænker for meget over mig selv, og hvordan jeg selv har det, så bliver det svært sådan at være professionel samtidig" (Camilla, ll. 500-502) og her: "Den der følelse af, at/ man skal jo sådan være professionel på en eller anden måde, men samtidig også være medfølelse eller vise sympati og forståelse for, hvordan [ejerne] har det" (Camilla, ll.441-444).

I citaterne ses det, at Camilla finder det svært at være professionel, hvis hun tænker for meget over, hvordan hun selv har det. For Camilla er der altså en form for uforenelighed mellem at være meget berørt over ejerens tab, og at være professionel. Denne professionalitet kan ud fra Hochschild (1979) forstås som, at det for Camilla ikke ville synes passende at føle overdreven tristhed i forbindelse med aflivningen. Hun føler muligvis, at hun bør være mindre ked af det, end hun egentlig er, for at passe ind i sin rolle som dyrlæge. Hvis Camilla ønsker ikke at vise sin emotionelle berørthed, kan man med udgangspunkt i Clark (1997) sige, at Camilla muligvis foretrækker at vise skjult sympati, idet hun både har empati med ejerne og deler deres stemning, men ikke ønsker, at det er udtrykt.

Derudover kan Camillas beskrivelse af det at være professionel og det at blive følelsesmæssigt berørt tolkes som et kontinuum, hvor hun helst vil befinde sig længst mod professionalismen. Denne samme tolkning af, at der er tale om et kontinuum kan ses i Susannes beskrivelse af, at hun oplever, at hun er blevet lidt for professionel:

“Jeg synes måske, at jeg med årene er blevet, man kan måske godt sige, lidt for professionel, hvis man kan sige det sådan. Jeg kan godt sympatisere med deres sorg og med deres dyr, men det er sjældent, at jeg bliver meget personligt berørt af det” (Susanne, ll. 340-444).

I citatet ses det, at Susanne primært oplever en kognitiv empati for ejerne, idet hun anerkender, at ejeren er ked af det og forstår hvorfor, men ikke selv bliver følelsesmæssigt påvirket af det eller selv kommer til at græde, hvis ejeren græder. Hun oplever altså ikke fysisk eller emotionel empati. Derudover kan hendes sympati heller ikke siges at indebære stemning, idet hun ikke føler det samme som ejer. Hvis Susannes sympati også indebærer udtryk, kan dette ud fra Clark (1997) forstås som om, hun viser overfladisk sympati, over for ejerne.

Susanne beskriver også senere, at hun ville ønske, at hun kunne være mere følelsesladet i forbindelse med aflivninger:

“(...) jeg tænker faktisk over det med jævne intervaller, at jeg kunne godt være ked af, at jeg måske ikke længere helt besidder den samme følsomhed i forhold til de her situationer, som jeg har gjort, og som mine yngre kolleger gør, kan jeg mærke” (Susanne, ll. 366-370).

Hvis den professionelle attitude, og den følelsesmæssige attitude ses som et kontinuum, ville Susanne altså ønske, at hun lå længere inde mod midten, frem for længst ude mod den professionelle. Hendes udsagn indikerer, at hun muligvis føler, at hun gerne ville vise ejerne sympati på en måde, der for eksempel indebar alle tre komponenter, eller i hvert fald empati og stemning, idet dette ikke afviger fra hendes syn på de følelsesregler, som gælder for hende som dyrlæge under aflivningen. Derudover ville hun muligvis føle, at hun kunne give ejerne en større oplevelse af, at hendes sympati var oprigtig, hvis den indebar mere end kognitiv empati.

For Mette indebærer hendes sympati med ejerne mere end kognitiv empati, hvilket ses i det følgende citat, hvor hun forklarer hvorfor, hun kan komme til at græde under en aflivning: “Men det er jo fordi jeg bliver rørt, og det er jo *menneskene*, jeg har empati over for” (Mette, ll. 589-590). Mette beskriver selv, at hun føler empati med ejerne, der skal have deres dyr aflivet, og at det er derfor, hun kan blive ked af det. Med udgangspunkt i Clarks (1997) definition af sympati, kan det argumenteres, at Mettes sympati med ejerne indeholder alle tre delkomponenter, både empati, stemning og udtryk, idet hun både kan sætte sig i ejernes sted, føler de samme følelser, som hun oplever, at de føler, og at sympatien også kommer til udtryk, ved at hun græder. Mette giver dog udtryk for, som det ses i et tidligere citat, at hun ikke ønsker at give udtryk for sin sympati på denne måde, og derfor forsøger at skjule den. Dette kan relateres til, at hun ikke oplever det som passende, i forhold til situationen grundet eventuelle følelsesregler. Mette nævner selv en grund til, at det kan virke upassende:

“(...) jeg skal heller ikke græde for meget, for hvis jeg ikke kan se (trækker fingrene fra øjnene ned over kinderne og griner)/ hvis jeg har vand i øjnene, så kan jeg jo ikke se noget” (Mette, ll. 609-612).

I citatet taler Mette ikke eksplicit om det at være professionel, men hun indikerer, at hvis hun blev for følelsesladet, ville hun ikke nødvendigvis kunne gøre sit arbejde, og dermed være professionel. Derfor kan det argumenteres, at også Mette ser det at være professionel og det at være følelsesladet, som et kontinuum, hvor Mette, ligesom Camilla, helst vil ligge længst mod det professionelle.

Alligevel svarer både Camilla og Mette, når de bliver spurgt til det, at de egentlig tænker, at det måske kan være en positiv ting, at de græder, og at ejerne ikke ville have noget imod det. Mette siger således: “jeg tænker, at de måske synes, at det er lidt underligt, at jeg

står der og tuder, men det kan godt være, at de fleste måske i virkeligheden ville synes, at jeg var mest empatisk (Mette, ll. 606-609). Camilla beskriver det på følgende måde:

“Jeg vil sige, jeg tror ikke, at de bliver glade over, at jeg bliver ked af det, men jeg tror bare måske de føler, at det nok også betyder noget for mig, og at jeg kan sætte mig ind i, hvad de går igennem. Jeg håber i hvert fald, at det er det, de føler” (Camilla, 475-479).

Dermed føler Mette og Camilla egentlig, at ejerne muligvis ville se det, at de græd under aflivningen som en ting, ejerne ville kunne forstå og ikke ville have noget imod, men alligevel er det noget, de skjuler. Dette kan ud fra Katz & Kahn (1978) forstås som, at der er en rollekonflikt mellem hvordan de oplever, at en person i deres sted gerne må agere, altså at dyrlæger generelt gerne må vise følelser under en aflivning, og mellem hvordan deres egne værdier og personligheder er. Det er muligt, at netop Mette og Camilla ikke selv personligt bryder sig om at vise deres følelser til fremmede, og derfor ønsker de ikke at gøre det, selvom de ikke mener, at det er forkert at gøre i deres position generelt. I dette tilfælde kan Helle og Susanne have andre personlige værdier, der gør, at de ikke har noget imod at vise følelser under en aflivning, og dermed opstår der ikke den samme diskrepans, som der gør hos Mette og Camilla.

Alle fire undersøgelsesdeltagere nævner, at de især kan blive berørte under aflivninger, når ejerne er ældre mennesker, og Camilla beskriver disse aflivninger som de sværeste:

“Jeg vil sige, at nogle af de sværeste aflivninger, er den gamle dame eller den gamle mand, der kommer ned alene med kæledyret, og de så også fortæller, at deres mand eller kone døde for nogle år tilbage, og hunden nu er den sidste der er tilbage, og de skal ikke have flere dyr. Så ved man godt, okay, de bare skal hjem og være helt alene. Det synes jeg, er lidt hårdt” (Camilla, ll. 146-152).

Det samme beskriver Helle, der også, ligesom Camilla, lægger vægt på, at det er hårdt, når de ved, at den ældre dame eller mand skal hjem til et tomt hus efter aflivningen. Derudover nævner Helle også, hvordan aflivningen samtidig kan rippe op i sorgen over tabet af en afdød ægtefælle:

“Der hvor det er svært, er ved ældre mennesker/ gamle mennesker. Nogle gange især hvis man har et ægtepar, der er langt oppe i alderen, og så dør manden eller konen og det, de har tilbage, er deres fælles kæledyr. Og når så kæledyret skal væk, og ikke *kan* mere, så er det sommetider exceptionelt svært for den længstlevende at skulle af med kæledyret, fordi det er det sidste levende de har tilbage fra deres ægtefælle. På en eller anden måde associerer de kæledyret som den eneste levende rest de har fra deres mand eller kone, og nogle gange kan tabet eller afskeden med dét kæledyr vælde op i alle deres følelser og alt, der har været i forbindelse med for eksempel sygdom og dødsfald med en ægtefælle. (...) der er det hårdt. Især for os, der skal gøre det, for vi ved godt, at nu er de *helt* alene derhjemme. Og når folk for eksempel er 85, så anskaffer de sig måske ikke en hund eller en kat mere, eller/ og så sidder de nok i et hus alene, og så er *manden* død og så er *katten* død og så er verden *hård*” (Helle, 481-509).

Både Helle og Camilla har fokus på, at det bliver svært for dem selv, når de tænker på, at den ældre nu skal sidde derhjemme helt alene. Dette kan ifølge Clark (1997) være et udtryk for sympati, idet de kan sætte sig i de ældres sted og dermed kommer til at føle det samme som de ældre, og dermed bliver emotionelt påvirkede. Dermed kan man argumentere for, at Helle og Camilla i disse situationer oplever sympati med alle tre delkomponenter. Det samme kan siges om Mette, der oplever, at hun også kan blive følelsesmæssigt berørt og græde, når det er ældre mennesker, der skal have aflivet deres kæledyr, men også, når der er børn til stede

under aflivningen. Mette beskriver, hvordan det sjældent er dyrene, hun græder over, men menneskene:

“(…) det er ikke hundene eller dyrene, jeg græder over. Det er det faktisk aldrig. Det er det *aldrig*. Det er menneskene. Det er især hvis der er børn, der er rigtig, rigtig kede af det. Sådan nogle teenagere, der aldrig har levet et liv uden deres dyr, for eksempel. Det kan godt/ men nu har jeg også selv halvstore børn, så de kan godt flå lidt i (sætter hånden på hjertet)/ så kan man godt blive rørt. Og gamle mennesker, hvor man ved, at det er sidste hund. De får ikke flere, fordi det skal de ikke. Det kan man da også blive sådan helt/ det kan man da godt få lidt en knude i brystet over. Men det er jo fordi jeg bliver rørt, og det er jo *menneskene*, jeg har empati over for” (Mette, ll. 579-590).

I citatet forklarer Mette, at det er menneskene, der påvirker hende følelsesmæssigt, og ikke dyrene. Ifølge Clark (1997) kan mennesker føle sympati med dyr, herunder hunde og katte, men for Mette er det i denne situation menneskene, hun føler sympati med. Denne sympati forklarer Mette blandt andet med, at hun selv har halvstore børn, og derfor især føler med teenagere, der skal have aflivet deres kæledyr. Dette kan muligvis gøre det lettere for Mette at føle emotionel empati med børnene, fordi hendes egne følelser i denne situation lettere aktiveres i kraft af at børnene minder hende om hendes egne børn

Også Susanne oplever, at det primært er når det er ældre menneskers dyr, der skal aflives, eller når der er børn til stede, at hun bliver følelsesmæssigt berørt:

“(…) Hvis det er ældre mennesker, som er nødt til at flytte i beskyttede boliger, og skal aflive en elsket hund, fordi den ikke må komme med, eller familier som skal skilles, hvor der ikke er nogen af dem, der har mulighed for at have hunden med, eller børn, som har svært ved at forstå, at det er tid, og som er meget, meget ulykkelige over

denne her situation. Dem synes jeg også, at jeg bliver meget berørt af” (Susanne, ll. 414-421).

Børn, der bliver kede af det i forbindelse med en aflivning, er også noget, der påvirker Camilla:

“Sådan store børn, der bliver kede af det. Altså sådan 15-årige børn, og deres 13 år gamle hund [som skal aflives], så ved man godt, at den der hund, den har været der lige fra, de var helt små. Det synes jeg også er hårdt” (Camilla, ll. 177-181).

Og hun fortsætter: “Jeg tror bare, at det minder om mig selv, eller/. Jeg havde selv dyr, som barn, og jeg kan godt huske det der første kæledyr, man fik aflivet” (Camilla, ll. 541-542).

For Camilla handler det altså også om, at hun kan sætte sig i børnenes sted, fordi hun kan huske hvordan det var selv at skulle have sit første kæledyr aflivet. Dette gør det sandsynligvis lettere for Camilla at opleve ikke bare kognitiv empati, men også emotionel empati, idet hun muligvis selv kan genkalde sig følelserne forbundet med at skulle have sit kæledyr aflivet som barn.

Dyrlægens roller

Det tredje hovedtema omhandler hvordan undersøgelsesdeltagerne oplever forskellige roller, som de skal varetage under aflivningen og de forventninger, som følger med. Analysen tager fat i, hvordan dyrlægerne ser sig selv som dyrets advokat og som en del af en virksomhed.

Dyrlægen som dyrets advokat. Undersøgelsesdeltagerne lægger alle vægt på, at det er deres rolle at varetage dyrets interesser, mens de også skal hjælpe ejerne. For Helle er det at hjælpe dyrene dog det primære fokus - også når det at hjælpe betyder at aflive:

“Vi skal *forsvare* dyrene. Det er derfor vi er der. Vi skal så udføre gerningen, ved at tage livet af dem/. Vores fokus er, at dyret skal have et godt liv, når det er her. Det er det vi er advokater for, det er dyrene. Menneskene skal vi så *hjælpe* og tage hånd om undervejs også i den her proces, men vores primære fokus som dyrlæger er jo dyrene, og hvordan de har et liv, og hvad de, ja/ igen hvad liv har de ,og hvad kan de få i livet, og kan de ikke få et ordentligt dyreliv, så skal de jo heller ikke være der” (Helle, ll. 376-385).

For Susanne betyder hensynet til dyrene også mest, og dette kommer primært til udtryk, hvis ejer ikke mener, at det er tid til at aflive:

“(...) det er jo også min rolle ligesom at være dyrenes advokat, og sige: ”prøv at høre, nu skal vi ikke mere. Nu kan det godt være, at I synes, at vi skal prøve en hel masse, men det her/ det er nu, vi skal sige farvel”” (Susanne, ll. 53-57).

Både Susanne og Helle kan tolkes at have sympati med dyrene, når de fortæller, at de vælger at vægte det, der er bedst for dyret, selv hvis det går imod det ejerens ønsker. For Helle ses det især, når hun siger, at dyret ikke skal leve, hvis det ikke har et ordentligt liv. Hos Susanne bliver det tydeligt, når hun kommenterer på, at selv hvis ejeren synes, at de skal behandle, så fortæller hun dem, at det er tid til at sige farvel, fordi det er det bedste for dyret.

Mette beskriver dog, at det kan være svært at få ejerne til at lytte til ens dyrlægefaglige holdning, når man mener, at et dyr skal aflives:

“Jeg har også de (...), som absolut ikke vil aflive. Det var lige den sidste kunde, som jeg lige sad og lavede medicin til her. [Dyret] bør bestemt blive aflivet, men jeg kan ikke overbevise ejer om, at det skal den. Det er faktisk værre, end noget af alt det andet” (Mette, ll. 348-353).

Mette beskriver, at det er svært, når ejer ikke vil aflive, selvom man som dyrlæge forsøger at overbevise dem om, at det er det bedste. For Mette sætter dette hende i en ubehagelig situation, idet hun på den ene side har en faglig holdning til, hvad der er bedst for dyret, og dermed forventes at varetage dyrets interesse, og på den anden side gerne vil opretholde det sociale bånd til ejerne:

“Jeg har haft dehydrerede katte, som i, dehydrerede som, at det var det *tørre læder*, nærmest, hen over knogler. Knogler med tørt læder henover. Jeg siger til [ejeren]: ”der er kun én mulighed her”, og de siger: ”jamen, kan vi ikke gøre noget?” Puha, jeg ved nærmest ikke hvad jeg skal sige, andet end: ”jamen, I har ladet den her lille kat leve en uge for længe,” men så siger jeg jo til dem, at de er nogle rigtig dårlige mennesker. (...) Der har jeg sikkert nogle kolleger, der sikkert vil sige til dem: ”I er nogle rigtige skidte mennesker, og det her skulle have været gjort for længe siden, og det her er noget svineri.” Der er *jeg* ikke. Det er så bare mig, der er sådan. Der er jeg nok lidt konfliktsky” (Mette, ll. 854- 781).

I citatet betegner Mette, sig selv som konfliktsky, og at hun derfor ikke fortæller ejerne, at hun synes, at de har gjort noget forkert, selvom hun synes det. Dette kan man ud fra Katz & Kahn (1968) argumentere for indikerer, at der opstår en rollekonflikt mellem Mettes personlige karakteristika og den forventning hun oplever, at der er til en person, som besidder erhvervet som dyrlæge. Hun taler om, hvordan hun tænker, at andre dyrlæger ville agere anderledes, og dermed indikerer hun muligvis indirekte, at hun føler, at hun burde gøre det samme. Dette gør hun dog ikke, idet det ikke kan forenes med hendes personlighed.

Camilla har modsat Mette ikke lige så store betæneligheder ved at fortælle ejerne, at hun ikke synes, at det, de har gjort, er i orden:

“Og så vil jeg sige, at jeg nogle gange har haft nogen, hvor de kommer ind med et dyr, hvor man tænker: ”det her, det er ikke i orden. Det er alt for sent,” og der siger jeg også til folk: ”det er ikke i orden. Du skulle være kommet noget før.” For når man er *derude*, og man kigger på dyret, så har jeg også et ansvar, synes jeg, for at fortælle folk, at sådan må det ikke/ altså: ”du må ikke komme med et dyr på den her måde igen.” Jeg *nævner* det, men det er ikke sådan, at jeg træder vande i det eller bliver ved at køre i det. Jeg *nævner* det, og så er det af vejen og så *ved* de det. At jeg har sagt, at det ikke er i orden, og det er så det, og nu afliver vi så dyret” (Camilla, ll. 401-412).

Camilla taler om, at hun føler, at det er hendes ansvar at fortælle ejerne, at det ikke er i orden, at de har ventet for længe med at søge behandling til dyret. Dette kan enten forstås som et ansvar, Camilla føler, hun har personligt, eller som et ansvar, hun føler er pålagt alle de, som arbejder som dyrlæge. Uanset har Camilla nogle forventninger til sig selv om, at hun bør reagere i denne situation. Hun påpeger dog samtidig, at hun ikke bliver ved at køre i det, hvilket kan tolkes som et forsøg på ikke at ødelægge det sociale bånd til ejer. Dette kan være et udtryk for, at Camilla befinder sig i en rollekonflikt mellem det ansvar hun har for at sørge for, at ejeren forstår, at det, de har gjort, ikke er i orden, og på denne måde undgå at det sker igen, og at forsøge at undgå at ødelægge det sociale bånd til ejerne, hvorfor hun må moderere hvordan hun fortæller ejeren disse ting.

Fælles for undersøgelsesdeltagerne er, at de alle nævner dyrevelfærdsloven som en sidste mulighed for dem som dyrlæger, når de gerne vil hjælpe et dyr, som de mener bør blive aflivet. Det er dog ikke alle undersøgelsesdeltagerne, der finder det lige let at skulle anmelde ejerne. Mens Helle gerne tager denne pligt, hun synes det er, for dyrenes skyld, forklarer Mette, at hun ikke synes, at det er så lige til:

“(...) når jeg mener, at en aflivning er den bedste hjælp, så synes jeg at det er svært ikke at kunne få lov til det. Så prøver man jo selvfølgelig at medicinere så godt man kan med en masse smertestillende, men hvis man stadig kan se, at [dyret] ikke har det godt, og man har sagt aflivning ved de sidste tre besøg, og man synes, at det er ved at være, så skal man jo hive dyreværnsloven til sidst. Og den er bare tung at skulle trække på kunder. Altså, det er ikke sjovt. Så/. Fordi dermed fortæller man dem jo, at de er dårlige mennesker, og at politiet skal efter dem og så videre. Og det har jeg aldrig gjort på privatkunder endnu (...)” (Mette, ll. 664-379).

For Camilla handler det også om, at hun synes, at det kan være vanskeligt at vide, hvornår hun skal anvende dyrevelfærdsloven:

“(...) man kan sige, at lovgivningen er egentlig ret klar, men i forhold til at anmelde ting og sådan noget, det er ret mudderet på en eller anden måde. Der bliver ikke rigtig gjort noget ved det i de fleste tilfælde. Og hvornår skal man anmelde det?” (Camilla, ll. 418-422).

Dyrlægerne er altså opmærksomme på, at de har muligheden for at anmelde ejerne til politiet, hvis ejerne ikke vil aflive dyret, selvom dyrlægen mener, at dette er det bedste for dyret. Nogle af dem giver dog udtryk for, at det kan være svært rent faktisk at praktisere dette, når de står overfor ejerne. Modsat oplever dyrlægerne også, at det kan sætte dem i en svær position, hvis ejeren efterspørger at få aflivet et dyr, hvor de ikke selv er enige i, at det er det mest rigtige for dyret. For eksempel oplever Susanne, det hun kalder bekvemmelighedsaflivninger:

“Så har vi nogle få, heldigvis ikke mange, af det, som jeg vil kalde bekvemmelighedsaflivninger, hvor folk, jeg fornemmer/ det kan være mig, som mistolker noget, men hvor jeg fornemmer, at det her helt tydeligt er fordi ejeren ikke kan håndtere det her dyr længere, og hvor de meget ofte, når man så prøver at spørge ind til eventuel

genplacering, siger: ”jamen, hvis den ikke kan være hos mig, skal den ikke være mere.” Sådan noget kan jeg godt blive vred over og ked af, men det er jo deres dyr og deres beslutning. Jeg kan jo kun prøve at påvirke dem ved at sige: ”jamen, prøv at se, der jo er mange gode år i hunden endnu, og måske vi kunne finde en ældre dame, som havde overskuddet til den her hund”, eller hvad man nu kan prøve” (Susanne, ll. 391-404).

Susanne oplever, at de eneste muligheder hun har, hvis hun ikke er enig i, at et dyr skal aflives er, at forsøge at overtale ejeren til, at lade dyret genplacere hos en ny familie. Som Susanne nævner, kan hun ikke andet end at forsøge at påvirke ejerens beslutning, idet det er ejers dyr og dermed ejers beslutning i sidste ende. Dette kan muligvis skabe en rollekonflikt hos Susanne, idet hun i sit arbejde forventes at imødekomme ejerens ønske, til trods for, at dette muligvis strider mod hendes værdier. Susanne kan vælge at sige nej til at aflive dyret, men ved ikke at vise sympati over for ejerens ønske, kan det sociale bånd mellem dem risikere at svækkes, og måske få ejeren til at bryde det helt, ved at gå til en anden dyrlæge.

Camilla oplever også denne type aflivninger, hvor hun mistænker, at der er noget andet på færde, end det ejeren tilkendegiver som årsagen til, at dyret skal aflives:

“(...) jeg har nogle gange haft folk, der decideret nærmest sådan bare sætter dyret af og insisterer på at betale, ikke vil være der, og så kører de bare, fordi det oftest ikke er et sygt dyr, men et ungt dyr, som af en eller anden årsag/ jeg tror nogle gange, at folk kommer med dårlige undskyldninger. Det kan være sådan noget med: ”den er aggressiv” eller ”den gør det og det,” og når man så kigger på dyret og snakker med dyret, så kan man godt sådan mærke: ”jeg tror ikke, at det er det. Jeg tror, det er noget andet.” Det kan være, at man ikke har tid til det mere. Der er mange, hvis de får børn, deres første barn, hvis de har en hund og en kat, så tror jeg, at de bliver overvældede af den

tid barnet kræver, og så ved jeg ikke, så vælger de altså nogle gange at få aflivet dyret. Jeg synes, den der med, at de sætter dyret af - det synes jeg er svært på en *anden* måde” (Camilla, ll. 374-388).

Ligesom Camilla, oplever Mette også at skulle aflive dyr, hvor hun tænker, at der kunne have været en anden løsning, men at hun ikke er herre over ejers beslutning:

“(…) der kan jo da være situationer, hvor man bare tænker: ”det er godt nok spild af godt hundeliv, og det er fordi du er en rådden ejer, at det er endt her.” Nogle gange kan det også være økonomien der siger, at de ikke har råd til at gøre noget, hvor jeg tænker, at de par tusind/ det er godt nok ærgerligt, at man ikke lige kunne skrabe det sammen” (Mette, ll. 568-574).

For Camilla og Mettes vedkommende kan det argumenteres, at de oplever at stå i en rollekonflikt, hvor de på den ene side gerne vil hjælpe dyrene og varetage deres interesser, men ikke har mulighed herfor, fordi det er ejernes dyr, og dermed ejerne, der bestemmer.

Helle beskriver også denne type situationer, men oplever dem dog meget sjældent:

“Altså, det er *uhyre sjældent*, at man står og skal aflive et dyr, hvor det ikke er begrundet, eller hvor man som dyrlæge tænker ”puha, kunne vi ikke bare have gjort noget andet”. Det er *uhyre sjældent*, at folk bare vælger at få aflivet dyr. Det er alleroftest meget gennemtænkt og meget velbegrundet” (Helle, ll. 98-103).

I relation til at se undersøgelsesdeltagernes oplevelse som en rollekonflikt, bliver det interessant at se på Mettes følgende konklusion:

“Det er helt klart at dyrelægefagligt ved jeg godt, hvad der er rigtigt og forkert, men så er det, at det er mennesker, der har [dyrene], og mennesker, der passer dem, og det er

mennesker, der skal håndteres. Altså, dyrlæge handler jo ikke om at håndtere dyr. Det handler om at håndtere mennesker i virkeligheden, ik'. Alt sygdom kan man jo læse sig til og øve sig i, eller alt sådan noget, men det andet er sværere. At håndtere mennesker" (Mette, ll. 817-825).

Citatet kan siges at understrege en rollekonflikt, som dyrlægerne kan opleve, når de gerne vil hjælpe dyr og har en klar idé om hvordan, dette dyrelægefagligt kan gøres, men samtidig er nødt til at kommunikere deres viden og anbefalinger til ejerne, fordi det i sidste ende er deres beslutning, hvordan der skal handles i forhold til dyret.

Dyrlægen som virksomhed. I forlængelse af ovenstående, der omhandlede dyrlægernes hensyn til dyret, fortæller både Helle, Susanne og Mette om, at hensynet til ejeren også handler om, at de som dyrlæger arbejder i en virksomhed, og at ejeren derfor kan vælge at gå til en anden dyrlæge, hvis de ikke er tilfredse med deres oplevelse. Dette beskriver Susanne i det følgende:

"(...) jeg må indrømme, at langt de fleste gange bakker jeg folk op i den beslutning, som de har truffet [om aflivning], fordi jeg synes, at nogle gange har jeg oplevet, at hvis man stiller for meget tvivl omkring det, og sender dem hjem igen med et dyr, hvor de egentlig havde taget beslutningen, så er det for det første lidt en ruchebanetur følelsesmæssigt, og så ser man dem ikke igen, for så tager de et andet sted hen til en anden dyrlæge, som kan sige farvel til deres dyr, for de har jo egentlig taget den beslutning" (Susanne, ll. 457-475).

Susanne beskriver hvordan hun godt kan sætte sig ind i, at en ejer, der ikke bliver mødt af dyrlægen i ønsket om at få sit familiedyr aflivet, kan finde på at gå til en anden dyrlæge. Dette kan sættes i relation til Clarks (1997) forståelse af vigtigheden af sympati i en given relation. At dyrlægen møder ejer og ejers ønske, kan siges at indebære udvisningen af sympati for ejers

beslutning og kan være med til at styrke relationen. Det kan tolkes som om Susanne især føler, at det er relationen som svækkes, når ejeren ikke har lyst til at komme igen, og dette kan ifølge Clark (1997) ske, hvis den ene part ikke udviser sympati i en situation, hvor det er indirekte efterspurgt. Dette kan endvidere føre til, at relationen ophører, hvilket kan betyde, at når ejeren ikke oplever at modtage sympati fra dyrlægen, vil ejeren i stedet gå til en anden dyrlæge, hvor den efterspurgte sympati kan opnås.

Ligesom Susanne tænker Helle også tænker over, hvorvidt ejerne går et andet sted hen. Hun kommenterer dog på, at dyrlægepraksissen også er en virksomhed, og at en aflivning derfor ikke må være for upersonlig, idet dette kan gøre, at ejerne får en dårlig oplevelse, og dermed ikke kommer igen:

“(…) hvis folk kommer ind og føler, at det bare er noget, der skal overstås for os, og kommer ind og bum et stik i/ give den et stik i måsen, og så skal den falde i søvn og dut dut dut ud ad døren igen og væk med dig, altså/ så er det lidt industri-agtigt for [ejerne], eller upersonligt, og det må det aldrig blive, fordi/. Nej, det må det *ikke*, for det er så ødelæggende for folk, hvis man afliver forkert. Nogle kan jo huske det rum, de har været inde at få aflivet deres barndomskat i. Det kan folk jo stadig have traumer over som voksne. De kan huske hver eneste detalje i sådan et besøg. Dyrlæger har jo også en virksomhed i bund og grund at drive, og hvis ikke du kan hjælpe dem derfra ordentligt med et dyr, så kan du heller ikke se dem igen efterfølgende, for hvis de har haft en dårlig oplevelse med en aflivning/ de sætter aldrig benene i det lokale igen. Så går de et andet sted hen, hvis får en ny hund eller en ny kat. Så kommer de ikke igen. Men hvis man har kunnet hjælpe dem derfra på en god måde, så *kommer* de igen og kan bruge én igen” (Helle, 575-592).

Helle fortæller, at det er vigtigt, at aflivningen bliver en god oplevelse for ejeren af flere årsager. Hun beskriver hvordan ejere kan huske aflivningen længe efter, og at det kan være ødelæggende for dem, hvis det gøres forkert. Herved kan det argumenteres, at Helle har sympati med ejerne, og derved ikke ønsker for dem, at de får, hvad hun kalder et traume. Samtidig nævner hun, at dyrlæger også har en virksomhed, og at det derfor er vigtigt, at ejerne får en god oplevelse, for ellers kommer de ikke tilbage med deres næste dyr.

I Helles tilfælde betyder dette, at hun har flere grunde til at give ejerne en god oplevelse i forbindelse med aflivningen, og der er dermed ikke en konflikt i de roller, som Helle varetager. Dette ses i højere grad hos Mette, når hun står med kunder, som hun ikke synes, har handlet i tide i forhold til deres dyr, og hvor hun egentlig har lyst til at fortælle dem, at det ikke er i orden, men ikke gør det:

“Jeg er konfliktsky på nogle punkter, og jeg kan virkelig ikke så godt lide at sige til folk, at det er dårlig opførsel på den måde, eller at det er forkert. Sådan helt personligt, det er jeg bare dårlig til. Det andet er/ det er jo rent/ det er så forretningsmæssigt. At igen, vil jeg gerne vil have mange kunder, så taler jeg pænt til folk, og så lader jeg være med at svine dem til, for hvis jeg lader være med at svine dem til, så kommer de forhåbentlig næste gang, når de har fået det næste dyr eller næste gang den her kat er syg. Jeg prøver selvfølgelig at sige til dem på en pæn måde, at: ”når man har en ældre kat, kan det være en god idé at komme til dyrlægen, bla”, hvad ved jeg, ik’, men det er nok primært fordi jeg har svært ved at sige ikke-pæne ting til folk. At udskamme dem. Det er jo i virkeligheden det, man skal gøre. Selvom man kan gøre det på mange måder, også pæne måder, så er det jo at fortælle dem noget rigtig grimt om dem selv, når man står i de situationer” (Mette, ll. 795-812).

For Mette kan det argumenteres, at der opstår en rollekonflikt, idet hun egentlig synes, at nogle ejere opfører sig dårligt, men ikke bryder sig om at sige det til dem, både fordi det ikke

stemmer overens med hendes egne værdier, men også fordi hun driver sin egen virksomhed. Det bliver sandsynligvis svært for Mette at være dyrets advokat, hvis det går imod ejerens ønsker, når det er ejeren, som hun ønsker, skal komme igen som kunde. Derved kan Mette være nødsaget til at prioritere ejerens behov over dyrets, hvis hun gerne vil beholde ejeren som kunde, hvilket kan komme i konflikt med ønsket om at hjælpe dyret.

Et arbejde med mennesker

Et sidste hovedtema, som blev skabt gennem analysen, omhandlede de udfordringer, som undersøgelsesdeltagerne tilkendegav, at de kunne opleve i deres arbejde som dyrlæge, og den psykologiske viden, de kunne have behov for. Hovedtemaet kunne ikke belyses med dette speciales teori, men vil blive behandlet igen i diskussionen.

Undersøgelsesdeltagerne oplevede alle psykologiske udfordringer i en eller anden grad, enten i relation til deres egne følelser under en aflivning eller i relation til kommunikationen med ejeren. Under interviewet snakkede alle undersøgelsesdeltagerne om, at det at kommunikere med ejerne var en stor del af deres arbejde som dyrlæger. Camilla forklarer det som følger:

”(...) det er i hvert fald rigtig meget at snakke med mennesker, og det tror jeg nogle gange også, at de glemmer på [dyrlæge]uddannelsen. At mennesker fylder rigtig meget i det at være dyrlæge. Og jeg tror, at hvis man glemmer man det, og ikke er god til det, så tror jeg ikke, at man vil være en specielt god dyrlæge. Så tror jeg i hvert fald, at man vil opleve nogle problemer” (Camilla, ll. 1145-1151).

Camilla kommenterer også på, at hun føler, at det at arbejde med mennesker fylder meget i arbejdet som dyrlæge, men samtidig at dette ikke er var i fokus på dyrlægeuddannelsen, da hun blev uddannet. Alle undersøgelsesdeltagerne giver udtryk for, at de under deres uddannelse kunne have ønsket sig mere undervisning i kommunikation med mennesker, og at interaktion med mennesker fylder en stor del af arbejdet som dyrlæge. En af det ting, som alle

undersøgelsesdeltagerne kunne have ønsket sig mere viden om er i relation til kommunikation. Mette beskriver for eksempel, at hun gerne ville være bedre i stand til at forstå, hvorfor ejerne kan finde på ikke at komme med deres dyr, hvis de er syge, og hvad hun kan gøre, for at opfordre dem til dette:

”Der er helt sikkert noget kommunikativt, jeg godt kunne have brugt noget mere af. Noget kommunikation og noget forståelse for hvorfor folk handler som de gør, nogle gange. Det kunne være meget godt at forstå hvorfor, de lader det gå så langt. Jeg har lige haft en, som jeg ordnende bisser på. Jeg fjernende *alle* tænder i munden på den – *alle* - fordi de var så rådne, og den havde et hul op gennem næsen med betændelse. Det var helt forfærdiget. Det var jo ikke kommet/. Han var ikke kommet, ejeren, med den, fordi han var bange for, at jeg ville sige, at den skulle aflives. (...) Man står bare og tænker: ”Hvad fanden sker der? Hvor er det dumt.” Der er nogle personlighedstræk og nogle ting, der kunne være gode at vide, og så i den henseende hvordan jeg kommunikerer med sådan nogle mennesker. Hvad beroliger dem, og hvad kan jeg sige til, der gør, at de kommer eller gør at de forstår. Det kunne være meget godt at vide lidt om” (Mette, II. 1197-1218).

Selvom Mette i citatet ovenfor beskriver, at hun godt kunne bruge noget mere viden om, hvorfor ejerne agerer, som de gør, fortæller hun også i interviewet, at det psykologiske ikke er der, hendes primære interesse ligger:

”Som mennesketype tror jeg måske også, at nogle dyrlæger i hvert fald, inklusiv mig selv, er naturvidenskabeligt interesserede. (...) Det der vævende, hvad foregår der inde i folks hoveder, det er ikke til at tage og føle på (griner). Det er sådan jeg har det. At det er sværere, både fordi vi ikke har lært om det, og fordi det ikke har min store interesse. Det bliver det så hen ad vejen, men det *har* det ikke, altså. Jeg sidder ikke og læser

bøger om aftenen om mennesketyper og sådan noget. Så vil jeg hellere læse om en eller anden sygdom, ik'” (Mette, ll. 849-859).

Modsat Mette interesserer Camillas sig i højere grad for det psykologiske, der især omhandler død og sorg:

”(...) nu ved jeg godt, at det lyder lidt morbidt, men jeg interesserer mig ret meget for det med død og sorg og hvad der sker, når folk dør, og hvad der sker for dem, der er omkring, når folk dør. Jeg tænker, at det er det samme med dyr for nogle mennesker” (Camilla, ll. 879-883).

Citaterne indikerer, at der er forskel på, hvorvidt undersøgelsesdeltagerne interesserer sig nærmere for de psykologiske aspekter af deres arbejde eller ej, hvilket kan argumenteres at være relevant at have in mente, når man undersøger deres behov for psykologisk viden, idet nogle vil gøre med ud af at opsøge dette selv, mens andre muligvis ikke vil finde det interessant og derfor ikke anvende det.

I forlængelse af de udfordringer, som dyrlægerne oplever, nævner de alle, at det kan være svært at overbringe et negativt budskab til ejerne, idet de ikke altid hører alt det, dyrlægen har sagt, og dermed ikke får ordentligt fat i de behandlingsmuligheder, som er for dyret. Susanne beskriver blandt andet hvordan hun kan opleve dette i sit arbejde på følgende måde:

”(...) det er tit sådan, at når man giver folk en negativ besked, så slår de klik. Så står man der og fortæller dem alt muligt om de her muligheder, man har for den her hund, som er blevet diagnosticeret med en alvorlig sygdom, men de hører det ikke, for de har hørt, at deres dyr er alvorligt syg, og de er ligesom låst i den situation. (...) Mange gange er den information, som man kommer med bagefter faktisk tabt, fordi de kun har hørt, at deres dyr er alvorlig syg” (Susanne, ll. 970-983).

I forlængelse heraf giver alle undersøgelsesdeltagerne også udtryk for, at en bedre viden om hvordan et negativt budskab kan videreformidles på en god måde, hvor ejerne får flere vigtige informationer med, er noget de godt kunne ønske sig:

”Jeg kunne godt bruge sådan et kursus i kommunikationsteknik. (...) For det rent faglige omkring hvornår og hvordan og selve udførelsen af aflivningen er der ingenting jeg mangler i. Men sådan den menneskelige forståelse og overbringelse af budskabet og hvordan man gør det på en god måde, kan vi nok alle sammen lære mere om” (Helle, ll. 851-859).

For Mette indebærer dette også at blive mere bevidst om, hvad hun skal kigge efter hos ejeren, eller hvordan hun kan tjekke, hvad de har hørt, da hun synes, det kan være svært at vurdere, og ejerne derfor nogle gange hører noget andet, end det Mette mener at have sagt:

”det er svært at lure folk, når de går i den der/ når de bliver chokerede, kan man sige.

Det er svært. Hvad skal man sige til dem? Nogle gange bliver de helt blanke (vifter hånden foran øjnene), og man kan slet ikke se, hvad de hører og hvad de ikke hører og sådan noget. Bagefter har man også nogle gange fået nogle historier, hvor man tænker:

”okay, det var bare overhovedet ikke det, jeg sagde” (Mette, ll. 385-407).

Ligesom, at det ifølge undersøgelsesdeltagerne kan være vanskeligt at vurdere, hvad ejerne tager med sig, når de får overbragt et dårligt budskab, taler Susanne om, at det også kan være vanskeligt at vide, hvornår ejerne kunne have behov for yderligere psykologisk hjælp efter en aflivning:

”(...) det her med, hvornår er det, at man siger: ”Prøv at høre her, hvis det er noget for dig, jamen så har vi faktisk en mulighed for, at du kan få et forløb hos en psykolog. Nu skal du se her.” Hvornår er det, at man hiver den ind?” (Susanne, ll. 949-953).

I citatet ovenfor fortæller Susanne, at de ikke, der hvor hun arbejder, har en psykolog tilknyttet, eller nogle tilbud, de kan henvise ejeren til i tilfælde af kompliceret sorg. Det samme gør

sig gældende for de øvrige undersøgelsesdeltagere, selvom blandt andre Helle vurderer, at dette muligvis kunne være nyttigt:

”(...) jeg tror godt, at nogle folk kunne have behov for nogen at snakke med efterfølgende, eller kunne have et sted, de kan gå hen og vende deres tanker og følelser. Nogle kan jo ligge søvnløse i flere nætter og drømmer om det og så videre, ik’ også. Nogle kommer og snakker med os om det, og spørger om det er normalt (...)” (Helle, ll. 931-936).

Helle beskriver i citatet, hvordan nogle ejere også kan søge hjælp hos dyrlægerne, for at høre, om det de oplever, er normale reaktioner. I forlængelse heraf fortsætter Helle ved at konstatere, at hun som dyrlæge ikke er uddannet i den del af hendes arbejde, der omhandler ejernes behov og reaktioner:

”At kende mennesketyper og kende forskellige reaktionsmønstre kunne være rart at have lært lidt om også. Udover at man kan alt det faglige omkring dyrene, så er en stor del af det at være dyrlæge, at håndtere menneskene. Dyrenes mennesker. Det er jo også en stor procentdel af vores arbejde, og det er vi ikke uddannede i” (Helle, ll. 978-984).

Der er dog ingen af undersøgelsesdeltagerne, der beskriver, at de ikke føler sig rustet til at udføre denne del af deres arbejde. Tværtimod fortæller de alle, at de gennem deres arbejdsliv eller ved selv at opsøge viden herom, føler, at de ved hvordan de bedst kan hjælpe og støtte ejerne i forbindelse med aflivningen. Camilla siger således, da hun bliver spurgt, hvordan hun føler sig klædt på til at håndtere ejernes behov: ”Fra uddannelsens side, *overhovedet ikke*. Fra min egen side, ret godt synes jeg” (Camilla, ll. 1006-1007). Helle fortæller også, at hun føler sig godt klædt på:

”Jeg har jo været i branchen en del år, så det er ikke uvant for mig, så derfor synes jeg, at jeg er sådan rimelig godt rustet til at kunne tackle de situationer og kan rumme folk i

det. Men om jeg gør det på den helt korrekte måde, det ved jeg ikke” (Helle, ll. 791-795).

Selvom Helle fortæller, at hun føler sig "godt rustet" til denne del af hendes arbejde, kan det tolkes som om hun alligevel udviser tvivl herom, idet hun afslutningsvist kommenterer på, at hun ikke ved, om hun gør det på den korrekte måde. Dette kan indikere, at hun er i tvivl om hvorvidt der er en bedre måde at gøre det på.

Delkonklusion

Formålet med den ovenstående analyse var at belyse de væsentligste aspekter af undersøgelsesdeltagernes oplevelser med at aflive et familiedyr, i en søgen efter at besvare specialets forskningsspørgsmål:

Hvordan oplever danske dyrlæger deres rolle i forbindelse med aflivning af familiedyr, hvilke udfordringer ser de i forbindelse hermed, og er der psykologisk viden, de kunne have behov for?

Analysen belyste fire hovedtemaer, 'den gode aflivning', 'udtrykte følelser', 'dyrlægens roller' og 'et arbejde med mennesker', der alle relaterede sig til dyrlægers oplevelser med at aflive et familiedyr. For alle hovedtemaerne gjaldt, at dyrlægerne oplevede at føle sympati med ejer, og det blev gennem analysen tydeligt, hvordan sympatien fungerede som social lim i forbindelse med at støtte ejerne emotionelt. Samtidig var dyrlægerne også opmærksomme på diverse følelsesregler, som kunne variere afhængig af den enkelte situation, den enkelte ejer og dennes relation til sit dyr. Analysen indikerede også, at dyrlægerne var individuelt forskellige, og derfor i nogle tilfælde havde forskellige oplevelser af, hvilke følelsesregler, der gjaldt, og det var forskelligt hvilke forventninger de havde til dem selv som dyrlæger, hvilket påvirkede hvordan de så og oplevede deres rolle. Derudover blev der gennem analysen også fundet flere eksempler på, at dyrlægerne foretog emotionsarbejde, både i relation til at regulere deres

egn følelser, men også til at regulere ejernes følelser under aflivningen. Ydermere belyste analysen de dilemmaer, som dyrlægerne oplevede at stå i, i relation til kommunikationen med ejerne, mens rolleteori bidrog med en bedre forståelse for de roller, som dyrlægerne skulle navigere i som både en støtte for ejer, dyrets advokat og en virksomheden.

Det første tema 'den gode aflivning' omhandlede blandt andet hvordan dyrlægerne via den praktiske planlægning af aflivningen forsøgte at lave gode betingelser for, at aflivningen blev en god oplevelse. Dette indebar blandt andet at tænke over, hvornår ejeren skulle betale for aflivningen, og at det foregik i en hyggelig, privat og rolig atmosfære, både for dyrene og for ejernes skyld. Derudover gjorde dyrlægerne noget ud af at støtte ejeren følelsesmæssigt under aflivningen, for eksempel ved at bekræfte ejeren i deres beslutning om aflivning, validere deres følelser og få dem til at huske på de gode oplevelser, de havde haft med dyret.

Det andet hovedtema 'udtrykte følelser', indebar dyrlægernes oplevelse af hvilke følelser, der var på spil under aflivningen. For dyrlægerne handlede det om at kunne læse ejerne og deres behov for bedst muligt at kunne give dem en god oplevelse, idet ikke alle ejere var kede af det i forbindelse med en aflivning af deres dyr. Samtidig var dyrlægerne opmærksomme på deres egne følelser under aflivningen, der kunne variere afhængigt af ejerens følelser, og hvem ejeren var, idet især børn og ældre kunne påvirke dyrlægerne emotionelt.

Det tredje hovedtema 'dyrlægens roller' omhandlede dyrlægernes oplevelse af deres roller. Dyrlægen skulle bl.a. navigere mellem at være dyrets advokat, hvilket blandt andet indebar at stå fast på aflivning, selvom ejer ikke vil aflive, og at dyrlægen også var en virksomhed, som gerne vil have, at deres kunder kom tilbage og var tilfredse med den behandling de, og deres dyr fik.

Det fjerde hovedtema 'et arbejde med mennesker' omhandlede de psykologiske udfordringer, som undersøgelsesdeltagerne tilkendegav, at de kunne opleve i deres arbejde som

dyrlæge. Dette indebar primært ønsket viden om kommunikation, herunder hvordan dyrlægerne på bedst mulig vis kunne overlevere dårlige nyheder til ejerne på en god måde. Ydermere gav dyrlægerne også udtryk for, at de ikke havde et tilbud til ejere, som kunne have behov for yderligere psykologisk hjælp i forbindelse med aflivningen af deres familiedyr.

Diskussion

I diskussionen er udvalgte aspekter af analysens hovedtemaer diskuteret med udgangspunkt i den tidligere forskning. Derudover er det fjerde hovedtema 'et arbejde med mennesker' diskuteret i relation til hvordan dette teoretisk kan forstås, samt hvordan den viden, dyrlægerne efterspørger, kan være relevant for deres fremtidige arbejde. Herefter vil specialet teoretiske styrker og svagheder blive diskuteret, efterfulgt af de metodiske styrker og svagheder ved specialet.

Aflivning af et familiedyr skal være en god oplevelse

Specialet belyser gennem analysen flere aspekter af danske dyrlægers oplevelse af deres rolle i forbindelse med aflivningen af et familiedyr, hvilke psykologiske udfordringer, de kan opleve, og om der er psykologisk viden, de kunne have behov for.

Fundene indikerede bl.a., at aflivning skulle være en god oplevelse for ejerne. Undersøgelsesdeltagerne beskrev, at allerede når aflivningen af familiedyret blev aftalt, var de opmærksomme på at vælge et mere privat lokale i dyrelægeklinikken til selve aflivningen, eller foretage aflivningen hjemme hos ejeren i private omgivelser. Derudover prioriterede de ro og fred omkring ejerne. Dette stemmer overens med resultater fra den eksisterende litteratur, hvor andre studier også har fundet, at fred, ro og privathed er noget, dyrlæger vægter højt i forbindelse med aflivning (Hart et al., 1990; Matte et al., 2019; Pilgram, 2010). Andre studier (Friske, 1995; Pilgram, 2010; Matte et al., 2019) har fundet, at dyrlæger placerede aflivninger på tidspunkter af dagen, hvor der var mindre travlt i klinikken, hvilket undersøgelsesdeltagerne i dette speciale gav ikke udtryk for, at de tænkte over.

Til gengæld nævnte flere af dem, at de satte pris på, at der ikke var en masse snak i venteværelset under aflivningen, og at ejerne ikke skulle gå gennem et fyldt venteværelse, når de forlod klinikken. Derfor havde klinikken Susanne arbejdede på også en privat udgang fra

aflivningslokalet. Dette nævner Hart et al. (1990) kan være en fordel, så ejeren ikke bliver sat i forlegenhed, hvis de græder, når de forlader klinikken. Derudover kom undersøgelsesdeltagerne ind på, at de gjorde sig overvejelser om, hvornår ejerne skulle betale for aflivningen, så det blev den bedst mulige oplevelse for ejerne. For Susanne og Camilla var det naturligt, at betalingen fandt sted før aflivningen, så ejeren kunne forlade klinikken efterfølgende, og ikke skulle betale, mens de var meget oprevne. For Mette afhang det af ejerens ønske, om betalingen foregik før eller efter, afhængigt af om de hellere ville have aflivet først. For Helle var der flere muligheder, og hvis ejerne var tidligere kunder, var det også muligt at udskyde betalingen til ugen efter.

At dyrlægerne overvejede, hvornår betalingen skulle finde sted understreger, hvordan ejernes behov er tænkt ind i hele aflivningsprocessen, fra de kommer til de går. Disse overvejelser stemmer også overens med dem, som eksisterende forskning viser, at dyrlæger foretager i forbindelse med aflivning. I Pilgrim et al. (2019) finder de, at flere dyrlæger venter med betaling til et par dage efter aflivningen, mens Hart et al. (1990) konstaterer, at nogle dyrlæger vælger at sende regningen til ejerne et par dage inden aflivningen. Derudover fandt Pilgram et al. (2019) at dyrlægerne med vilje ikke skrev ordet 'aflivning' på regningen, hvilket Hart et al. (1990) også anbefaler, at man undlader, muligvis for at skåne ejernes følelser. Dette kommer undersøgelsesdeltagerne i dette studie ikke ind på, hvorvidt de gør eller ej, hvorfor dette kunne være et emne for yderligere forskning.

Ligesom undersøgelsesdeltagerne i dette speciale, fandt Matte et al (2019) også, at noget veterinærpersonale kunne blive meget berørt under en aflivning, og finde på at græde med ejerne. Ingen beskrev dog, at de, ligesom Mette og Camilla, forsøgte at skjule deres tårer. Til gengæld prioriterede de at bekræfte ejeren i deres valg om aflivning, ligesom undersøgelsesdeltagerne i dette speciale gjorde. I litteraturen beskrives også hvordan dyrlæger gør sig overvejelser om de omgivelser, aflivningen finder sted i, og vil ofte hellere aflive i et hyggeligt

miljø, eller hjemme hos ejeren selv (Matte et al., 2019; Pilgram, 2010). De samme overvejelser gør Susanne sig, idet hun forklarer, at hun ville ønske, at hendes kliniklokale var mere hyggeligt og hjemligt, og Mette, idet hun beskriver hvordan hun foretrækker at aflive hjemme hos ejer, idet hun opfatter sit kliniklokale som klinisk og sterilt og ikke hyggeligt. For begges vedkommende er det for ejerens skyld, at omgivelserne skal være hyggelige, idet de mener, at det gør aflivningen til en bedre oplevelse for ejerne.

At aflivningen bliver en god oplevelse for ejerne, mente undersøgelsesdeltagerne var vigtigt, idet de forklarede at ejerne kunne huske aflivninger længe efter. Dette understøttes også af Hart et al. (1990) der skriver: "A satisfying farewell is something the client remembers" (p. 1296). Helle og Mette kommenterer begge på, at hvis ejeren husker aflivningen som positiv, kan det betyde, at ejeren vil anbefale dyrlægen til andre og selv kommer igen, hvis de anskaffer sig et nyt dyr. Dette underbygges også af Fernandez-Mehler et al. (2013), der gennem en spørgeskemaundersøgelse spurgte ind til ejeres seneste oplevelse med aflivning og hvorvidt de efterfølgende havde skiftet dyrlæge. Her fandt de, at 14% af de adspurgte havde skiftet dyrlæge efter aflivningen af deres familiedyr, og de, som havde skiftet, var signifikant mindre tilfredse med aflivningsforløbet, end de, som ikke havde skiftet. Dette kan ifølge Antelyes (1989) derfor være incitament for de fleste dyrlæger til at gøre aflivningen til en positiv oplevelse, hvis det at hjælpe sørgende ejere ikke i sig selv anses som tilstrækkelig motivation.

Derudover påpeger Hart et al. (1990), at dyrlægens betænksomhed og hensynsfuldhed sandsynligvis vil blive husket mere klart af ejerne, end dennes faglige ekspertise. Dette underbygger blot yderligere, hvorfor undersøgelsesdeltagerne gjorde meget ud af, at støtte ejerne emotionelt under aflivningen. Dette gjorde de bl.a. ved at fortælle ejerne hvordan aflivningen ville foregå og forberede dem på eventuelle ubehageligheder undervejs, som opkast, lyde og fysiske reaktioner fra dyret. Dette fandt både Matte et al (2019) og Pilgram (2010) også, at deres undersøgelsesdeltagere gjorde, og det beskrives også som fordelagtigt af både Hart et al.

(1990) og Friske (1995). De anbefaler desuden, at dyrlægen gør aflivningen pæn, for eksempel ved at tildække store sår og lægge et kateder i dyrets vene før klienter kommer ind i rummet. At aflivningen foregik pænt og ordentligt var også noget alle undersøgelsesdeltagerne i dette speciale ønskede, hvorfor de bl.a. forsøgte at undgå for meget blod, når de skulle bedøve dyret. Ydermere påpegede Susanne, at hun fandt det vigtigt at tale hensynsfuldt om håndteringen af dyret, efter det var dødt. Dette går igen i litteraturen hos både Antelyes (1989), Friske (1995) og Hart et al. (1990), og var noget som undersøgelsesdeltagerne i Matte et al (2019) også fandt vigtigt. Det kommer også til udtryk hos Mette, når hun beskriver hvordan ejerne reagerer på de papkister, hun har med, idet det giver ejerne et billede af, at dyrene, selvom de er døde, stadig bliver håndteret med respekt.

Dyrlægens tre roller

I forlængelse af undersøgelsesdeltagerens tanker om, at de gerne vil, at ejerne kommer igen, blev det gennem analysens tredje hovedtema fundet, at dyrlægen besidder tre forskellige roller i forbindelse med aflivningen: støtte for ejer, dyrets advokat og virksomhed. Dette stemmer til dels overens med Fawsett (2016), der peger på, at dyrlægen i forbindelse med aflivning har to roller, idet dyrlægen både skal håndtere det lidende dyr og den sørgende ejer. Morris (2012) beskriver også dyrlægens roller som både relaterende sig til dyret og til ejeren, men beskriver dog derudover også, at hun gennem sine interview med dyrlæger fandt, at dyrlægerne tænkte over, at de gerne ville tjene penge, selvom dette ikke var deres primære motivation for at gøre ejerne tilfredse med deres oplevelse. I forlængelse heraf finder dette speciale en yderligere en rolle, dyrlægen som virksomhed, til at supplere de to roller beskrevet i Fawsett (2016).

De tre roller kan ifølge fundene i dette speciale indehaves af dyrlægen på samme tid relativt konfliktfrit, hvis ejeren kommer ind med dyret til aflivning i tide, idet dyrlægen herved kan yde den emotionelle støtte til ejeren, som denne har brug for, kan gøre det, der er bedst

for dyret, samtidig med, at de kan give ejeren god oplevelse, så de får lyst til at komme igen. Gennem analysen blev det dog tydeligt, at dette ikke altid var tilfældet, og derfor kunne opstå konflikter mellem rollerne, i kraft af de modsatrettede forventninger, der kunne til de individuelle roller. Undersøgelsesdeltagerne beskrev ikke, at de oplevede en konflikt mellem at give sig god tid til ejeren i forbindelse med aflivningen og et eventuelt ønske om at have så mange kunder som muligt på en dag. Dette dilemma kunne man dog forestille sig indirekte kunne opstå, men også, at det kunne være en problematik inden for andre serviceerhverv, f.eks. tandlæger, fysioterapeuter mv.

Dyrlægens erhverv adskiller sig dog fra øvrige serviceerhverv, idet dyrlægen også besidder rollen som dyrets advokat. Dyrlægen har, også via lovgivningen³, en pligt til at aflive dyr, som lider, og kan derfor tilbageholde dyret, hvis de finder dette nødvendigt. Dette oplevede nogle af undersøgelsesdeltagerne dog som vanskeligt at håndhæve, idet de herved kunne risikere at skabe mistillid til ejeren. Især Mette beskrev, hvordan det kunne være en vanskelig situation at stå i, og hvordan det, at skulle sige fra overfor ejerne gik imod hendes natur og personlighed. Morris (2012) fandt i den forbindelse, at nogle dyrlæger forstærkede ejerens eventuelle skyldfølelse i forbindelse med et dyrs sygdom, i håb om at overtale ejerne til at betale for livreddende behandling. Dette gjorde sig dog ikke gældende for de danske dyrlæger interviewet i dette speciale.

Dyrlægens behov for psykologisk viden

Gennem analysen blev det belyst, at undersøgelsesdeltagerne oplevede forskellige udfordringer i forbindelse med aflivningen, der udelukkende omhandlede relationen til ejeren. Alle fire oplevede bl.a. udfordringer, når de skulle overlevere dårlige nyheder til ejerne, f.eks.

---

³ Dyrevelfærdsloven, kapitel 13, §§39-40. Se <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2021/1597>

om et dyrs helbredsmæssige tilstand. De oplevede, at ejerne kun hørte en lille del af det, dyrlægerne fortalte dem angående deres dyrs sygdom eller behandlingsmuligheder, hvilket kan være problematisk, idet ejerne derved ikke kan træffe informerede beslutninger i relation til deres dyr. Det dyrlægerne beskrev er sandsynligvis det, der i litteraturen omtales som Breaking Bad News (herefter BBN) (Nickels & Feeley, 2017).

For læger kræver det at overbringe dårlige nyheder ifølge Silverman et al. (2005) træning og undervisning, idet lægen og patienten har to meget forskellige perspektiver på situationen, hvilket kan gøre situationen vanskelig. Patienten vil ofte tilgå en konsultation med et, om end spinkelt, håb om at modtage gode nyheder, i hvilket tilfælde det er lægens opgave at forberede patienten på, at det ikke er den vej, samtalen vil gå. Dette kan f.eks. gøre sig gældende i en aflivningssituation, hvis et dyr er mere sygt, end ejeren havde forventet, og det derfor bør aflives frem for behandles, eller hvis et dyr er kommet til skade i en ulykke, og ikke står til at redde. Silverman et al. (2015) peger på, at hvis dårlige nyheder viderebringes pludseligt og på en ufølsom måde, kan dette have længerevarende og ødelæggende konsekvenser for patienten. Selvom mere forskning er nødvendig for at kunne klarlægge, om dette også gør sig gældende for ejere, der modtager dårlige nyheder om deres dyr, konstaterer Hewson (2015) og Testoni (2019), at hvad dyrlæger siger og hvordan de siger det, kan have en indflydelse på ejeren, og at måden hvorpå dyrlæger kommunikerer med ejeren påvirker hvordan denne kan håndtere sin sorg.

Ydermere beskriver Mette, at hun kan have svært ved at forstå, hvorfor ejere, der ved at deres dyr er sygt, venter med at komme til dyrlægen, eller ikke vil aflive deres dyr, selvom dyrlægen anbefaler det. Dette kan ifølge Hewson (2014a) være forbundet med, at ejerne oplever forventningssorg, og derfor har svært ved at tage beslutningen om at aflive i tide. Ønsket om at blive klogere på ejernes adfærd og motivation i forbindelse med aflivning kunne muligvis imødekommes med øget viden om sorgteori, for eksempel Stroebe og Schuts (1999)

tosporsmodel, samt viden om forventningssorg og miskendt sorg. Herved ville de have større mulighed for at forstå det, ejerne gennemgik, og muligvis bedre kunne hjælpe dem. Dette kan argumenteres at være særligt relevant for dyrlæger, idet de, som tidligere nævnt, ofte er de eneste fagprofessionelle, som ejerne er i kontakt med i forbindelse med tabet af et familiedyr.

Alle undersøgelsesdeltagerne i dette speciale beskrev, at de ikke følte, at der på deres uddannelse var nok undervisning i at håndtere ejernes sorg og emotionelle behov i forbindelse med aflivninger, og de oplevede alle udfordringer i forbindelse med kontakten med ejerne. Især viden i relation til kommunikation blev efterspurgt, herunder i relation til sorg, BBN og hvordan ejeren bedre kunne inddrages i beslutningsprocessen. Der kan derfor argumenteres, at dyrlægerne stadig kunne have glæde af psykologisk viden inden for netop disse områder. Alligevel gav de udtryk for, at de gennem praksiserfaring og egen opsøgning af litteratur på området følte sig tilstrækkeligt klædt på til at håndtere denne del af deres arbejde generelt.

Opfattelsen af, at dyrlæger er tilstrækkeligt klædt på til at kommunikere med ejere i forbindelse med aflivninger og give emotionel støtte, ses også i andre studier. Adrian & Stitt (2019) konkluderede, at dyrlæger på Hawaii gjorde et godt stykke arbejde, idet de fandt, at under 5% af ejere oplevede større patologiske sammenbrud som PTSD og kompliceret sorg. Den samme konklusion kom Matte et al. (2019) frem til om dyrlæger i Canada, på baggrund af deres interviewstudie med dyrlæger om hvordan de støtter ejerne før, under og efter aflivninger. Samtidig fandt Pilgram (2010) at alle deres undersøgelsesdeltagere gav udtryk for, at de havde behov for yderligere træning og undervisning i at støtte ejer. Dette kunne tyde på, at til trods for et ønske om mere viden og uddannelse, er dyrlægerne på egen hånd tilstrækkeligt i stand til at håndtere ejernes emotionelle behov. For at blive klogere på dette, ville det for fremtidig forskning muligvis være relevant at undersøge, om ejerne også oplever at modtage tilstrækkelig emotionel støtte i forbindelse med aflivninger.

Dette har Nogueira (2007) forsøgt at undersøge ved at sende standardiserede ejere ud til 30 dyrlægeklinikker i Canada. Ejerne havde enten en hund eller en kat med ude med en på forhånd defineret sygdom og et script, som ejerne skulle følge. Klinikkerne havde sagt ja til at deltage, men vidste ikke, hvornår ejerne kom. Konsultationen blev lydoptaget og efterfølgende kodet. Derudover svarede ejerne og dyrlægen efterfølgende på, hvordan de havde oplevet konsultationen. Studiet fandt, at dyrlægerne muligvis ikke fik udforsket ejernes vigtigste bekymringer, og ikke var gode nok til at inddrage ejeren beslutningsprocesserne, hvis ejerne ikke var assertive nok. Derudover fandt de, at der var ringe overensstemmelse mellem ejeren og dyrlægens opfattelse af kommunikationen.

Resultaterne fra de ovennævnte studier indikerer, at der i litteraturen ikke er enighed om hvorvidt dyrlægerne kunne have glæde af yderligere undervisning og udvikling af psykologiske kompetencer, hvilket også afspejles internt i resultaterne fra dette speciale. Dyrlægerne giver her udtryk for, at de føler sig kompetente i deres arbejde, men også, at de nogle gange kommer ud for situationer, hvor de kunne ønske, at de besad større psykologisk viden. Med udgangspunkt i dette, kan det argumenteres, at en øget psykologisk viden ville kunne gavne både ejere og dyrlæger, idet dyrlægen spiller en stadig vigtigere rolle for ejerne.

Dette kan dog også indikere, at selvom dyrlæger føler, at deres evne til at hjælpe og yde emotionel støtte til ejeren er begrænset, oplever de, at de ikke ville kunne yde mere støtte, end de gør. Man kunne muligvis argumentere for, at dyrlægernes kapacitet for støtte er opnået (Matte et al., 2019). I analysen ses det, at Mette fortæller, at hendes primære interesse er i sygdom og kirurgi, og at det ikke er psykologibøger, hun har på sit natbord. Dermed kan der stilles spørgsmålstegn ved, hvor meget dyrlæger skal videreuddannes indenfor dette felt. Barnard-Nguyen et al. (2016) opfordrer til, at dyrlæger også holder øje med, hvorvidt ejere kan være i forøget risiko for kompliceret sorg. Hvis ejere ikke kan finde social støtte andre steder end hos dyrlægen, fordi sorgen er miskendt i samfundet og ejerens omgangskreds,

bliver dyrlægen muligvis den eneste, som ejere er i kontakt med i forbindelse med aflivningen af deres dyr. Derfor ville det sandsynligvis være særlig værdifuldt for dyrlægerne at kunne dette. Det kan dog også argumenteres, at det er vigtigt at holde dyrlægens primære arbejdsopgave for øje, og det kan diskuteres om dyrlægens arbejde kan blive for tværfagligt.

Specialets styrker og svagheder

Det følgende afsnit diskuterer specialets styrker og svagheder. Først vil det blive diskuteret hvad specialets teoretiske styrker og svagheder er, herunder hvad teorien har, og ikke har, kunnet bidrage med. Efterfølgende vil metodiske styrker og svagheder blive diskuteret, herunder hvorvidt specialets resultater kan generaliseres.

Teoretiske styrker og svagheder

Dette speciale har anvendt Hochschilds (1987) teori om emotionsarbejde og følelsesregler, Clarks (1997) teori om sympati og rolleteori præsenteret af Katz & Kahn (1968). De tre teorier er anvendt i samspil med hinanden i et forsøg på at belyse forskellige aspekter af dyrlægers oplevelse af deres egen rolle i forbindelse med en aflivning.

Hochschilds (1987) teori om emotionsarbejde og følelsesregler muliggjorde det at belyse hvordan dyrlæger laver emotionsarbejde og følelsesregulering under en aflivning, både på sig selv og på ejerne. Derudover kunne teorierne hjælpe til at belyse de følelsesregler, som dyrlægerne oplever, er på spil i forbindelse med aflivningen, både for dem selv, men også for ejerne, herunder særligt mænd, fordi de muligvis kan være mere påvirkede af kulturelle stereotyper. Clarks (1997) teori om sympati gjorde det muligt at forstå begrebet sympati teoretisk, og i lyset heraf belyse hvordan dyrlægerne føler sympati for både dyr og ejer i forbindelse med aflivningen, og hvordan sympati påvirker mange af de beslutninger, dyrlægerne tager i relation til at gøre aflivningen til en god oplevelse. Rolleteori, præsenteret af Katz & Kahn (1968), kunne i dette speciale bidrage med en forståelse af, hvordan forventninger til dyrlæger

kan påvirke dem i deres arbejde, og hvordan de sommetider besidder forskellige, også modstridende, roller. Teorien har derved kunnet belyse hvordan både personlige værdier, forventninger fra ejere, virksomheden, lovgivningen og dyrlægen selv er noget, som dyrlægen skal navigere mellem, i forbindelse med aflivninger, og sandsynligvis også i forbindelse med sit arbejde generelt.

Det var dog ikke alle aspekter af datamaterialet, der kunne belyses ud fra de tre valgte teorier, herunder de psykologiske udfordringer, som dyrlægerne oplevede. Disse er i stedet forsøgt belyst i det ovenstående afsnit 'Oplevede udfordringer og psykologisk viden'. Derfor kan det argumenteres, at de valgte teorier kan bidrage med viden om, hvordan mange af de oplevelser, som dyrlægerne havde, kan forstås teoretisk, men at en kombination af flere teorier er nødvendigt, for at få et fyldestgørende billede af dyrlægernes oplevelse af deres rolle. Andre teorier, som muligvis kunne bidrage med yderligere viden kunne være identitetsteori, til at skabe en yderligere forståelse af hvordan dyrlægerne opfatter deres identitet som dyrlæge, og hvordan denne spiller ind på, og kommer til udtryk i, deres arbejde. Ydermere kunne teori om omsorgstræthed (Hewson, 2014b) bidrage med en forståelse af dyrlægernes egne følelser, og hvordan de rollekonflikter, som er beskrevet i dette speciale, muligvis kan have en indflydelse på dyrlægernes egen psyke og risiko for udbrændthed.

Metodiske styrker og svagheder

Det empiriske grundlag for dette speciale er funderet i kvalitative interview med fire danske dyrlæger angående deres oplevelse af deres rolle i forbindelse med aflivningen af et familiedyr, hvilke udfordringer de oplevede, samt om der var psykologisk viden, de havde behov for. På tværs af de fire interview kom flere af de samme oplevelser frem, hvilket taler for, at fundene kan generaliseres til andre danske dyrlægernes oplevelser, men idet der ikke er lavet studier lignende dette speciale i Danmark før, kan det være svært at sige, hvorvidt de oplevelser, som er præsenteret i dette speciale, gælder for alle danske dyrlæger. Til gengæld stemmer

fundene i dette speciale i høj grad overens med fund i den øvrige litteratur fra USA og Canada (Antelyes, 1989; Fawsett, 2016; Hart et al., 1990; Matte et al., 2019; Pilgram, 2010;), hvorfor det kan argumenteres, at det er de samme udfordringer og behov for psykologisk viden, som gør sig gældende for både udenlandske og danske dyrlæger. Studierne på området er dog ikke mange, hvorfor mere forskning i emnet, især fra andre lande end de nævnte, kan anbefales, således at der bliver et større sammenligningsgrundlag.

Fremtidig forskning kunne med fordel inddrage flere undersøgelsesdeltagere, end dette speciale havde mulighed for, idet en generalisering derved mere sikkert kunne foretages. Thagaard (2004) beskriver dog, at antallet af undersøgelsesdeltagere i et kvalitativt udvalg ikke bør overstige det antal dybdegående analyser, som det er muligt at gennemføre, hvorfor det i forbindelse med dette speciale blev det vurderet passende. Fire undersøgelsesdeltagere gjorde det muligt at gennemføre dybdegående analyser, og samtidig opnå flere perspektiver på forskningsspørgsmålet, således at det kunne besvares fyldestgørende. I mange tilfælde kan flere undersøgelsesdeltagere end fire styrke validiteten af en undersøgelse, men qua dette speciales rammer, var dette ikke muligt, uden at gå på kompromis med kvaliteten af analyserne.

Alle undersøgelsesdeltagerne i dette speciale var kvinder, hvilket kan betyde, at dette speciale i højere grad kan sige noget om hvordan kvindelige dyrlæger oplever deres rolle i forbindelse med aflivninger, end mandlige dyrlæger. Det er muligt, at mandlige dyrlæger har en anden oplevelse af deres rolle og ville have svaret anderledes på dette speciales interviewspørgsmål, men det er sandsynligt, at flere aspekter af oplevelsen er den samme for alle dyrlæger, uanset køn. Ingen mandlige undersøgelsesdeltagere henvendte sig i forbindelse med rekrutteringen til dette speciale. En af grundene hertil kan dog være, at der sandsynligvis er flere kvindelige dyrlæger, end mandlige. I hvert fald viser tal fra Den Danske Dyrlægeforening, at 70% af deres medlemmer er kvinder, mens kun 30% er mænd (Den Dansk Dyrlægeforening, 2021). Undersøgelsesdeltagerne i dette speciale var også i forskellige aldersgrupper,

og havde forskellige erfaringsrammer. Det er uvist hvilken indvirkning dette har haft på fundene, men det kan muligvis have medvirket til, at give et bredere perspektiv på dyrlægens rolle.

I relation til den tematiske analyse anbefaler Braun & Clark (2006, p. 86) at man ved en induktiv tilgang, som er anvendt i dette speciale, ikke læser den eksisterende litteratur på området man undersøger for tidligt i sin proces, for at forbedre ens tematiske analyse. Jeg har dog gjort dette i starten af specialeprocessen, dels for at finde ud af, om emnet var interessant, både for mig at skrive om, og på et samfundsmæssigt plan. Det var nødvendigt at udforske hvor stor viden der var på området i forvejen i relation til dyrlægers rolle og deres oplevelse af at være dyrlæge under en aflivning, og hvorvidt der var behov for mere forskning på området. Derudover gav den tidligere forskning inspiration til formulering af spørgsmålene i interviewguiden således, idet det var interessant at undersøge, om nogle af de ting, som dyrlæger i andre lande oplevede, også gjorde sig gældende for danske dyrlæger. Dette var dog stadig kun en del af interviewguiden, og spørgsmålene var stadig meget åbne, så dyrlægerne kunne beskrive netop deres unikke oplevelse. I dette speciale ses denne forhåndsviden udelukkende som noget positivt, idet det hjalp med at spore forskningsspørgsmålet og interviewguiden i den rigtige retning, uden at gøre den for lukket, således at dyrlægerne ikke fik mulighed for at præsentere noget nyt og det, de selv fandt relevant.

Implikationer

Implikationer for dette speciale er tværfaglige, idet specialet belyser hvordan psykologisk viden muligvis kan understøtte dyrlægers arbejde med ejere positivt. Psykologer kan bidrage med undervisning til dyrlæger og veterinærpersonale generelt i de emotionelle reaktioner, som ejere kan opleve i forbindelse med tab af familiedyr, samt i hvordan et dårligt budskab kan overleveres til ejere på en konstruktiv måde. Undervisning kunne både indebære at

formidle viden om sorgteori og forskellige aspekter af ejeres sorgreaktioner i forbindelse med tabet af et familiedyr, samt vejledning i, hvornår henvisninger til terapeuter kan være tilrådeligt. Ydermere kunne undervisning i psykologiske aspekter af ejeres sorg bidrage til at øge dyrlægers og veterinærpersonales forståelse af, og bevidsthed om, de sørgende ejeres behov.

Undervisning kunne også udformes, så det henvendte sig til dyrlægestuderende, for at imødekomme den oplevelse, som dyrlægerne i dette speciale havde af, ikke at være tilstrækkelig klædt på til at agere en støtte for ejer, da de lige var blevet færdiguddannede. Dette kunne for eksempel trænes ved hjælp af rollespil eller cases. Uanset kunne et øget fokus på specifikke psykologiske aspekter sandsynligvis have en positiv effekt på både dyrlægenes arbejde og på ejernes oplevelse. Kogan et al. (2004) viste, at dyrlægestuderende, som havde modtaget undervisning og træning i kommunikation med ejere rapporterede, at de anvendte flere rådgivningsteknikker og følte sig mere selvsikre i kontakten med vrede eller skyldsramte ejere, i overbringelsen af dårlige nyheder og konflikthåndtering. Derudover rapporterede de en øget evne til at håndtere deres egen stress, og at deres relationskompetencer lå til grund for øget finansiel succes, loyalitet fra ejerne og selvtilfredsstillelse samt reduceret medarbejderudskiftning. Dette kunne også være et emne for fremtidig forskning i en dansk kontekst.

Fremtidig forskning i ejeres oplevelser er dog nødvendig for yderligere at undersøge hvordan danske dyrlæger på nuværende tidspunkt støtter og hjælper ejere i forbindelse med aflivninger, og klarlægge ejernes tilfredshed hermed. Forskning heri vil også kunne belyse ejernes opfattelse af følelsesregler, og om ejerne foretager emotionsarbejde i aflivningssituationen. Derudover kunne interview med ejere muligvis vise, om sympati spiller en lige så stor rolle hos ejerne, som dette speciale indikerer, at det gør hos dyrlægerne. Til dette kunne teorierne redegjort for i dette speciale anvendes.

Konklusion

Specialet søgte at belyse hvordan danske dyrlæger oplever deres rolle i forbindelse med aflivningen af familiedyr, samt hvilke udfordringer de oplever i forbindelse hermed og om der er psykologisk viden, de kunne have behov for. Dette blev gjort ud fra et fænomenologisk-hermeneutisk udgangspunkt gennem semistrukturerede interview med dyrlæger, efterfulgt af en tematisk analyse heraf. Gennem analysen blev fire hovedtemaer identificeret: 'den gode aflivning', 'udtrykte følelser', 'dyrlægens roller' og 'et arbejde med mennesker', der alle relaterede sig til dyrlægers oplevelser med at aflive et familiedyr. Fundene i specialet indikerer, at dyrlægerne oplever deres rolle som mangefacetteret med flere udfordrende elementer.

Gennem analysen blev der identificeret tre roller, som dyrlægen varetager. Den første rolle indebærer, at dyrlægen skal agere emotionel støtte for ejeren i forbindelse med aflivning, og generelt forsøge at spore sig ind på dennes behov, og opfylde disse. Dette kom gennem specialet bl.a. til udtryk ved, at dyrlægerne bekræftede ejerne i deres valg om at aflive, ydede verbal og nonverbal støtte til ejerne, validerede ejernes følelser, og tænkte ejernes behov ind i de praktiske beslutninger angående hvor og hvornår aflivning og betaling skulle finde sted.

Den anden rolle består i, at dyrlægen skal agere dyrets advokat, og varetage dyrets helbredsmæssige interesser. Dette kunne ifølge undersøgelsesdeltagerne være gennem opfordring til aflivning af et sygt dyr eller opfordring til det modsatte af et raskt, og i stedet f.eks. foreslå omplacering. Derudover lagde nogle af undersøgelsesdeltagerne også vægt på, at edukere ejerne i forbindelse med for sent aflivede dyr. Den tredje rolle, som blev identificeret, er dyrlægen som virksomhed, idet flere af undersøgelsesdeltagerne gjorde sig tanker om vigtigheden af, at ejerne havde lyst til at komme igen, f.eks. med et nyt familiedyr.

Specialets resultater indikerer, at dyrlæger kan opleve en række udfordringer, både som funktion af de tre roller de varetager, og balanceringen af disse. Dyrlægerne interviewet i dette speciale gav udtryk for, at de manglende viden om, hvordan de bedst kunne støtte ejere i forbindelse med overbringelsen af dårlige nyheder, samt hvordan de på en konstruktiv måde kunne edukere ejere i forhold til rettidig aflivning af familiedyr, uden at sætte relationen til ejeren i fare. I forlængelse heraf kan det konkluderes, at dyrlæger muligvis kunne finde det relevant at opnå et større indblik i de emotionelle reaktioner, som ejere kan opleve i forbindelse med aflivningen af et familiedyr. Denne viden ville formodentlig kunne øge dyrlægers bevidsthed om sørgende ejeres behov, hvilket muligvis ville kunne lede til, at dyrlægerne oplevede, at de var endnu bedre rustet til at støtte ejere i forbindelse med aflivning af familiedyr.

Referenceliste

- Adams, C. L., Bonnet, B. N. & Meek, A. H. (1999). Owner response to companion animal death: development of a theory and practical implications. *Canadian Veterinary Journal*, 40 (1), 33-39.
<https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC1539639&blobtype=pdf>
- Adrian, J. A. & Stitt, A. (2019). There for you: Attending pet euthanasia and whether this relates to complicated grief and post-traumatic stress disorder. *Anthrozoös*, 32(5), 701-713.
<https://doi.org/10.1080/08927936.2019.1645515>
- Andersen, H. & Koch, L. (2015). Hermeneutik og fænomenologi. I: M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmussen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*, (3. ed, pp. 205-249). Hans Reitzels Forlag.
- Anneberg, I. & Bubandt, N. O. (2016). Dyrevelfærdsstaten. *Tidsskriftet Antropologi*, 73, 111-136.
<https://tidsskrift.dk/tidsskriftetantropologi/article/view/107079/156641>
- Antelyes, J. (1989). The veterinarian as a counselor. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 195(6), 732-734. <https://search-proquest-com.zorac.aub.aau.dk/scholarly-journals/veterinarian-as-counselor/docview/79230593/se-2?accountid=8144>
- Barnard-Nguyen, S., Breit, M., Anderson, K. A. & Nielsen, J. (2016). Pet loss and grief identifying at-risk pet owners during the euthanasia process. *Anthrozoös*, 29(3), 421-430.
<https://doi.org/10.1080/08927936.2016.1181362>
- Beetz, A. M. (2017). Theories and possible processes of action in animal assisted interventions. *Applied Developmental Science*, 21(2), 139-149.
<http://dx.doi.org/10.1080/10888691.2016.1262263>

- Beetz, A. M., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H. & Kotrschal, K. (2012). Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. *Frontiers in psychology*, 3, 234-234. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2012.00234>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkmann, S. (2020). Etik I en kvalitativ verden. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (3. ed., pp. 581-600). København: Hans Reitzels Forlag.
- Clark, C. (1997). *Misery and company. Sympathy in everyday life* (1. Ed, pp. 2-79). Chicago, USA: University of Chicago Press.
- Collin, F. (2015). Socialkonstruktivisme. I: M. H. Jacobsen, K. Lippert-Rasmusen & P. Nedergaard (Eds.), *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*, (3. ed, pp. 205-249). Hans Reitzels Forlag.
- Danmarks Statistik (2000). Familiernes kæledyr. *Nyt fra Danmarks statistik*, Nr. 499. <https://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2000/NR499.pdf>
- DeMello, M. (2012). *Animals and society. An introduction to Human-Animal studies*. (1. Ed, pp. 146-169). New York: Columbia University Press.
- Den danske dyrlægeforening. (2021, januar). *Tal og fakta*. <https://www.ddd.dk/om-ddd/tal-og-fakta/>
- Dickinson, G. E., Roof, P. D. & Roof K. W. (2011). A Survey of Veterinarians in the US Euthanasia and Other End of Life Issues. *Anthrozoös*, 24(2), 167-174. <https://doi.org/10.2752/175303711X12998632257666>
- Doka, K. J. (1999). Disenfranchised grief. *Bereavement Care*, 18(3) 37-39. <https://doi.org/10.1080/02682629908657467>

- Dow, M. Q., Chur-Hansen, A., Hamood, W. & Edwards, S. (2019). Impact of dealing with bereaved clients on the psychological wellbeing of veterinarians. *Australian Veterinary Journal*, 97(10), 382-389. <https://doi.org/10.1111/avj.12842>
- Dyrenes beskyttelse (n.d.) *Pasningsvejledninger*. <https://www.dyrenesbeskyttelse.dk/ansvarligt-ejer-skab>
- Fawsett, A. (2016). Mourning for Animals: A companion Animal Veterinarian's perspective. In M. DeMello (Ed.) *Mourning Animals. Rituals and Practices Surrounding Animal Death* (pp. 171-178). Michigan, USA: Michigan State University Press.
- Fernandez-Mehler, P., Gloor, P., Sager, E. Lewis, F. I. & Glaus, T. M. (2013). Veterinarians' role for pet owners facing pet loss. *Veterinary Record*, 172(21). <https://doi.org/10.1136/vr.101154>
- Friske, J. E. (1995). Issues of grief and bereavement related to pet loss. Implications for psychologists. Widener University, Institute for Graduate Clinical Psychology, ProQuest Dissertations Publishing, 9620909. <https://search-proquest-com.zorac.aub.aau.dk/dissertations-theses/issues-grief-bereavement-related-loss-pet/docview/304283298/se-2?accountid=8144>
- Gadamer, H. G. (2006). Classical and philosophical hermeneutics. *Theory, culture & society*, 23(1), 29-56. <https://doi.org/10.1177/0263276406063228>
- Gage, G. & Holcomb, R. (1991). Couples' Perception of Stressfulness of Death of the Family Pet. *Family Relations*, 40(1), 103-105. <https://doi.org/10.2307/585666>
- Green, C., Kangas, M. & Fairholm, I. (2018). Investigating the emotion regulation strategies implemented by adults grieving the death of a pet in Australia and the UK. *Journal of Loss and Trauma*, 23(6), 484-501, <https://doi.org/10.1080/15325024.2018.1478934>
- Hansen, T. G. & Nielsen, L. M. (2019). Sorg efter tab af selskabsdyr. *Psyke & Logos*, 39(1), 127-143. <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/112168>

- Hart, L., Hart, B. L. & Mader, B. (1990). Humane euthanasia and companion animal death: Caring for the animal, the client, and the veterinarian. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 197(10), 1292-1299. https://www.researchgate.net/publication/20890114_Humane_euthanasia_and_companion_animal_death_caring_for_the_animal_the_client_and_the_veterinarian
- Hewson, C. (2014a). Grief for pets Part 1 Overview and some false assumptions. *Veterinary Nursing Journal*, 29(9), 302-305. <https://doi.org/10.1111/vnj.12175>
- Hewson, C. (2014b). Grief for pets Part 2 Avoiding compassion fatigue. *Veterinary Nursing Journal*, 29(12), 388-391. <https://doi.org/10.1111/vnj.12199>
- Hewson, C. (2015). Grief for pets Part 3 Supporting clients. *Veterinary Nursing Journal*, 30(1), 26-30. <https://doi.org/10.1080/17415349.2014.983790>
- Hochschild, A. (1979). Emotion work, feeling rules and social structure. *American journal of sociology*, 85(3), 551-575. <https://www.jstor.org/stable/2778583>
- Hochschild, A. (1983). *The managed heart. Commercialization of human feelings*. (1. Ed, pp. 3-75). London, England: University of California.
- Hoffman, H. (2014). *Helpen wollen – töten müssen*. Tierarzt, wir sind tierarzt. <https://www.wir-sind-tierarzt.de/2014/11/toeten-muessen-tieraerzte-und-euthanasie/>
- Højbjerg, H. (2014). Hermeneutik. Forståelse og fortolkning i samfundsvidenskaberne. I L. Fuglsang, P. Bitsch-Olsen & K. Rasborg (eds.), *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne* (3. ed., pp. 289-322). Samfundslitteratur.
- Jacobsen, B., Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). Fænomenologi. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (3. ed., pp. 281-307). København: Hans Reitzels Forlag.

- Julius, H., Beetz, A., Kotrschal, K., Turner, D. & Uvnäs-Moberg, K. (2013). *Attachment to Pets. An integrative view of human-animal relationships with implications for therapeutic practice*. Massachusetts, USA: Hogrefe.
- Katz, D. & Kahn, R. L. (1978). *The social psychology of organizations*, (2. Ed, pp. 185-221). USA: John Wiley & Sons.
- Kogan, L. R., Butler, C. L., Lagoni, L. K., Brannan, J. K., McConnell, S. M. & Harvey, A. M. (2004). Training in client relations and communication skills in veterinary medical curricula and usage after graduation. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 224(4), 504-507. <https://doi.org/10.2460/javma.2004.224.504>
- Kordon, P. S., Andersen, M. M. & Andersen, C. C. (2018). *Sorg hos dyrlægen*. Aalborg Universitet.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3. ed.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Langdridge, D. (2007). *Phenomenological Psychology. Theory, Research and Method*. (1.ed., pp. 1-84). London, Pearson Education.
- Lavorgna, B. F. & Hutton, V. E. (2019). Grief severity: A comparison between human and companion animal death, *Death Studies*, 43(8), 521-526. <https://doi.org/10.1080/07481187.2018.1491485>
- Littlewood, K.E., Beausoleil, N. J., Stafford, K. J., Stephens, C., Collins, T., Fawcett, A., Hazel, S., Lloyd, J. K. F., Mallia, C., Richards, L., Wedler, N.K. & Zito, S. (2020). How management of grief associated with ending the life of an animal is taught to Australasian veterinary students. *Australian veterinary journal*, 98(8), 356-363. <https://doi.org/10.1111/avj.12960>
- Lund, T. B., & Sandøe, P. (2021). *Resultater fra undersøgelse af danskernes hold af og tilknytning til kæle- og hobbydyr gennemført i 2021*. Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,

Københavns Universitet. IFRO Dokumentation Nr. 2021/5. https://static-curis.ku.dk/portal/files/275490890/IFRO_Dokumentation_2021_5.pdf

McGrath, J. E. (1976). Stress and behavior in organizations. I M. D. Dunnette (ed.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (1. ed, pp. 1351-1398). Chicago: Rand McNally College Publishing Company.

Matte, A. R., Khosa, D. K., Meehan, M. P., Coe, J. B., Niel, L. (2019). An Exploratory Study of Veterinary Professionals' Self-Reported Support of Bereaved Clients Before, During and After Animal Euthanasia. *OMEGA – Journal of Death and Dying*, 0(0), 1-19.
<https://doi.org/10.1177/0030222819853924>

Morris, P. (2012). Managing Pet Owners' Guilt and Grief in Veterinarian Euthanasia Encounters. *Journal of Contemporary Ethnography; Thousand Oaks*, 41(3), 337-365.
<https://doi.org/10.1177/0891241611435099>

Nickels, B. M. & Feeley, T.H. (2017). Breaking Bad News in Veterinary Medicine. *Health communication*, 33(9), 1105-1113. <https://doi.org/10.1080/10410236.2017.1331309>

Nogueira, L. J. (2007). *Veterinarian-client communication during euthanasia discussions*. Canada: University of Guelph. <https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/handle/10214/22422>

Pilgram, M. D. (2010). Communicating Social Support to Grieving Clients: The Veterinarians' View. *Death studies*, 34(8), 699-714. <https://doi.org/10.1080/07481181003761666>

Rémillard, L. W., Meehan, M. P., Kelton, D. F. & Coe, J. B. (2017). Exploring the Grief Experience Among Callers to a Pet Loss Support Hotline. *Anthrozoös*, 30(1), 149-161.
<https://doi.org/10.1080/08927936.2017.1270600>

Rilley, M. (2018). *The lived experience of grief after the death of a long-term companion animal*. Antioch University, ProQuest Dissertations Publishing, 10985484.

https://etd.ohiolink.edu/apexprod/rws_etd/send_file/send?accession=anti-och1527018092359502&disposition=inline

Ross, C. B. & Baron-Sorensen, J. (2007). *Pet loss and human emotion. A guide to recovery* (2. Ed, pp. 1-30, 107-120). New York: Routledge.

Rujoiu, O. & Rujoiu, V. (2016). Animal Companion loss and the veterinarian-client relationship - Exploratory study. *Journal of Loss and Trauma*, 20, 139–148.

<https://doi.org/10.1080/15325024.2013.834759>

Serpell, J. A. (2004). Factors influencing human attitudes to animals and their welfare. *Animal Welfare*, 13, 145-151. https://www.researchgate.net/publication/263077760_Factors_Influencing_Human_Attitudes_to_Animals_and_Their_Welfare

Silverman, J., Kurtz, S. & Draper, J. (2005). Skills for communicating with patients, (2. Ed, pp. 207-236). United Kingdom: Radcliff Publishing.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). Interviewet: samtalen som forskningsmetode. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder. En grundbog* (3. ed., pp. 33-63). København: Hans Reitzels Forlag.

Testoni, I., De Cataldo, L., Ronconi, L., Colombo, E. S., Stefanini, C., Dal Zotto, B. & Zamperini, A. (2019). Pet Grief: Tools to Assess Owners' Bereavement and Veterinary Communication Skills. *Animals*, 9(2), 1-16. <https://doi.org/10.3390/ani9020067>

Thagaard, T. (2004). *Systematik og indlevelse. En indføring i kvalitativ metode*. (1. Ed, pp. 13-64, 86-112, 176-212). Denmark, Akademisk Forlag A/S.

Toray, T. (2004). The human-animal bond and loss: Providing support for grieving clients. *Journal of Mental Health Counseling*, 26(3), 244-259.

<https://doi.org/10.17744/mehc.26.3.udj040fw2gj75lqp>

Wolf, C. (2013). *Before the law: Humans and other animals in a biopolitical frame*, (1. ed., pp. 53-62). Chicago: The University of Chicago Press